

«ҚАЗАҚ ТІЛІ», «ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІ МҰҒАЛІМДЕРІНЕ АРНАЛҒАН

Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігі

Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы

**«2022-2023 оқу жылында
Қазақстан Республикасының
орта білім беру ұйымдарында
оқу-тәрбие процесін ұйымдас-
тырудың ерекшеліктері туралы»**

ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ ХАТ

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**«2022-2023 ОҚУ ЖЫЛЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН
ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ»
ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ ХАТ**

**«ҚАЗАҚ ТІЛІ», «ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫТУ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН
СЫНЫПТАР ҮШІН), 5-11 СЫНЫПТАР**

Нұр-Сұлтан
2022

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ 2022-2023 ОҚУ ЖЫЛЫНДАҒЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ» ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУ ХАТЫ

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 қаулысымен бекітілген «Білімді ұлт» сапалы білім беру» Ұлттық жобасына сәйкес тұлғаны ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу мен оқытуды қамтамасыз ету қажет.

Әрбір білім беру ұйымының міндеті-ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға бағдарланған, функционалдық сауаттылық дағдылары бар және оны қоршаған болмыста бәсекеге қабілетті бола алатын білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуы үшін қолайлы білім беру ортасын құру.

2022-2023 оқу жылында білім беруді ұйымдастыруда келесі міндеттерге назар аудару керек:

- ✓ білім алушылардың білімін толықтыру;
 - ✓ қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасымен қамтамасыз ету;
 - ✓ білім алушыларға сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ету;
 - ✓ цифрлық инфрақұрылыммен және ресурстармен жабдықтау;
- инклюзивті білім беруді қамтамасыз ету.

1. ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚУ-ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

1.1. Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруды қамтамасыз етудің негізгі нормативтік құқықтық актілері

2022-2023 оқу жылында білім беру ұйымдары білім беру процесін ұйымдастыру кезінде «Білім туралы», «Педагог мәртебесі туралы», «Қазақстан Республикасындағы Баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының Заңдарын басшылыққа алуы және оқу-тәрбие процесін келесі нормативтік құжаттар негізінде жүзеге асыруы тиіс:

– «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» (бұдан әрі – МЖМБС) (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы);

– «Қазақстан Республикасында бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» (ҚР МП 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығы);

– «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндер, таңдау курстары мен факультативтер бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығы);

– «Білімді ұлт» «Сапалы білім» Ұлттық жобасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы № 726 Қаулысы;

– «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік ережелерін бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы);

– «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығы);

– «ҚР БҒМ кейбір бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» (ҚР БҒМ 2019 жылғы 26 шілдедегі № 334 бұйрығы);

– «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығы);

– «Арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2017 жылғы 14 ақпандағы № 66 бұйрығы);

– «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2017 жылғы 27 қарашадағы № 596 бұйрығы);

– «Мектепке дейінгі, орта білім беру ұйымдарын, сондай-ақ арнайы білім беру ұйымдарын жабдыктармен және жиһазбен жарақтандыру нормаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2016 жылғы 22 қаңтардағы №70 бұйрығы);

– «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2016 жылғы 27 қаңтардағы № 83 бұйрығы);

– «Білім беру қызметіне қойылатын біліктілік талаптарын және оларға сәйкестікті растайтын құжаттар тізбесін бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2015 жылғы 17 маусымдағы № 391 бұйрығы);

– «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшыларын ротациялауды жүргізу қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2021 жылғы 11 қарашадағы № 559 бұйрығы);

– «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары мен педагогтерін лауазымға тағайындау, лауазымнан босату қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2012 жылғы 21 ақпандағы № 57 бұйрығы);

– «Мамандандырылған Білім беру ұйымдарының желісін және дарынды балалармен жұмыс жөніндегі оқу-әдістемелік Кеңес туралы ережені бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2015 жылғы 1 шілдедегі № 428 бұйрығы);

– «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізу үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2020 жылғы 6 сәуірдегі № 130 бұйрығы);

– «Қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР БҒМ 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығы);

– «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында педагогикалық кеңес қызметін ұйымдастырудың және оны сайлау тәртібінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 16 мамырдағы № 272 бұйрығы (өзгерістер мен толықтырулар ҚР БҒМ 2020 жылғы 2 сәуірдегі №125 бұйрығымен енгізілген);

– «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығы;

– «Еңбек нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлауға, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының дайындық бөлімдеріне, сондай-ақ мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға, орта білім беруге және қосымша білім беруге

мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 қаңтардағы №122 бұйрығы);

– «Педагогтердің біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламаларын әзірлеу, келісу және бекіту қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 4 мамырдағы №175 бұйрығы);

– «Үздік педагог» атағын беру қағидаларын бекіту туралы» (ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 16 қаңтардағы №12 бұйрығы);

– «Педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыру және жүргізу қағидаларын бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 95 бұйрығы);

– «Орта білім беру ұйымдары үшін міндетті мектеп формасына қойылатын талаптарды бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 14 қаңтардағы № 26 бұйрығы);

– «Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 12 қазандағы № 564 бұйрығы);

– «Орта білім беру ұйымдарындағы сынып жетекшілігі туралы ережені бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 12 қаңтардағы № 18 бұйрығы);

– «Жеңімпаздар, жүлдегерлер және оларды дайындаған педагогтер бюджет қаражаты есебінен біржолғы сыйақымен марапатталатын жалпы білім беретін пәндер бойынша халықаралық олимпиадалардың тізбесін бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 333 бұйрығы);

– «Білім беру деңгейлері бойынша сапаны қамтамасыз ету жөніндегі басшылықты бекіту туралы» (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 23 маусым № 292 бұйрығы).

Назар аударыңыз!

✓ МЖМБС, Үлгілік оқу жоспарлары, Үлгілік оқу бағдарламалары Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының [Altynsarin_Academy \(uba.edu.kz\)](http://Altynsarin_Academy.uba.edu.kz) сайтында орналастырылған.

✓ Орта білім беру ұйымдарының әкімшілігінде МЖМБС, үлгілік оқу жоспарлары, үлгілік оқу бағдарламаларының бір данада шығарылған қағаз нұсқасы болуы керек.

✓ Педагогтер МЖМБС, Үлгілік оқу жоспарлары, Үлгілік оқу бағдарламаларының электронды нұсқасымен жұмыс жүргізе алады.

Жоба. 2022-2023 оқу жылына арналған ҰОЖ осында орналасқан

1.2. Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8

қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларына (бұдан әрі - ҮОЖ) сәйкес жүргізіледі (өзгерістер мен толықтырулармен).

Меншік және оқыту түріне қарамастан, білім беру ұйымдарына оқу процесін жүзеге асыруда педагогикалық кеңестің шешімі негізінде Үлгілік оқу жоспарын таңдауға академиялық еркіндік беріледі.

Білім беру ұйымы педагогикалық кеңестің шешімімен:

- әр сыныпқа жеке-жеке;
- параллель сыныптарға;
- мектеп бойынша Үлгілік оқу жоспарының біреуін таңдай алады.

Күтпеген жағдайларға байланысты оқу апталарын қысқарту кезінде оқыту мақсаттарын оқу материалдарының күрделілігін және білімдегі олқылықтарды талдауды ескере отырып, оларды интеграциялау арқылы оңтайландыру қажет.

2022-2023 оқу жылынан бастап мынадай өзгерістер енгізіледі:

Оқу жылының ұзақтығы 1-сыныптарда 35 оқу аптасын, 2-11 (12) сыныптарда – 36 оқу аптасын құрайды.

Бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарының оқыту қазақ тілінде жүргізілетін 1 сыныптарына мынадай өзгерістер енгізілді:

- «Әліппе» және «Ана тілі» пәндері оқытылады;
- «Шетел тілі» және «Орыс тілі» пәндері оқытылмайды;
- «Көркем еңбек» пәні екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері»;

Оқыту орыс тілінде жүргізілетін 1-сыныптарға арналған бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарына мынадай өзгерістер енгізілді:

- «Қазақ тілі», «Букварь» және «Обучение грамоте» пәндері оқытылады;
- «Шет тілі» пәні алынып тасталды;
- «Көркем еңбек» пәні екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері».

Ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде оқытатын 1-сыныпқа арналған Бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарына мынадай өзгерістер енгізілді:

- «Қазақ тілі», «Әліппе» және «Ана тілі» пәндері оқытылады;

- «Орыс тілі» және «Шет тілі» пәндері алынып тасталды;
- «Көркем еңбек» пәні екі пәнге бөлінді: «Еңбекке баулу» және «Бейнелеу өнері».

Назар аударыңыз!

✓ Ата-аналардың қаражаты есебінен оқулықтар мен жұмыс дәптерлерін (бастауыш сыныптарға арналған жазуларды) сатып алуға жол берілмейді.✓ ОӘК бюджет қаражаты есебінен ғана сатып алынады.

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес (Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы) жалпы білім беретін білім беру ұйымдарында **сыныпты екі топқа бөлу** сыныптарда 24 және одан да көп білім алушылар болған кезде жүзеге асырылады:

- 1) қазақ тілінде оқытпайтын сыныптардағы қазақ тіліне;
- 2) шет тіліне;
- 3) цифрлық сауаттылық (1-сыныптан басқа) негізінде жүзеге асырылады.

Ескертпе: «Цифрлық сауаттылық» пәні бойынша 1-сыныпта сынып екі топқа бөлінбейді.

«Шет тілі» пәні 2022-2023 оқу жылы ҰОЖ сәйкес 2 сыныптарда оқытылады

Негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы) сәйкес білім беру ұйымдарында сыныпты екі топқа бөлу Қазақстан Республикасының Білім беру саласындағы заңнамасына сәйкес 24 және одан да көп білім алушы болғанда:

- 1) «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптардағы;
- 2) шетел тілдері;
- 3) көркем еңбек;
- 4) информатика екіге бөлініп оқытылады.

Ескертпе:

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша сыныпты екі топқа бөлу қазақ тілінде оқытпайтын барлық сыныптарда жүргізіледі. Бұл ретте жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарда апталық сағаттық жүктеменің өзгеруімен топтарға бөлу сақталған.

Мектептер оқу тіліне қарамастан, мектептен тыс және жалпы мектепшілік іс-шараларды негізінен қазақ тілінде ұйымдастырады.

Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы №

348 бұйрығы) сәйкес білім беру ұйымдарында сынып 24 оқушымен толтырылған, немесе одан да көп кезде екі топқа бөлінеді:

- 1) оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптарда – қазақ тілі мен әдебиеті;
- 2) шет тілі;
- 3) информатика.

Сыныпты екі топқа бөлуге **жергілікті атқарушы органдардың шешімі бойынша** білім беру ұйымдарында **орыс тілі мен әдебиеті пәнінен** сыныпта 24 және одан да көп білім алушы болғанда барлық **орыс тілінде оқытпайтын сыныптарда** екіге бөлу қарастырылады.

Назар аударыңыз!

✓ 2022-23 оқу жылынан бастап сыныпты екі топқа бөлу қалалық және ауылдық мектептерде сыныпта 24 және одан да көп білім алушы болған кезде жүзеге асырылады (бұрын ауылдық мектептерде бөлу сыныпта білім алушылар саны 20 адам болған кезде жүзеге асырылған).

✓ «Тиісті үлгідегі және түрдегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 30 қазандағы №595 бұйрығына сәйкес шағын жинақты мектептерде жекелеген пәндер бойынша бөлу біріктірілген немесе дербес сыныптарда білім алушылардың әртүрлі жастағы оқуын ескере отырып, 16 және одан да көп білім алушы болған жағдайда жүзеге асырылады.

2024-2025 оқу жылынан бастап мынадай өзгерістер енгізіледі:

Оқыту қазақ / орыс тілдерінде жүргізілетін бастауыш білім берудің Үлгілік оқу жоспарына мынадай өзгерістер енгізіледі:

«Шетел тілі» пәні 3-сыныптан бастап оқытылады.

Негізгі орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарында:

Оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні «Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндеріне, оқыту орыс тілінде жүргізілмейтін сыныптарда «Орыс тілі мен әдебиеті» пәні «Орыс тілі» және «Әлем әдебиеті» оқу пәндеріне бөлінеді.

«Дүниежүз тарихы» пәнінің атауы «Әлем тарихы» пәні болып өзгереді.

Назар аударыңыз!

9-сыныпта «География» пәнінің атауы «География. Қазақстан географиясы» пәні болып өзгереді.

2024-2025 оқу жылынан бастап CEFR деңгейлерінің талаптарына сәйкес қазақ және қазақ емес тілдерде оқытатын мектептерде 3-сыныптан бастап «Шетел тілі» пәні аптасына 3 сағат көлемінде оқытылатын болады.

Бастауыш мектептегі ҰОЖ өзгерістері 2022-2023 оқу жылының 1-сыныбынан білім алатын білім алушыларға қатысты.

ҮОЖ өзгертулер кезең-кезеңімен енгізіледі:

1-сынып – 2022-2023 оқу жылы;

2-сынып – 2023-2024 оқу жылы;

3-сынып – 2024-2025 оқу жылы;

4-сынып – 2025-2026 оқу жылы

2022-2023 оқу жылында бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарының вариативті компоненті сағаттарын жүзеге асыру бойынша ұсыныстар

Бастауыш білім беру деңгейінің оқыту **қазақ тілінде жүргізілетін сыныптарында** вариативтік компоненттің апталық оқу жүктемесінің жалпы көлемі:

1-сыныпта – 1 сағатты;

2-сыныпта – 1 сағатты;

3-сыныпта – 1 сағатты;

4-сыныпта – 1 сағатты құрайды.

1-4 сыныптарда оқу жоспарының вариативті компонентінің сағаттарын математикалық сауаттылықты, математикалық сөйлеуді дамытуға бағытталған «Математика» пәнін оқуға, сондай-ақ шахмат пен домбырада ойнау сабақтарына бөлу ұсынылады.

Шахмат ойнау логикалық ойлауды дамытады және маңызды жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді.

5-9 сыныптарда вариативтік компонент сағаттары «Жаһандық құзыреттер» курсына оқуға бөлінеді. Домбырада ойнау дағдыларын қалыптастыру білім алушылардың эстетикалық және көркем мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

Музыка сабағында домбырада ойнауды үйренуді жалғастыру қажет.

Қазақ тілінде оқытатын қоғамдық-гуманитарлық бағыт бойынша вариативтік компоненттің апталық оқу жүктемесінің жалпы көлемі жалпы орта білім беру деңгейін құрайды:

10 сыныпта-5 сағат;

11 сыныпта-5 сағат.

Оның ішінде 1 сағат «Жаһандық құзыреттер» курсына оқуға бөлінеді.

Оқу жоспарының вариативтік компонентіндегі басқа сағаттарды инварианттық компоненттегі пәндерді оқытуға бөлу ұсынылады.

Орыс тілінде оқытатын қоғамдық-гуманитарлық бағыт және қазақ және орыс тілдерінде оқытатын жаратылыстану-математикалық бағыт бойынша вариативтік компоненттің апталық оқу жүктемесінің жалпы көлемі жалпы орта білім беру деңгейін құрайды:

10 сыныпта-1 сағат;

11 сыныпта-1 сағат.

Сағаттар «Жаһандық құзыреттер» курсына оқуға бөлінеді.

Назар аударыңыз!

✓	<i>Вариативті компонентті анықтау кезінде білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктері, қызығушылықтары және білім беру ұйымы қызметінің бағыты ескеріледі.</i>
✓	<i>Қазақ және қазақ тілінде оқытпайтын сыныптарының типтік оқу жоспарларында вариативті компоненттің сағаттары әртүрлі. Бұл қазақ тілінде оқытпайтын үлгілік оқу жоспарларында инвариантты компонентке бөлінетін сағаттар көп болуына байланысты, өйткені қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде 1-ден 11-сыныпқа дейін аптасына 2-ден 5 сағатқа дейін оқытылады</i>

2-11 (12) сыныптарда сабақтың ұзақтығы – 45 минут. Бірінші сыныптардың оқу сабақтарының режимі: қыркүйекте – күніне 35 минуттан үш сабақ, қазан айынан бастап Санитариялық қағидаларға сәйкес көз шынықтыру жаттығулары мен гимнастикаларын жасай отырып 45 минуттан өткізіледі

Білім беру ұйымдарына оқуға қабылдау «Меншік нысаны мен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдау тәртібі, сондай-ақ мемлекеттік қызметтер көрсету тәртібі, білім беру ұйымдарына құжаттарды қабылдау және оқуға қабылдау, балаларды бастауыш білім беру ұйымдары арасында ауыстыру үшін құжаттарды қабылдау, негізгі орта және жалпы орта білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 12 қазандағы № 564 бұйрығы негізінде жүзеге асырылады (өзгерістер мен толықтырулар 2020 жылғы 7 тамыздағы №332 бұйрығымен бекітілген).

Назар аударыңыз!

Бірінші сыныпқа қабылдау кезінде жалпы білім беретін мектептерде қабылдау емтихандарын, тестілеуді өткізуге жол берілмейді.

Сабақ кестесін құруда мектеп әкімшілігіне әрбір сыныптағы пәндер бойынша оқу сағаттарының нормаларын, мектептің материалдық-техникалық базасы мен кадр ресурстарын ескере отырып, автоматтандырылған бағдарламаларды пайдалану ұсынылады. Білім алушылардың бір күндік және апта ішіндегі ой еңбегінің жұмысқа қабілеттілігі динамикасын ескеру және «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» Санитариялық қағидаларының 4-қосымшасына сәйкес пәндерді қиындығына қарай саралау кестесін пайдалану қажет (ҚР ДСМ 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығы).

Назар аударыңыз!

✓ *Мереке күндеріне сәйкес келген сабақтар басқа күндерге ауыстырылады. Осы жағдайда сабақтардың тақырыптары/оқу мақсаттары оқу бағдарламасының мазмұнына сәйкес кіріктірілуі қажет.*

✓	Бұл ретте қосымша сағаттар бөлінбейді. Сабақтардың кіріктірілген тақырыбы журналдың бір жолына жазылады.
✓	Білім беру ұйымы басшысының бұйрығы негізінде бұл өзгерістер электрондық журналда көрсетіледі.
✓	Электрондық журналдар мен күнделіктерді толықтыру бойынша техникалық қолдау кол-центр, қолдау қызметі арқылы жүзеге асырылады.

Мектепшілік бақылау

Мектепшілік бақылау оқу-тәрбие процесін үйлестіруді жалпы мемлекеттік талаптарға (нормативтерге) және оқушы мен педагогтің дамып келе жатқан тұлғаларының сұраныстарына сәйкестігін зерделеу және талдау мақсатында жүзеге асырылады.

Оқыту процесінің және білім алушының оқу жетістігінің сапасын арттыру, педагогтерде және білім алушыларда кездесетін проблемаларды зерделеу мақсатында мектепшілік бақылауды күшейту қажет.

Оқу жылына арналған мектепшілік бақылау жоспары «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері жүргізу үшін міндетті құжаттардың тізбесін және олардың нысандарын бекіту туралы» ҚР БҒМ-нің 2020 жылғы 6 сәуірдегі №130 бұйрығына сәйкес дайындалады.

Оқу процесін ұйымдастыру мен мектепшілік бақылауды тиімді жүзеге асыру үшін білім беру ұйымдарының әкімшілігіне келесі нормативтер ұсынылады (1-кесте).

1-кесте. Мектепшілік бақылау нормативтері

	Бақылау нысандары	Нормалар
1	Сабаққа қатысу, бақылау және талдау	- директордың орынбасарлары үшін айына кемінде 8 сабақ; - білім беру ұйымының директоры үшін айына кемінде 4 сабақ; - 1 сабаққа қатысу ұзақтығы – 45 минут.
2	Қысқа мерзімді және орта мерзімді жоспарларды тексеру	мектепшілік бақылау жоспарына сәйкес
3	Электронды сынып журналдарын тексеру	мектепшілік бақылау жоспарына сәйкес
4	БЖБ және ТЖБ-ның жүргізілуін тексеру	мектептің бекітілген кестесі бойынша
5	Оқыту процесінде педагогтердің қашықтан оқыту технологиялары мен ЦБР қолдануы	мектепшілік бақылау жоспарына сәйкес

Сабақтарға қатысу алдын ала дайындалған, білім беру ұйымының басшысы бекіткен жоспар және міндетті түрде ақпарат тақтасына орналастырылған кесте бойынша жүзеге асырылады. Сабаққа жоспарланбаған қатысуға педагогке оның кәсіби өсуі мен дамуы үшін нақты әдістемелік көмек көрсету мақсатында ғана жол беріледі.

Білім беру ұйымы әкімшілігінің сабаққа қатысу нәтижелері бақылау парақтарында, сабаққа қатысу журналында тіркеледі.

Назар аударыңыз!

- ✓ *Сабақтарға қатысу мақсаттары білім беру ұйымының мақсаттарына, міндеттеріне және ерекшеліктеріне байланысты анықталады.*
- ✓ *Мектепшілік бақылаудың мақсаттарына байланысты сабақты бақылау парағы әзірленеді.*

Сабақты бақылау, зерттеу мен талдау оқыту процесін жақсартудың, педагогтің кәсіби өсуі мен дамуының, білім алушылардың білім сапасын арттырудың негізі болып табылады. *Сабақтарды бақылау нәтижелері пәндік әдістемелік бірлестіктердің, әдістемелік кеңестердің отырыстарында жүйелі түрде талқылануы тиіс.*

Сабақты талдау (ауызша жүргізілуі мүмкін) мыналарды көздейді:

- педагогтің сабақты өзіндік талдауы;
- сабақтың ұтымды және проблемалық тұстарын бөліп көрсету;
- педагогке ұсыныстар беру.

Педагогтердің бір-бірінің сабағына жүйелі түрде қатысуы ұсынылады.

Карантиндік және шектеу шаралары кезеңіндегі оқыту жағдайында мектепшілік бақылау онлайн форматта жүргізіледі.

Электрондық журналдарды тексеру нормаларын тоқсанына 1 рет анықтау ұсынылады.

Білім беру ұйымының әкімшілігі білімнің таңдамалы тақырыптық бақылау кесімдерін жүргізуді, білім алушылардың жазбаша жұмыстарын (эссе, диктант, мазмұндама және шығарма) тексеруді жоспарлайды.

Педагог дәптерлерді, жазбаша жұмыстарды тексеру нәтижелері бойынша білім алушыға кері байланыс (түсініктеме, орындалған жұмыстағы олқылықтарды түсіндіру және т.б.) ұсынады.

Мұғалімдердің тиімді жұмысын ұйымдастыру үшін әр мектепте «мұғалімдер бөлмесі» болуы керек.

Білім беру ұйымының әкімшілігі білімнің таңдаулы тақырыптық бақылау бөлімдерін өткізуді, оқушылардың жазба жұмыстарын (эссе, диктант, презентация және шығарма) тексеруді жоспарлап отыр.

Білім беру сапасын ішкі қамтамасыз ету жүйесі өзара байланысты және өзара шартты элементтерді қамтиды:

1) білім беру сапасын басқарудың ішкі жүйесін жобалау және жоспарлау (орта білім беру сапасын қамтамасыз ету жөніндегі саясатты іске асыруды қамтамасыз ететін нормативтік, ұйымдастырушылық, әдістемелік және өзге де құжаттарды әзірлеу және бекіту);

2) оқу-тәрбиелік, ұйымдастырушылық, әдістемелік (қажеттіліктерді зерделеу, ресурстармен қамтамасыз ету, сапаны бақылау және т. б.) процестерді басқару;

3) процестер мониторингі және түзету (сапа көрсеткіштері мен индикаторларына қол жеткізу бойынша бағалау және талдау, мүдделі тараптармен кері байланыс, басқару жүйесіне және Қызметке білім беру қызметтерін көрсету ретінде түзету іс-қимылдарын енгізу). (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 23 маусымдағы № 292 бұйрығы).

Назар аударыңыз!

✓ Мұғалім қысқа мерзімді жоспарды электронды немесе қағаз форматта ұсына алады.

1.3. Білім алушылардың оқу жетістігін бағалау және олқылықтардың орнын толықтыру жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері

Педагог бағалауды нормативтік-құқықтық актілерге және мұғалімдерге, ата-аналарға және оқушыларға көмектесу үшін әзірленген әдістемелік материалдарға сәйкес жүргізуі тиіс:

– «Білім алушылардың үлгерімін ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды мемлекеттік аттестаттау жүргізудің үлгі ережесін бекіту туралы» ҚР БҒМ -нің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы;

– Білім беру мазмұнын жаңарту аясында орта мектеп үшін критериалды бағалау мен құжаттарды рәсімдеу бойынша нұсқаулық;

– Бастауыш мектеп мұғалімдері үшін критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;

– Негізгі және жалпы орта мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық: оқу-әдістемелік құрал;

– Сыныптар, пәндер және тілдер бөлінісінде қалыптастырушы бағалау бойынша тапсырмалар жинағы;

– Сыныптар, пәндер және тілдер бөлінісінде жиынтық бағалау бойынша тапсырмалар жинағы;

– Сыныптар, пәндер және тілдер бөлінісінде жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Назар аударыңыз!

✓ Әдістемелік ұсынымдарды uba.edu.kz, smk.edu.kz сайттарынан жүктеуге болады.

Әрбір сабақ білім алушылардың өздерінің түсіну деңгейінде оқыту мақсаттары мен оларға қол жеткізу критерийлерін дыбыстаудан/көрсетуден басталуы тиіс. Білім алушы оқытудың қойылған мақсатын түсініп, оған қалай қол жеткізуге болатынын түсінуі тиіс.

Әрбір сабақта оқушыларды уақтылы қолдау, оқудағы прогресс, балаларды оқуға ынталандыру, білімдегі олқылықтарды анықтау және олардың оқу жетістіктерін көрсету мақсатында қалыптастырушы бағалауды пайдалану ұсынылады.

Назар аударыңыз!

✓ Мұғалімнің кері байланысы орындалған тапсырмалардың қорытындылары бойынша түсініктемелер, рубрика, ұсыныстар беру арқылы жүзеге асырылады.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау электрондық журналдарда балл түрінде жүзеге асырылады, қажет болған жағдайда мұғалім түсініктемелер енгізеді. Электрондық журнал болмаған жағдайда қағаз журналға қойылады.

Педагог орындалған жұмыс көлемін, оқу тапсырмаларын ескере отырып, оқу жетістіктері үшін балл қою кезеңдерін және сабақ үшін балл қойылатын білім алушылардың санын дербес айқындайды.

Мұғалім ТЖБ тапсырмаларының техникалық спецификациясы негізінде 2-11-сынып білім алушыларына арналған жиынтық жұмыс тапсырмаларын құрастырады. БЖБ орындау үшін сабақтың формасын (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және т.б.) және өткізу уақытын педагог дербес айқындайды.

Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын мұғалімдер академиялық адалдық нормаларын сақтай отырып дербес құрастырады.

Формативтік бағалау, оның ішінде үй жұмысын бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне мониторинг жүргізу мен сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі және бір баллдан он баллға дейінгі шекте жүзеге асырылады.

Үйде оқитын, ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін мұғалім оқу жүктемесін және олар оқыған оқу материалдарын ескере отырып, жеке тапсырмалар әзірлейді.

Оқу жылының қорытындысы бойынша аралық аттестаттау өткізілмейді.

Бағалау кезінде бірқатар талаптарды ұстану ескертіледі:

1. Білім алушылар бағалау үдерісіне белсенді кіреді, соның ішінде сабақта үнемі өзін-өзі бағалау жүргізіледі.

2. Білім алушының жеке басы емес, оның жұмысы ғана бағаланады.

3. Білім алушының жұмысы басқа оқушылардың жұмыстарымен емес, үздік орындалған жұмыс үлгісімен салыстырылады.

4. Әртүрлі формалар мен тапсырмалар түрлері пайдаланылады, тамаша орындалған тапсырмалардың нақты және айқын сипаттамалары әзірленеді.

5. Білім алушыларға бағалау критерийлері алдын ала белгілі.

6. Өзін-өзі бағалау білім алушылардың рефлексиясында жеке тұлғаның дамуының міндетті шартын білдіреді.

7. Білім алушылардың жетістіктерін бағалау үшін формативтік бағалау, БЖБ мен ТЖБ оқу тапсырмалары өткен (оқыған) тақырыптар, оқу мақсаттарын қамтуы тиіс. Бағалау критерийлері оқу мақсаттарына сәйкес болуы тиіс.

8. Білім алушылармен бірге оқу жетістіктерін бағалау және өзін-өзі бағалау үшін критерийлерді әзірлеуі мүмкін.

9. Оқу тапсырмаларын таңдау және оқушылардың сабақ барысында өз оқу жетістіктерін өзін-өзі бағалауын ұйымдастыруды ойластыру маңызды.

10. Сабақта білім алушыларға өзін-өзі бағалау және өзара бағалау үшін мүмкіндік беру, өз қателіктерін табу үшін рефлексия ұйымдастыру ұсынылады.

Мұғалім білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау критерийлерін таңдауда және әзірлеуде еркін.

11-сыныпта «Қазақстан тарихы» пәні бойынша қорытынды аттестаттау ауызша түрде өткізіледі.

2022-2023 оқу жылында Жалпы орта білім туралы «Алтын белгі» аттестатын алуға үміткерлер үшін «Алгебра және анализ бастамалары» оқу пәні бойынша қорытынды аттестаттау (жазбаша емтихан) «НЗМ» ДББҰ филиалдарының базасында өткізіледі. (2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрыққа 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығымен енгізілген өзгерістер мен толықтырулармен).

Білім алушылардың үлгерімін ағымдық бақылауды мұғалімдер жиынтық бағалау түрінде бөлімдерді (қиын тақырыптарды), тоқсандық оқуды аяқтағаннан кейін оқу материалының мазмұнын игеру деңгейін анықтау және бекіту үшін жүзеге асырады.

1-сыныпта оқушылардың оқу жетістіктері бағаланбайды.

Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу

Білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 5 мамырдағы № 204 бұйрығымен бекітілген Білім алушылардың білім жетістіктеріне мониторинг жүргізу қағидалары негізінде жүзеге асырылады.

Бастауыш, негізгі орта білім беру ұйымдарында ББЖМ Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты талаптарына сәйкес білім алушылардың білім сапасын бағалау мақсатында жүргізіледі.

Жалпы білім білім беру ұйымдарында ББЖМ өткізу 4 және 9-сынып білім алушыларының функционалдық сауаттылық деңгейін анықтауға, алған білімі мен дағдыларды өмірлік жағдайларда қолдануына бағытталады болады.

4-сынып бойынша:

– оқу сауаттылығы (бір дұрыс жауапты таңдаумен 10 тест тапсырмасы: бірінші мәтінге – 4 тапсырма, екінші мәтінге – 6 тапсырма),

– математикалық сауаттылық (бір дұрыс жауапты таңдаумен 12 тест тапсырмасы),

– жаратылыстану-ғылыми сауаттылық (бір дұрыс жауапты таңдаумен 8 тест тапсырмасы) тексеріледі.

9-сыныпта:

– оқу сауаттылығы (қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде). Тест тапсырмаларының саны – 30, оның ішінде әр пән бойынша -10 тест тапсырмасы (ең жоғары балл-30).

– математикалық сауаттылық. Бір дұрыс жауапты таңдаумен 13 тест тапсырмасы (ең жоғары балл – 13).

– жаратылыстану-ғылыми сауаттылық (физика, химия, биология, география).

Тест тапсырмаларының жалпы саны – 32 (8 контекст, әр контекстке бір дұрыс жауапты таңдаумен 4 тест тапсырмасы, барлығы 32 тест тапсырмасынан тұрады (ең жоғары балл -32).

Назар аударыңыз!

Тестілеу кешенді тестілеу нысанында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, оқыту тілінде жүргізіледі

«Жалпы білім беретін пәндер бойынша халықаралық олимпиадалардың тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 333 бұйрығына сәйкес «Жеңімпаздар, жүлдегерлер және оларды дайындаған мұғалімдер бюджет қаражаты есебінен біржолғы сыйақымен ынталандырылады».

Назар аударыңыз!

№	Халықаралық олимпиадалардың тізбесі:
1.	Математикадан Халықаралық олимпиада (International Mathematical Olympiad) (Интернейшэнал Математикал Олимпиад)
2.	Физикадан Халықаралық олимпиада (International Physic Olympiad) (Интернейшэнал Физик Олимпиад)
3.	Химиядан Халықаралық Олимпиада (International Chemistry Olympiad) (Интернейшэнал Кэмистри Олимпиад)
4.	Биологиядан Халықаралық олимпиада (International Biology Olympiad) (Интернейшэнал Байолоджи Олимпиад)
5.	Географиядан Халықаралық олимпиада (International Geography Olympiad) (Интернейшэнал Джиографи Олимпиад)
6.	Информатикадан Халықаралық олимпиада (International Olympiad in Informatic) (Интернейшэнал Олимпиад Ин Информатик)
7.	Лингвистикадан Халықаралық олимпиада (International Linguistic Olympiad) (Интернейшэнал Лингвистик Олимпиад)

Дарынды білімалушыларды тәрбиелеген мұғалімдер мен жаттықтырушыларды моральдық және материалдық ынталандыру елдегі олимпиадалық қозғалысты дамытуға бағытталған маңызды шаралардың бірі болып табылады. Халықаралық олимпиадалардың жүлдегерлері мен жеңімпаздарын дайындайтын педагогтар өз шәкірттерімен жұмыс уақытынан кейін айналысады және оған көп уақыт пен күш жұмсайды. Бұл мұғалімдерді

ынталандыру жаттықтырушылардың ынтасын, олардың әл-ауқатын арттырады, сонымен қатар ақшалай сыйлықтарды кәсіби өзін-өзі дамыту үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

2022-2023 оқу жылында білім алушылардың **біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру** жұмысы жалғасады.

Оқу жылының басында мектеп әкімшілігіне барлық пәндер бойынша білім алушылардың біліміне әкімшілік бақылау жұмыстарын жүргізу ұсынылады.

Бақылау нәтижелері бойынша білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру үшін әрбір педагогтің және мектептің жұмыс жоспары әзірленеді.

Білім олқылықтарының орнын толықтыру жұмысы жүйелі түрде жүргізіледі.

Оқу пәндері бойынша білім алушылардың білім сапасына жүйелі мониторинг жүргізіледі.

Білім олқылықтарының орнын толықтыру бойынша мектеп жұмысы алгоритмінің үлгісі ұсынылады (uba.edu.kz).

Білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың негізгі көрсеткіштері:

- 1) пәннің оқу бағдарламасы бойынша біліміндегі олқылықтар;
- 2) оқу-танымдық іс-әрекетіндегі олқылықтар;
- 3) оқуға қажетті өзіндік жеке қасиеттерінің даму деңгейінің жеткіліксіздігі;
- 4) эмоционалды қолайсыздық.

Үлгерімі төмен білім алушылармен жұмыс жасау алгоритмі:

1) бірнеше педагогтің сабақтарды, оқыту процесін бірлесіп жоспарлауы (олқылықтардың орнын толықтыру үшін оқу материалын қайталау, бекіту, оқу тапсырмаларының минимумын орындау, қателерді талдау және жою бойынша оқу әрекетін реттеу және т.б.);

2) оқу іс-әрекеті барысында қолдау көрсету және кеңес беру;

3) бірінші сыныптың білім алушылары мен осал топтың балаларын психологиялық бейімдеуді қамтамасыз ету;

4) оқу іс-әрекетін ынталандыру (көтермелеу, табысты жағдаяттарды туғызу, оқу процесіне белсенді қатысуға ынталандыру және т.б.).

5) оқушының оқу іс-әрекетінің және оқу жетістіктерінің мониторингі (білім алушыларға жүйелі сауалнама жүргізу, оқу тапсырмаларының орындалуын тексеру, кері байланыс, өзін-өзі бағалауда белсенділікті арттыру және т.б.);

6) қосымша сабақтарды және өзара көмек беруді ұйымдастыру;

7) білім алушыға қолдау көрсету бойынша ата-аналармен жұмыс;

8) өздігінен орындайтын тапсырмалар үшін қашықтан оқыту жүйесін пайдалану.

Білім алушылардың біліміндегі олқылықтарды толықтыру жұмыстарында: *педагогке:*

- білім алушының артта қалу себептерін, оның оқу жетістіктерінің деңгейін және біліміндегі олқылықтарды анықтау;

- жеке қолдау көрсету үшін білім алушының қажеттіліктерін зерделеу;

- жеке тапсырмаларды таңдай отырып, оқытудың жеке жоспарын әзірлеу;
- жүйелі кері байланысты ұйымдастыру ұсынылады.

Педагог оқушылардың білім алу қажеттіліктерін және жеке даму жолын ескере отырып, пән бойынша білім алушылардың білімін толықтыру алгоритмін дербес әзірлейді. Мысалы:

- өткен және ағымдағы оқу жылдарындағы оқу пәні сабақтарының тақырыптарын, оқу мақсаттарын кіріктіру;
- пәндер бойынша өткен оқу жылының материалдарын жаңа оқу жылының барлық кезеңіне бөлу;
- жаңа тақырыптарды және оқу мақсаттарын меңгертуге дейін бұрынғы оқу материалдарын қайталау;
- білім алушыларға қиындық тудырған тақырыптар бойынша қосымша сабақтар өткізу;
- білім алушыларға күрделі тақырыптар/оқу мақсаттары бойынша жеке және топпен консультациялар өткізу;
- өткен оқу материалы бойынша оқу пәнінен олимпиадалар ұйымдастыру;
- каникулдық сабақтарды және жазғы мектепті ұйымдастыру;
- формативті бағалауда өткен оқу жылындағы оқу бағдарламасы бойынша тапсырмалар әзірлеу және енгізу;
- өткен оқу жылындағы материалдар бойынша зерттеу және жобалау жұмыстарын ұйымдастыру;
- білімдегі олқылықтардың орнын толықтыру сабақтары үшін Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компонентінің сағаттарын пайдалану;
- білімдегі олқылықтардың орнын толықтыру мақсатында қосымша білім беру ұйымдарының мүмкіндігін барынша пайдалану;
- білім беру платформаларын қолдану.

9(10) және 11(12) сыныптар аяқталған қорытынды аттестаттау ҚР Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 18 наурыздағы № 125 «Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидалары» бұйрығына сәйкес өткізіледі.

Назар аударыңыз!

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы 2021 жылы «1-11 сынып білім алушыларының оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» құралын әзірледі.

Әдістемелік ұсынымдарда білім алушылардың біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша халықаралық тәжірибе, Қазақстан мектептерінде қашықтан оқыту жағдайында білім алушылардың білім сапасына талдау, 1-11 сынып оқушыларының оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыру бойынша әдістемелік ұсынымдар берілген.

Әдістемелік ұсынымдама жалпы білім беретін мектептердің басшылары мен педагогтеріне, әдіскерлерге, білім басқармалары/бөлімдері мен білім саласындағы сапаны

1.4. Қашықтан оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қашықтан білім беру технологияларын пайдалана отырып оқыту Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 3 қарашадағы № 547 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген Қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларына сәйкес жүзеге асырылады және қашықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру тәртібін айқындайды.

Қашықтан білім беру технологияларын пайдалану арқылы оқу процесін ұйымдастыру білім алушыларға білім беру бағдарламаларын академиялық күнтізбелікке сәйкес меңгеру үшін жүзеге асырылады.

«Білім алушылардың үлгерімін, аралық және қорытынды аттестаттаудың үлгілік ережелерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес білім алушылардың жетістігін бағалау өткізіледі.

Ауа райының қолайсыз метеожағдайларына байланысты қашықтан оқыту «Қолайсыз ауа райы метеожағдайларында білім беру ұйымдарында, сондай-ақ техникалық және кәсіптік білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында сабақтарды тоқтату қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 18 қаңтардағы № 42 [бұйрығына](#) сәйкес облыстың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың білім беруді басқару органының бұйрығы негізінде ұйымдастырылады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 30 қазандағы № 595 бұйрығымен (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің м.а. 2021 жылғы 29 желтоқсандағы № 614 бұйрығымен толықтырулар енгізілген) бекітілген «Орта білім беру (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары» 8-бөліміне сәйкес тиісті әкімшілік-аумақтық бірліктерде (жекелеген объектілерде) төтенше жағдай, шектеу іс-шаралары, оның ішінде карантин енгізілген, төтенше жағдайлар жарияланған жағдайларда жергілікті атқарушы органдар мен білім беру ұйымдары білім беру саласындағы уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен барлық білім алушылар үшін қашықтан оқытуды енгізеді.

**Назар
аударыңыз!**

✓ Ақпараттық жүйені таңдау өте маңызды мәселе, себебі материалды игеру сапасы платформадағы білім мазмұнына байланысты.

Оқыту аудиториялық, қашықтан оқытуды және білім алушылардың өзіндік жұмысын дәстүрлі оқу-әдістемелік материалдармен үйлестіруі керек. Әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажет.

Оқу процесі әртүрлі режимдерде өтуі керек: онлайн режимінде, оқу іс-шаралары мен мұғаліммен қарым-қатынас АКТ-ны қолдана отырып нақты уақытта жүзеге асырылады; асинхронды форматта, бұл балаға өзіне ыңғайлы кез келген уақытта оқу материалын игеруге мүмкіндік береді.

**Назар
аударыңыз!**

- ✓ Оқу материалдарының сапасына сыни тұрғыдан қарау ұсынылады.
- ✓ Мәтіннің көлемі аз болуы керек. Егер тақырып білім алушыны қызықтырған болса, қосымша материалдың болуы туралы ескертулер жасай отырып, мәтінде ең маңызды нәрсені қалдыру керек.
- ✓ Мәтінді бөліктерге бөлу керек.
- ✓ Ақпараттық графикасы бар мәтіндерді қолданған жөн, өйткені визуализация материалды жақсы түсінуге және оны есте сақтауға мүмкіндік береді.
- ✓ Тапсырмалар мен оқу блоктары көлемі мен күрделілігі бойынша теңдестірілуі тиіс

Қашықтан оқыту процесін тиімді ұйымдастыру үшін білім алушылардың ата-аналарымен тығыз байланыс орнату қажет. Ата-аналарға қашықтан оқытудың ерекшеліктерін түсіндіріп, нұсқаулық/жоспар әзірлеу ұсынылады, онда мұғалім, ата-аналар, сабақ барысында оқушы орындайтын іс-әрекеттер нақты жазылуы керек

1.5. Білім алушыларды үйде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері

Денсаулық жағдайына байланысты ұзақ уақыт бойы орта білім беру ұйымдарына бара алмайтын балалар үшін үйде жеке тегін оқыту қарастырылады. Үйде жеке тегін оқытуға «Дәрігерлік-консультациялық комиссияның қызметі туралы ережені бекіту туралы» ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2022 жылғы 7 сәуірдегі № ҚР ДСМ - 34 бұйрығына сәйкес үйде оқыту мерзімі көрсетілген баланың денсаулық жағдайы туралы дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысы негіз болып табылады. Үйде оқыту мерзімі баланың сырқатына байланысты дәрігерлік-консультациялық комиссияның қорытындысында көрсетілді.

Оқыту қазақ және орыс тілдерінде жүргізілетін 1-11 сыныптарға арналған бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарлары «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген (53-60-Қосымшалар; толықтыру ҚР Білім және ғылым министрінің 26.01.2022 №25 бұйрығымен енгізілген).

1.6. Жазғы мектеп жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері

Жазғы мектеп орта білім беру ұйымдарының базасында ата-аналардың /занды өкілдердің өтініші бойынша барлық тілек білдірген білім алушылар үшін, тегін ұйымдастырылады және Жазғы мектепте оқыту 1-8, 10-сыныптардың білім алушылары үшін ұйымдастырылады.

Облыстардың, Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент қалаларының білім басқармалары барлық орта білім беру ұйымдарында жазғы мектеп ұйымдастыру туралы бұйрық шығарады. Білім беру ұйымдарының басшылары өз кезегінде Жазғы мектептің сабақ кестесі мен жұмыс жоспарын бекітеді және жалпы жауапкершілікте болады.

Орта білім беру ұйымы ауысымдар бойынша білім алушылардың санын, оқу пәндері мен жеке консультацияларды дербес айқындайды. Қажет болған жағдайда білім алушылар үшін кесте бойынша жеке консультациялар ұйымдастырылады.

Сабақтардың кестесі педагогтердің оқу жылы ішінде анықтаған оқу жетістіктерін талдау және білім алушылардың пәндік білім деңгейлерін диагностикалау нәтижелері негізінде құрылған топтарды/сыныптарды ескере отырып жасалады.

Педагогтер диагностика нәтижелері негізінде меңгеруге күрделі деген тақырыптарды, бөлімдерді, бөлімшелерді, оқыту мақсаттарын зерделеп, тақырыптық жоспарлар әзірлейді.

Жұмыстың тәсілдері мен әдістерін, оқыту технологияларын педагогтер білім алушылардың жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкес дербес айқындайды. Білім алушылардың мектеп кітапханасына, қолда бар цифрлық білім беру ресурстарына қолжетімділігі қамтамасыз етіледі

**Назар
аударыңыз!**

- ✓ Жазғы мектепте оқушылардың оқу жетістіктеріне бағалау жүргізілмейді.
- ✓ Жазғы мектеп жағдайында үй тапсырмасы берілмейді.
- ✓ Жазғы мектепте білім алушылар үшін еркін киім киюге рұқсат етіледі.

Сабаққа дайындық кезінде педагог оқу материалдары мен ресурстарын мұқият таңдап, білім алушылардың оқу пәндері бойынша біліміндегі олқылықтардың орнын толықтыруға деген қажеттіліктерін ескере отырып, сараланған тапсырмаларды әзірлеуі керек. Жазғы мектептің оқу процесінде үлгерімі нашар білім алушыларға ерекше назар аудару керек. Қажет болған жағдайда жеке, сараланған тапсырмаларды әзірлеу, жеке консультациялар жүргізу қажет.

Білім алушылардың танымдық ынтасын арттыру мақсатында қосымша ойын-сауық материалдарын, тест тапсырмаларын, шығармашылық сипаттағы дидактикалық материалдарды, аудиовизуалды құралдарды (графика, аудио, бейнематериалдар), презентацияларды, сараланған оқу тапсырмаларын пайдалану ұсынылады.

Топтардағы толымдылық 25 адамнан артық болмауы тиіс. Сабақтың ұзақтығы - 40 минут, бір күнде 3-4 сабақ өткізіледі.

Әр күнге жұмыс жоспарын құру кезінде жазғы лагерьдің сауықтыру іс-шараларымен үйлестіре отырып, жазғы сабақтардың кестесін құру ұсынылады.

Жазғы мектепте сабақтарды ұйымдастыру кезінде барлық қажетті санитарлық-эпидемиологиялық жағдайларды қамтамасыз ету қажет (медицина қызметкерлерінің сабақ алдында білім беру процесіне қатысушылардың температурасын күн сайын өлшеуі; дәліздерде, рекреацияларда, холлдарда және басқа да үй-жайларда ауысымдар арасында ылғалды жинау жүргізу; бетперде кию және басқалар).

Жазғы мектепте тамақтану қалыптасқан эпидемиологиялық жағдайға байланысты ұйымдастырылады. Асханалардың жұмысы санитарлық ережелер мен нормалардың талаптарын сақтай отырып, кесте бойынша ұйымдастырылады.

Жазғы мектептің қызметін тиімді ұйымдастыру үшін білім беру процесінің барлық қатысушыларының (басшы, басшының орынбасары, педагогтер, психологтар, медицина қызметкерлері және т.б.) жауапкершілік алатын тұстарын нақты бөлу қажет.

Мектеп психологтары білім алушыларды психологиялық сүйемелдеуді қамтамасыз етеді; білім алушылар мен олардың ата-аналары/заңды өкілдері үшін консультациялар өткізеді.

1.7. Білім беру ресурстары: қайта басып шығарылған оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер, цифрлық ресурстар мен ақпараттық жүйелер

2022-2023 оқу жылында қолданылатын оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың тізімі «Орта білім беру ұйымдарына арналған оқулықтардың, мектепке дейінгі ұйымдарға, орта білім беру ұйымдарына арналған оқу-әдістемелік кешендердің, оның ішінде электрондық нысандағы тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 мамырдағы № 216 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 21 маусымдағы № 291 бұйрығымен бекітілген.

1.8. Білім беру ұйымдарын, басшыларын, педагогтерді аттестаттауды ұйымдастыру

Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары мен педагогтерін лауазымға тағайындау «Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары мен педагогтерін лауазымға тағайындау, лауазымнан босату қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 21 ақпандағы № 57 Бұйрығына (ҚР Білім және ғылым министрінің 19.11.2021 № 568 және ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрінің 22.11.2021 № 432 бірлескен бұйрығымен өзгеріс енгізілген) сәйкес жүзеге асады.

Конкурстық негізде жұмысқа қабылдау үшін күнтізбелік жылға конкурстық комиссия құрылады. Конкурсқа ҚР БҒМ-нің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығымен бекітілген (өзгерістер ҚР Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 30 сәуірдегі № 169 бұйрығымен енгізілген) Педагог лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларына сәйкес www.enbek.kz сайтынан тіркеуден өткен және конкурсқа қажетті барлық құжаттарды ұсынған педагогтер қатыса алады.

Конкурс 16 сағаттық нормативтік оқу жүктемесімен педагогтің бос лауазымына өткізіледі.

Ұлттық біліктілік тестісінен кемінде 50 балл жинаған техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының, жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогикалық мамандықтары бойынша білім алушылары мен түлектеріне «педагог» біліктілік санаты беріледі.

Техникалық және кәсіптік білім беру, жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының «педагог» біліктілік санаты бар түлектері конкурс нәтижелері бойынша жұмысқа қабылданады.

«Педагог мәртебесі туралы» және «ҚР кейбір заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Заңдарын іске асыру аясында педагогтің жүктемесі 16 сағатқа дейін төмендетілді. Бір пән бойынша бос лауазымның 16 сағатын педагогтер арасында бөліп беруге рұқсат етілмейді. Қажет болған жағдайда оқу жылының басында бос лауазымға (16 сағат) қосымша педагог қабылданады.

Мұғалімдердің оқу жүктемесін тарифтеу оқу процесін жоспарлаудың негізгі параметрі болып табылады.

Тарификациялау – мектеп педагогтерінің білім деңгейіне, біліктілігіне, орындалатын жұмыс көлеміне, сондай-ақ жұмыстың нәтижелілігі мен сапасына қарай оқу жүктемесін белгілеуге бағытталған іс-шаралар кешені.

Педагогті тарифтеу бойынша келесі жұмыс тәртібі ұсынылады:

✓ МЖМБС, мектептің жұмыс оқу жоспарына және сынып-комплектінің санына сәйкес әрбір пән бойынша оқу сағаттарын есептеу (директор және директордың орынбасары жүзеге асырады);

✓ Мұғалімдердің оқу жүктемесінің көлемі мектептің жұмыс оқу жоспарындағы сағаттар саны мен мектептің кадрлармен қамтамасыз етілуіне қарай айқындалады;

✓ Жұмыс оқу жоспары бойынша әрбір параллель сыныптардың сағат санын есептеу жүргізіледі. Сонымен бірге белгілі бір пәндер бойынша сыныптарды топтарға бөліп оқыту ескеріледі. Топтарға бөлу сыныптағы білім алушылардың санына қарай жүргізіледі;

✓ Әрбір мұғалімнің оқу жүктемесінің көлемі жұмыс оқу жоспарында белгіленген оқу қызметінің түрлері (вариативтік компоненттер) бойынша белгіленеді;

✓ Сағаттардың санын есептегеннен кейін педагогтердің жүктемелері мен бақылау табелі анықталады;

✓ Әрбір мұғалімнің оқу жүктемесі оның сыныптарда пәндерді оқыту сабақтастығын, оқыту сапасы мен кадрлармен қамтамасыз етілуін ескере отырып, алдын ала жеке әңгімелесу арқылы (директордың орынбасары, әдістемелік бірлестіктердің басшылары) айқындалады;

✓ Жиынтық тарифтеу тізімі келесі міндетті мәліметтерді қамтиды: мұғалімнің аты-жөні; лауазымы; білім деңгейі; жүктеме көлемі – апталық жалпы сағат саны; қосымша жұмыс түрлері үшін төленетін қосымша ақылар; тұрақты жеке үстемемақылар (магистрлік, тәлімгерлік үшін және т.б.).

Мемлекет басшысы Қ.Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты жолдауында берілген тапсырмасын орындау мақсатында **үш жылда кемінде бір рет** педагогтердің біліктілігін арттыруға қатысты «Білім туралы» және «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Заңдарына өзгерістер енгізілді.

Қазіргі таңда ҚР Білім және ғылым министрлігінің 2020 жылғы 4 мамырдағы № 175 және 2016 жылғы 28 қаңтардағы № 95 бұйрықтарына өзгерістер мен толықтырулар енгізілуде. Бұйрық жобасына педагогтердің біліктілігін арттыру курстарын өткізу ұйымдарына қойылатын жаңа талаптар, білім беру бағдарламаларын әзірлеу және келісу және тағы да басқа нормалар енгізілетін болады.

Мемлекет басшысы берген тапсырмасына сәйкес Мұғалімдер тапшылығы байқалған өңірлерге үздік педагогтерді тартудың тиісті қолдау шараларының пакеті бар арнаулы бағдарламасы әзірленді.

Бағдарлама педагогтерге республикалық бюджеттің нысаналы трансферттері есебінен лауазымдық жалақыдан 150% мөлшерінде ынталандырушы қосымша ақы беруді көздейді.

Талдау қорытындысы бойынша педагогтардың тапшылығы Атырау, Маңғыстау, Алматы және Түркістан облыстарында сақталып отыр. Математика, физика, химия, орыс тілі мен әдебиеті, шет тілі пән мұғалімдеріне қажеттілік байқалады.

Ұлттық статистика және халықаралық салыстырмалы зерттеулер деректері бірқатар жылдар ішінде нысаналы өңірлердегі білім алушылардың білім сапасының орташа елдік көрсеткіштерден артта қалғанын көрсетеді. Мұны PISA 2018 халықаралық зерттеуінің нәтижелері және Ұлттық бірыңғай тестілеудің нәтижелері растайды. Білім сапасын арттыру үшін арнайы бағдарлама әзірленді.

Педагогтерді іріктеу конкурстық негізде жүзеге асырылады.

Іріктелген педагогтер үшін 4 апталық біліктілікті арттыру курстары және онлайн-және офлайн форматтардағы семинарлар, вебинарлар мен шеберлік сыныптары, сегіз Зияткерлік мектептің зертханалары базасында Жаратылыстану пәндері мұғалімдерінің тағылымдамалары ұйымдастырылатын болады.

Педагогтерді аттестаттау

Педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттау «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білімнің жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, қосымша білімнің білім беру

бағдарламаларын және арнайы оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында жұмыс істейтін педагогтерді және білім және ғылым саласындағы басқа да азаматтық қызметшілерді аттестаттаудан өткізу қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 27 қаңтардағы № 83 бұйрығына (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2021 жылғы 12 қарашадағы № 561 бұйрығымен өзгерістер енгізілген) сәйкес жүргізіледі.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2021 жылғы 8 қаңтардағы № 410-VI ҚР Заңымен білім беру ұйымдары көрсететін білім беру қызметтерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарына сәйкестігін анықтау мақсатында білім беру ұйымдарын мемлекеттік аттестаттау институты енгізілді.

Білім беру ұйымы жыл сайын ұсынылатын білім беру қызметтерінің МЖМБС талаптарына сәйкестігіне өзін-өзі бағалау жүргізеді және білім беру саласындағы уәкілетті органның ведомствосына, оның аумақтық бөлімшелеріне өзін-өзі бағалау материалдарын ұсынады.

Өзін-өзі бағалау: талдауды, ішкі бақылауды, диагностиканы, жоспарлау құралдарын, білім беру қызметін жақсартудың түзету механизмдерін қамтиды.

Білім беру ұйымдары білім беру қызметін өзін-өзі бағалауды ҚР БҒМ 2016 жылғы 2 ақпандағы № 124 бұйрығымен бекітілген (ҚР БҒМ 2021 жылғы 26 шілдедегі №366 бұйрығымен өзгерістер енгізілген) білім беру ұйымдарын бағалау өлшемшарттарын пайдалана отырып жүргізеді.

«Үздік педагог» атағын беру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 16 қаңтардағы №12 бұйрығына мынадай өзгерістер енгізілді:

Конкурсқа қатысу үшін қатысушы ақпараттық Министрлік жүйелері электрондық форматта мынадай құжаттарды (материалдарды) қоса бере отырып, Конкурсқа қатысуға өтінім береді:

1) оқыту тіліндегі портфолио;

2) бір бейнесабак ұзақтығы 7 (жеті) минут (мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері үшін), бейнесабак ұзақтығы 15 (он бес) минут (орта, арнайы, қосымша білім беру, техникалық, кәсіптік және орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері үшін) сабак жоспарын ұсына отырып, сондай-ақ озық педагогикалық тәжірибені трансляциялау (ұзақтығы 5 (бес) минутқа дейінгі бейнеролик) бейнероликке қойылатын талаптар мен техникалық шарттарға сәйкес;

3) Министрліктен анықталатын тақырыпқа 500 (бес жүз) сөзден аспайтын эссе жазуға тиіс.

Бағалау тетіктері:

1) Комиссия мүшелері үш адамнан топтарға бөлінеді;

2) конкурсқа қатысушылар кездейсоқ іріктеу әдісімен ұсынған құжаттар (материалдар) комиссияның қалыптастырылған топтары арасында бөлінеді;

3) топ мүшелері конкурсқа қатысушылардың өз тобына бөлінген әр портфолиосын бағалайды;

4) бағалауды комиссияның барлық мүшелері жеке және бір-біріне тәуелсіз үміткердің жұмысын бағалаудың сапалық және сандық көрсеткіштеріне сәйкес жүргізеді;

5) комиссия тобының әрбір мүшесінің балдары осы топтың басқа мүшелері қойған балдармен жинақталады және қойылған балдардың орташа арифметикалық мәні шығарылады;

6) конкурсқа қатысушылар алынған баллдардың орташа арифметикалық мәні негізінде сараланады;

7) Комиссия отырысында орташа арифметикалық балға сәйкес сараланған конкурсқа қатысушылардың қорытынды балдары есептеледі, осының негізінде комиссия шешім қабылдайды;

8) конкурсқа қатысушыларда баллдар тең болған кезде шешім Комиссия мүшелерінің көпшілік дауысымен қабылданады;

9) комиссия шешімі хаттамамен ресімделеді.

Ұсынылған құжаттарда (материалдарда) плагиат анықталған кезде

Комиссия педагогті конкурстың одан әрі кезеңінен шеттету туралы хабардар етеді. Хабарлама педагогтің жұмыс орны бойынша білім беру ұйымына еркін нысанда жіберіледі.

Конкурс жыл сайын үш кезеңде өткізіледі:

I кезең-аудандық, қалалық (облыстық, республикалық маңызы бар қалалар) деңгей ағымдағы жылдың қыркүйегінде өткізіледі;

II кезең - облыстық (республикалық маңызы бар қалалар және Астана) деңгей – ағымдағы жылдың қазан айында;

III кезең – республикалық деңгей-ағымдағы жылдың қараша айында.

Байқаудың III кезеңі екі турда өткізіледі:

бірінші тур: Республикалық комиссия мүшелерінің конкурсқа қатысушылардың материалдарын қарауы;

екінші тур: Министрлік айқындайтын білім беру ұйымдарында конкурсқа қатысушы күндізгі форматта өткізетін сабақты (сабақты) Республикалық комиссия мүшелерінің бағалауы.

Квотаға сәйкес Республикалық комиссия шешімінің қорытындысы бойынша ең көп балл жинаған 64 конкурсқа қатысушы Байқаудың III кезеңінің жеңімпаздары болады: мектепке дейінгі ұйымдардың педагогтері 10 адамға дейін, Орта, арнайы, мамандандырылған, қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері 34 адамға дейін, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру педагогтері 20 адамға дейін.

Алғаш рет конкурсқа қатысушылардың өтініштерін қарау бойынша апелляциялық комиссия құрылды.

1.9. Білім беру ұйымдары басшыларын ротациялауды ұйымдастыру

Мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшыларын ротациялау - облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың

жергілікті атқарушы органдарының қарамағындағы мемлекеттік білім беру ұйымдарының бірінші басшылары арасындағы лауазымдық ауысулар.

Білім беру жүйесінде мектептер, колледждер мен балабақшалардың бірінші басшыларын ротациялау институты пайда болды.

Ұйымның өзгеруі өзгерістерді енгізуге және басшылықтың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ротацияға бір білім беру ұйымында 4 немесе 7 жылдан астам жұмыс істеген басшылар түседі.

Комиссияның шешімі комиссияның бірінші басшының портфолиосын қарауын ескере отырып, осы білім беру ұйымында лауазымға тағайындалған күннен бастап 4 (төрт) жыл атқарып отырған лауазымдағы бірінші басшы үшін қабылданады. Комиссия ротация туралы шешім қабылдайды немесе бірінші басшы еңбек шарты шеңберінде жұмысын жалғастырады.

Бұл ретте бірінші басшының бір білім беру ұйымында атқаратын лауазымында болуының рұқсат етілген ең ұзақ мерзімі 7 (жеті) жылдан аспайды. Атқаратын лауазымында жеті және одан да көп жыл болған бірінші басшылар ротациялауға жатады.

Ротация жүргізу шарттары:

- ротацияны облыстардың және Республикалық маңызы бар қалалардың білім басқармалары жүргізеді;
- ротация бір елді мекен шегінде жүргізіледі;
- ротация бір типтегі ұйымдардың басшылары арасында жүргізіледі;
- ротация кезінде Бірінші басшылардың біліктілік санаты, яғни ол үшін алынатын қосымша ақы оның қолданылу мерзімі аяқталғанға дейін сақталады.

1.10. Орта білім беру ұйымдарын жан басына қаржыландыру

Мемлекеттік мектептерді жан басына қаржыландыру төмендегі нормативтік-құқықтық құжаттармен негізделеді:

1. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің, сондай-ақ кредиттік оқыту технологиясын есепке алғандағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 596 бұйрығы.

2. «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің, сондай-ақ кредиттік оқыту технологиясын есепке алғандағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 27 қарашадағы № 597 бұйрығы (өзгерістер ҚР Білім және ғылым министрінің м.а. 2020 жылғы 29 қаңтардағы № 41 бұйрығымен енгізілген).

3. «Жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру іске асырылатын білім беру ұйымдарының типтері мен түрлерінің тізбесін бекіту туралы»

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 27 қыркүйектегі № 503 бұйрығы.

4. «Мемлекеттік мекеменің ұйымдық-құқықтық нысанында құрылған орта білім беру ұйымдарын шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорынның ұйымдық-құқықтық нысанына қайта ұйымдастыру үшін өлшемшарттарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 27 қыркүйектегі № 502 бұйрығы.

5. «Жеке меншік білім беру ұйымдарында орта білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын, оқу үшін ата-ананың ақы төлеу шекті мөлшерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 22 қаңтардағы № 29 бұйрығы.

6. «Еңбек нарығының қажеттіліктерін ескере отырып, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар кадрларды даярлауға, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының дайындық бөлімшелеріне, сондай-ақ Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға, орта білім беруге және Балаларға қосымша білім беруге мемлекеттік білім беру тапсырысын орналастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 қаңтардағы № 122 бұйрығы.

Мемлекеттік мектептерді жан басына қаржыландыру жүзеге асыру туралы әдістемелік ұсынымдармен ҚР БҒМ «Қаржы орталығы» ресми сайтынан таныса аласыздар: <https://pnf.kz/>

1.11 Пилоттық жобаларды енгізу

I. «Тірек мектебі – магнитті мектептер» кешені» пилоттық жобасы

Мақсаты - ауылдық шағын жинақты мектеп білім алушыларының білім сапасын арттыру.

Жобаның міндеттері:

- ауыл мектептері оқушыларының сапалы білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін тірек мектепте білім беру ресурстарын шоғырландыру;

- тірек мектепте сессиялық және сессияаралық жұмысты ұйымдастыру жөніндегі шаралар кешенін іске асыру;

- білім алушылардың бейіналды және бейіндік білім беру жүйесін дамыту, ерте кәсіптік бағдарлау шеңберінде қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану.

Жоба аясында шалғайдағы елді мекендерде орналасқан магниттік шағын жинақты мектептердің оқушылары мен педагогтерін әдістемелік сүйемелдеу, менторлық, коллаборация, әлеуметтендіру және басқа да жұмыстар жоспарлануда.

«Тірек мектеп – магниттік мектептер» кешені» жобасы 2022-2023 оқу жылында эксперимент ретінде 5 өңірде енгізіледі: Ақмола, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Қостанай, Атырау облыстары.

II. «Виртуалды мектептер арқылы сапалы білімге қол жеткізу» пилоттық жобасы.

Пилоттық жобаның мақсаты: ауылдық жерлерде шағын жинақталған мектептердің білім алушыларын сапалы біліммен қамтамасыз ету және педагог кадрлардың тапшылығын болдырмау.

Қашықтан оқыту «Ағылшын тілі» (5-11 сыныптар), «Математика» (5-6 сыныптар), «Алгебра» (7-9 сыныптар), «Геометрия» (7-11 сыныптар), «Алгебра және анализ бастамалары» (10-11 сыныптар) пәндері бойынша ұйымдастырылады.

Виртуалды педагогтардың өңірлік орталықтары 5 қалада: Нұр-Сұлтан, Алматы, Шымкент, Қарағанды, Ақтөбе қалаларында орналастырылады.

Өңірлік орталықтар қашықтықтан оқыту педагогтерінің жұмысы үшін қажетті материалдық-техникалық құралдармен жарақтандырылатын болады.

Бірінші жылы пилоттық жоба 6 өңірде енгізілетін болады. Бұл өңірлерде 3 өңірлік қашықтықтан оқыту орталығы ашылады.

2 «ҚАЗАҚ ТІЛІ», «ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ» ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ (ОҚЫТУ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖҮРГІЗІЛЕТІН СЫНЫПТАР ҮШІН), 5-11 СЫНЫПТАР

«Қазақ тілі» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-11 сыныптар

Жалпы білім беретін орта мектепте қазақ тілі пәнінен академиялық білім берудің мақсаты – қазақ тілінің әлеуметтік-қоғамдық қызметі (ана тілі-ұлт тілі-мемлекеттік тіл) туралы біртұтас білім бере отырып, тілдің танымдық, құрылымдық, тарихи мәнін, тілді қолданудың нормативті жүйесін игеріп, сөйлеу мәдениеті тәсілдерін меңгерген, ұлттық рухты бойына сіңірген дара тұлға тәрбиелеу.

Қазақ тілін оқытудың басты міндеттері бастауыш, орта, жоғары сыныптарда қазақ тілінің ана тілі ретіндегі қызметіне, орта сыныптарда қазақ тілінің ұлт тілі ретіндегі қызметіне, жоғары сыныптарда қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі қызметіне басымдық бере оқыту.

Қазақ тілінің ана тілі ретіндегі негізгі қызметі – ұлттық сана-сезімді қалыптастыру. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартындағы қойылған базалық құндылықтар: 1) қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік; 2) құрмет; 3) ынтымақтастық; 4) еңбек пен шығармашылық; 5) ашықтық; 6) өмір бойы білім алу ұлттық сана-сезімнің қалыптасуы арқылы игеріледі. Сондықтан бастауыш сыныпта қазақ тілінің ана тілі ретінде танылуына негіз болатын лингвистикалық білім мазмұны қамтылуы тиіс.

Қазақ тілінің ұлт тілі ретіндегі қызметі – ғасырлар бойғы тәжірибеден жинақталған ұлттық дүниетанымды, ұлттық ақыл-ой жетістіктерін зерттеу, саралау, дамыту. Ұлттық тіл Білім стандартында көрсетілген ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды өзіне үйлесімді үйлестіруге, кез келген өмірлік жағдайларда функционалдық сауаттылығы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсетуге, сондай-ақ оқу және қолданбалы тапсырмаларды шешуге мүмкіндік береді.

Қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі қызметі жоғары сынып оқушыларына арналған білім мазмұнын қамтуы тиіс. Қоғамның барлық саласында қазақ тілін қолданудың заңдылықтарын, іскерлік, дипломатиялық қарым-қатынас мәдениетін, сөйлеу мәдениетін игерген оқушы жалпыға міндетті білім стандартында көрсетілген «Қазақстан Республикасының Конституциясының нормалары мен заңдарын құрметтеуді және сақтауды», яғни қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде қолдануды өз міндетіне алады, қазақ тілінің мемлекеттік статусын көтеруге өзіндік үлес қосады, мемлекеттік тілді қолдануға ынталы болады.

Қазақ тілінің қоғамдық-әлеуметтік қызметін бастауыш, орта жоғары сыныптарда оқытқанда тілдің құрылымдық, функционалдық, тарихи жүйесі өзара тұтастықта бірлікте кіріктіріліп оқытылады. Нәтижесінде оқушылар тілдің таңбалық жүйесі, әдеби тілдік нормасы, тарихы және тіл арқылы ұлтты, адамды тану туралы кешенді білім алады. Бұлар оқушының тіл тазалығын, тіл

анықтығын тіл дәлдігін (А.Байтұрсынов) игеріп, сөйлеу мәдениетін, сөз шеберлігін жетілдіруіне айтарлықтай үлес қосады.

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Қазақ тілі» (10-11 сыныптар) міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарлары арқылы (өзгерістер мен толықтырулар өзгерістер мен толықтырулар 2022 жылғы 26 қаңтардағы № 25 бұйрықпен бекітілген) жүзеге асырылады. Олар:

- Үлгілік оқу жоспарлары;
- төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары.

Үлгілік оқу жоспарының оқу түріне байланысты 5-11-сыныпта «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген жаңартылған мазмұндағы оқу жүктемесінің және төмендетілген оқу жүктемесінің көлемі 6.2-кестеде көрсетілген.

6.2-кесте – 5-11-сыныпта «Қазақ тілі» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген-оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық
5	Қазақ тілі	3	108	3	108
6	Қазақ тілі	3	108	3	108
7	Қазақ тілі	3	108	2	72
8	Қазақ тілі	2	72	2	72
72	Қазақ тілі	2	72	2	72
қоғамдық-гуманитарлық бағыт					
10	Қазақ тілі	2	72	2	72
11	Қазақ тілі	2	72	2	72
жаратылыстану-математика бағыты					
10	Қазақ тілі	1	36	1	36
11	Қазақ тілі	1	36	1	36

Оқу жылының ұзаруына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталауға, өтілген материалды бекітуге және күрделі тақырыптарды оқуға пайдалану ұсынылады.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесі 7- сыныпта үлгілік оқу бағдарламасында 3 сағат болса, төмендетілген бағдарламада 2 сағат көлемінде

беріледі, яғни 1 сағатқа қысқарады. Оқу көлемі төмендетілген сыныптарға вариативті компоненттен сағат алуға мүмкіндік берілген.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «Қазақ тілі» пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ресми сайтында <https://www.nao.kz> орналастырылған Үлгілік оқу бағдарламаларын басшылыққа алу қажет.

«Қазақ тілі» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мақсаты оқушының тіл сауаттылығы мен сөз байлығын дамытуды, әлеуметтік ортада еркін қарым-қатынасқа түсуін жетілдіруді және дүниетанымдық дағдыларын кеңейтуді көздейді. Бағдарламаның білім мазмұны қазақ тілі арқылы оқушыларға қазақ халқының материалдық және рухани құндылықтарын, қазақ халқының салт-дәстүрін құрметтеуді, қазақша сөйлеу әдебі мен әдетін дағдыландыруды және қазақ әдебиеті үлгілерін терең меңгертуді мақсат етеді және алған білімдерін өмірде қолдана білуге үйретеді.

Негізгі орта білім беру деңгейіндегі «Қазақ тілі» пәнін оқыту:

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы функционалдық-коммуникативтік бағытқа негізделіп құрастырылған. Ол оқушылардың тіл туралы түсініктерін тереңдетіп, ұлттық мәдениет пен әлемдік мәдениеттің маңыздылығы туралы түсініктерін кеңейтеді.

«Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасы білім алушыға қазақ тілін ана тілі ретінде тілдік қатынас және таным құралы ретінде оқытуды, сөз, сөз тіркесі, сөйлемнің мәтін түзімдік қызметін танытуды, тілдік бірліктердің табиғатына сай мәтін құратуды, мәтін құратудағы заңдылықтарды үйретуді, тілдік жағдаяттарда ауызша және жазбаша сөйлеудің нормаларын меңгертуді, әсерлі сөйлеудің лексика-грамматикалық тәсілдерін меңгертуді көздейді.

Жалпы орта білім беретін мектептерде «Қазақ тілі» пәнін оқытудың мақсаты – ана тілін қадірлейтін, қоғамдық мәнін түсінетін тұлға қалыптастыру, сондай-ақ қазақ әдеби тілі нормаларын сақтап, дұрыс қолдана білуге, еркін сөйлесуге және сауатты жазуға үйрету.

«Қазақ тілі» оқу пәнін оқытудың негізгі міндеттері:

- өмірлік қажеттіліктерінде коммуникативтік әрекеттер түрінде (тыңдалым/айтылым, оқылым, жазылым) сауаттылықпен қолдану дағдыларын қалыптастырады;

- тіл бірліктерінің қарым-қатынас құралы болу, ойды білдіру, таным құралы болу, ақпаратты сақтау құралы болу қасиеттерін функционалдық-коммуникативтік бағдарда танып біледі, соған лайықты машықтар мен дағдыларды қалыптастырады;

- тіл сауаттылығы мен сөйлеу сауаттылығын, сөз байлығын, басқалармен еркін қарым-қатынасқа түсу;

- мәтіндерге қойылған мақсатқа сәйкес қорытынды, синтез, анализ жасау дағдыларын қалыптастыру.

«Қазақ тілі» пәнінің бағдарламасы білім алушының тіл сауаттылығы мен сөйлеу сауаттылығын, сөз байлығын, басқалармен еркін қарым-қатынасқа түсу қабілетін дамытуды және ойлау қабілеті мен танымдық дағдыларын жетілдіруді көздейді.

Ақпаратты талдау, жалпылау, жіктеу, сондай-ақ әртүрлі жанрда және стильдерде мәтіндер жазу, жеке, іскерлік хат жазысу, түйіндеме, мақала, аннотация, тезис құрастыру, берілген тақырып бойынша эссе жазу дағдылары мен қабілеттерін жетілдіру тілді оқуды ынталандыруға септігін тигізеді.

Сабақ жоспарын құрастыру барысында оқушылардың деңгейі мен қажеттілігіне сай әдеби тіл нормаларын қалыптастыруға назар аударған дұрыс.

Тілдік бірліктер мен құрылымдарды, яғни грамматиканы оқыту коммуникативтік контекст негізінде жүзеге асырылуы керек. Яғни мұғалім тіл туралы білім қалыптастырудан гөрі тілдік қолданыс, грамматиканың функционалдығына назар аударуы тиіс.

«Қазақ тілі» пәнінің оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының ерекшеліктері

Оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу жоспары негізінде 7-сыныпқа «Қазақ тілі» оқу пәнінен әзірленген негізгі Үлгілік оқу бағдарламасында берілген бөлім тақырыптары толығымен сақталған. Айырмашылығы: ұзақ мерзімді жоспардағы жыл бойына бірнеше рет қайталанып келетін оқыту мақсаттары қысқартылған. Яғни, 7-сыныпта оқу мақсаттары жеңілдетіп берілген. Кейбір оқу мақсаттарына түсініктеме ретінде ұсынымдар беріліп, оқу мақсаттарына өзгерістер енгізілген.

«Қазақ тілі» пәнінен оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер:

- оқыту мақсаттары арқылы білім алушылардың тыңдалым және айтылым, оқылым, жазылым әрекеттері жүзеге асырыла отырып, олардың коммуникативтік қарым-қатынас дағдысы қалыптасады, сыныпты аяқтағанда күтілетін нәтижеге қол жеткізуге бағытталады;

- қысқа мерзімді жоспар құрылу барысында сөйлесім әрекетінің бір-екі түрі басшылыққа алынады, бір сабақта бірнеше сөйлесім әрекетін басшылыққа алу сабақты мақсатына жеткізбейді;

- мұғалім бір сабақ барысында бірнеше оқу мақсаттарының ішінен тақырыпқа қатыстыларын таңдап алуға құқылы;

- үлгілік оқу бағдарламасы білім алушының жас ерекшелігіне сай функционалдық сауаттылығын арттыруға, сыни тұрғыдан ойлау дағдысын дамытуға бағытталған. Мысалы: оқылым әрекеті бойынша «Мәтіннің стильдік ерекшелігін тану» оқу мақсатын жүзеге асыру үшін 5-сынып оқушылары ауызекі сөйлеу және жазба стильдегі мәтіндердің айырмашылықтарын таныса, одан жоғары сыныптарда әртүрлі стильдегі мәтіндердің тілдік құралдарын анықтайды. Оқу мақсаттарын жүйелі түрде жүзеге асырудың нәтижесінде оқушылардың мәтінді талдау дағдысы қалыптасады;

- грамматика өмірмен байланыстырыла мәтін талдау барысында оқытылады;

- грамматикалық бірліктердің мәтін құруға қатысуда қандай функционалдық қызмет атқаратындығын білім алушы өзі жұмыс жасау барысында анықтап, меңгереді.

Қазақстанның білім жүйесіне 2009 жылдан бастап үш жылда бір рет өткізіліп отыратын PISA халықаралық зерттеуі кірді. PISA-ның негізгі бағыттарының бірі – оқу сауаттылығын анықтау. Онда оқу техникасы мен мәтін мазмұны ғана емес, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірде, практикада қолдана білу қабілеттері бағаланады.

Негізгі орта білім беру деңгейіне арналған «Қазақ тілі» пәнінің үлгілік оқу бағдарламасындағы білім мазмұны бойынша оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас субъект-субъектілік қарым-қатынасқа құрылады. Мұғалім кеңесші, бағыт беруші, бағыттаушылық қызмет атқарса, оқушы ізденуші, зерттеуші қызметін атқарады. Сол арқылы алған білімі тиянақты болады. Себебі, білім алушы өз қолымен, ізденуімен жасаған жұмысын ұмытпайды, өмірде қолдануға да, басқаға үйретуге де бейім болады. Бұл білім алушыны сыни тұрғыдан ойланып, әрекет етуіне, функционалдық сауаттылығының қалыптасуына зор ықпалын тигізеді.

Оқу процесінде білім алушының ынтасын, қызығушылығын арттыруға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

Оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту үшін жүргізілетін жұмыс түрлері төмендегідей:

- Сұрақ – жауап (мұғалім мен оқушылар)
- Диалог (оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы)
- Қатысым (мұғалім мен оқушылар, оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы)
- Жазылым (тақырыпқа байланысты мәтінмен жұмыс)

Коммуникативтік құзыреттілік жеке тұлғаның рухани өсуін, адамдардың бір-бірімен қарым-қатынас жасай білу мәдениетін қалыптастырады. Коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасқан білім алушы алдына нақты мақсат қоятын, анық та дұрыс сөйлей білетін, өз ойын жарыққа еркін шығара алатын, өзгені қызығушылықпен тыңдай алатын жеке тұлға болып қалыптасады.

Жоғарыда көрсетілген жұмыс түрлері коммуникативтік құзыреттілікті меңгертудің алғышарты болып табылады. Себебі, бұл жұмыс түрлерін мұғалім әр сабақта қолдана алады. Коммуникативтік құзыреттілікті дамыту үшін жүргізілетін жұмыстар білім алушының сөйлеу тілін дұрыс меңгеруіне, қатысым және жазылым қарым-қатынасын қалыптастыруға ерекше ықпал ететінін көруге болады. Коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасқан білім алушы өз қатарларымен, өзге де жастағы адамдармен қарым-қатынаста белгілі бір ақпаратты жеткізіп қана қоймай, өз ойын түсіндіре, олардың пікірін ұға, түсіне білетін болады.

Диалогтік әдісті қолдану білім алушылардың сұрақтарды, өтінішті, таңдануды, бұйыруды қолданып, бір-бірімен әңгімелесе білуге, мәліметтерді нақтылауды сұрауға, келіспеушілік, толықтыру, тілдік материал көлемінде өзара пікір алыса білуге дағдыландырады. Топ арасында талқылау жүзеге асады. Әр

топ өз пікірін айтып, дәлелдеме жасайды. Сыныпта талқылауға қатысу оқушының бәсекеге қабілетін арттырып, өз дәлелін қорғауға, мәселеге сыни тұрғыдан қарауға (1. Пікірталастық әңгіме; 2. Топтық әңгіме; 3. Зерттеушілік әңгіме.) үйренеді. Диалогтің өзі сабақ өту кезінде әр түрлі әдіс арқылы жүзеге асады. Мысалы: сұрақ-жауап, рөлдік, тапсырманы орындату, жұптық жұмыс, диалогтік мәтінді оқу.

Оқу нормативтері бойынша ұсынымдамалар

Білім мазмұны бойынша оқу дағдыларына қойылатын талаптар біршама өзгерген (6.3-кесте).

6.3-кесте. Оқу дағдыларына қойылатын талаптар

Сынып	Тыңдалым		Оқылым	Жазылым	Айтылым	
	тыңдалым ұзақтығы	мәтіндегі сөз саны			диалог	монолог
5	3-5 минут	200-300 сөз	300-400 сөз	150-200 сөз	6-8 сөйлем	8-10 сөйлем
6	3-7 минут	300-500 сөз	300-500 сөз	200-250 сөз	8-10 сөйлем	10-12 сөйлем
7	5-9 минут	300-700 сөз	500-700 сөз	250-300 сөз	10-12 сөйлем	12-14 сөйлем
8	5-11 минут	500-900 сөз	500-800 сөз	300-350 сөз	12-14 сөйлем	14-16 сөйлем
9	5-13 минут	500-1000 сөз	500-900 сөз	350-400 сөз	12-14 сөйлем	14-16 сөйлем

4. Оқу пәнінің мазмұнына енгізілген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сай бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген).

Бұйрықтың 2-тарауына тиісті тармақтарына енгізілген толықтыруларға сәйкес:

9. БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

11. Аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

12. БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту

мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

21-тармаққа сәйкес тілдік пәндерден жиынтық бағалау сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша жүргізіледі (тыңдалым (тыңдау), айтылым, оқылым, жазылым). Тыңдалым (тыңдау) және айтылым дағдыларын бағалау жиынтық бағалауды өткізу жоспарланған аптаның ішінде сабақтың барысында жүргізіледі.

Төмендегі кестеде оқу пәнінен бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалау (БЖБ) саны көрсетілген (6.4 -кесте).

6.4 -кесте. «Қазақ тілі » пәні бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат							
		Үлгілік оқу жоспары				Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)			
		1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
6	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
7	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
8	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
9	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
10(ҚГБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
10(ЖМБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
11 (ҚГБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2
11(ЖМБ)	Қазақ тілі	2	2	2	2	2	2	2	2

Қалыптастырушы және жиынтық бағалау тапсырмаларын педагог өзі дайындайды. Білім алушылардың жиынтық жұмыстары мектепте сол оқу жылы аяқталғанға дейін сақталады.

«Қазақ тілі» пәні (жаратылыстану-математикалық бағыт) бойынша жиынтық бағалау саны «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығының (2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрықпен өзгерістер мен толықтырулар енгізілген) 11-тармағына сәйкес **«Қазақ тілі» пәнінен (жаратылыстану-математикалық бағыт)** аптасына 1 сағат оқу жүктемесі кезінде БЖБ қажет болған жағдайда бөлімдерді біріктіре отырып тоқсанына екі реттен артық жүргізілмейді, қорытынды баға жартыжылдыққа қойылады.

Ескертпе: Тілдік пәндерде бөлім бойынша жиынтық бағалауда сөйлеу қызметінің екі түрі біріктіріледі (мысалы, тыңдалым және айтылым; оқылым және жазылым).

13-тармағына сәйкес Оқу пәндерінің күрделілік деңгейін есепке ала отырып, бір күнде үштен артық ТЖБ өткізуге болмайды. ТЖБ тоқсан аяқталатын

соңғы күні өткізілмейді. Бір оқу пәні бойынша БЖБ мен ТЖБ бір күнде өткізілмейді.

9-сынып білім алушыларына қорытынды аттестаттауды өткізу бойынша ұсынымдар:

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы № 193 бұйрығының 39-тармағында былай көрсетіледі: «9 (10) сынып білім алушылары үшін қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

1) қазақ/орыс тілі және өзбек/ұйғыр/тәжік тілінде білім беретін мектептер үшін ана тілі (оқыту тілі) бойынша эссе нысанында жазбаша емтихан, гуманитарлық цикл пәндерін тереңдетіп оқытатын мектеп білім алушылары үшін жазбаша жұмыс (мақала, әңгіме, эссе)».

Білім алушыларды қорытынды аттестаттау білім мазмұны бойынша негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын қамтиды. Білім алушылардың білімі, білігі, сондай-ақ дағдылары МЖМББС-тан күтілетін нәтижелермен анықталады.

11-сынып білім алушылары үшін мемлекеттік бітіру емтиханын өткізу туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 41-1-тармағына сәйкес: «11 (12) сынып білім алушыларын қорытынды аттестаттау мынадай нысандарда өткізіледі:

1) қазақ/орыс тілі бойынша және өзбек/ұйғыр/тәжік тілінде білім беретін мектептер/сыныптар үшін ана тілі (оқыту тілі) бойынша жазбаша емтихан» деп көрсетіледі.

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Элективті курстар мазмұнына білім алушыларға «Қазақ тілі» пәнінен берілетін білім мазмұны функционалды сауаттылыққа негізделе отырып, коммуникативтік тілдік қарым-қатынасқа кез келген уақытта, кез келген жағдайда еркін, ойын ашық та түсінікті, нақты жеткізе алатындай дәрежеде оқыту жатады. Яғни оқушы алған білімін өмірде қолдана алатындай дәрежеде болуы керек. Сонымен қатар, ұлтының салт-дәстүрін, ділін, дінін, мәдениеті мен ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрді бала бойына сіңіруге бағытталған тақырыптар алынып, сол бойынша жұмыстар жүргізіледі.

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақ тілі» пәні бойынша жүргізілетін элективті курсқа төмендегідей тақырыптар ұсынылады:

1. **«Тіл мәдениеті» курсы.** Негіздемесі: Тіл мәдениеті–сөзді орынды қолдану. Сөйлеу қарым-қатынаспен қатар, адамның ішкі өмірінің рухани байлығын жарыққа шығаратын құрал. Онда пәнаралық байланысты, әдебиеттен өтілетін көркем шығармаларды да пайдалануға болады.

2. **Алаш зиялыларының ой-тұжырымдары» курсы.** Негіздемесі: Ұлт-азаттық күрес заманы қалыптастырған зиялылардың ана тілімізге арналған еңбектері, тіл жолындағы алуан күрестері – бүгінгі өзі де, тілі де азат күнге жеткен қазақ баласына тағылымды мұра, өміршең өсиет. Жас ұрпаққа Алаш зиялыларының осы жолдағы үлесін түсіндіру қажет.

3. **«Сатылай кешенді оқыту технологиясы» арқылы тілдік бірліктерді меңгерту курсы.** Негіздемесі: Қазақ тілінде ойын жеткізе алатын, өз ана тілінде дітін орындата алатын, қазақтың тарихы мен мәдениетін меңгерген жан-жақты білімді, мәдени ұлттық тұлға қалыптастыру.

5. **«Эссе, оның түрлері, бағалауға қойылатын талаптары, өлшемдері».** Негіздемесі: оқушы өз ойын, танымы мен парасатын, көзқарасын жинақы түрде жеткізе алатын дәрежеге жетеді, сыни ойлауы дамиды, өз ойын еркін жеткізуге, дәлелдер мен аргументтер арқылы өз пікірін ашық айтуға дағдыланады, өзіндік көзқарасы, позициясы айқындалып өмірде жеке тұлға ретінде қалыптасады, шығармашылығы дамиды.

6. **«Ахметтану» курсы.** Негіздемесі: Тілді үйретуге қатысты Байтұрсынұлының ұсынған тиімді қағидалары басшылыққа алынуы керек. Тілді үйрету үшін мұғалім бірнеше әдісті меңгеріп қана қоймай табан астында өзі қажет әдісті тауып пайдалану керек.

6. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын тақырыптар

«Қазақ тілі» пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар:

Әдістемелік бірлестік отырыстарында «Қазақ тілі» пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (тәжірибесі аз жас мамандар үшін, педагогикалық шеберлікті жетілдіру үшін, өзара тәжірибе алмасу мақсатында, шығармашылық жұмыстар жүргізу үшін, білім алушының білім сапасына мониторинг жүргізу үшін, қиын оқушыға себептерін анықтау мақсатында зерттеулер жүргізу үшін және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. «Қазақ тілін» оқытуда қолданылатын цифрлық контенттер.
2. ҚМЖ құруға дейінгі мұғалімнің дайындығы.
3. Оқушымен кері байланыс орнатудың жолдары.
4. Қалыптастырушы бағалауды жүргізуде қолданылатын әдіс-тәсілдер.
5. ҚМЖ құруда оқытудың мақсаттарын қоя білу жолдары
6. Оқушының жазу сауаттылығын қалыптастыру жолдары
7. Қазақ тілі сабақтарында АКТ-ны қолдану

8. Диагностикалық зерттеу жұмысын жүргізу жолдары.
9. Оқу үшін емес, оқыту үшін бағалау.
10. Критериалды бағалаудың ерекшеліктері мен қиындықтары.
11. «Қазақ тілі» пәнінен білім беру арқылы мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық қарым-қатынас орнату жолдары
12. «Қазақ тілі» пәнін оқытуда қолданылатын білім беру технологиялары, олардың ерекшелігі
13. «Қазақ тілі» пәні сабақтарында алаш ойшылдарының педагогикалық зерттеулерге қатысты ой-тұжырымдарын қолдану жолдары.
14. Алаш зиялылары ой-тұжырымдарының жаңартылған бағдарлама мазмұнымен сабақтастығы.
15. Пәнаралық байланысты жүзеге асыру
16. Жазба жұмыстарын жүргізу әдістемесі
17. Оқу мен тәрбиені қатар алып жүру жолдары
18. Оқушы мен мұғалім арасында ынтымақтастық қарым-қатынас орнату
19. Ата-анамен жұмыс түрлері (жас педагогтар үшін).

7. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Ұлы ұстаз Әбу Насыр әл-Фараби «Адамға ең әуелі білім емес, тәрбие берілуі керек. Онсыз берілген білім – адамзаттың қас жауы. Ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі»,–деді. Ы.Алтынсарин «өмірдің негізгі мәні – еңбек, ол адамның адамгершілік қасиетін мәртебелендіреді, өмірдің шын қадірін тек еңбексүйгіш адам ғана түсіне алады. Мәнсіз еңбек, мағынасыз бейнетқорлық адамның жігерін мұқалтады, өз еңбегінің қызығын, рақат-ләззатын көре білу – кісіліктің басты белгісі»,– деген. Абай Құнанбаев талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым сынды жеке тұлғалық жақсы сапаларды қалыптастыру мақсатын қойып, өсек, өтірік, мақтаншақтық, еріншектік, бекер мал шашпақ сияқты зиянды әдеттерді жоюға шақырады. М.Жұмабаев «Көркем денелі, түзу ойлайтын, дәл пішетін, дәл табатын ақылды болса, сұлу сөз, сиқырлы үн, әдемі түрден ләззат алып, жаны толқынарлық болса, баланың дұрыс тәрбие алып шын адам болғандығы», – деп жазды.

Қазақстан Республикасының білім жүйесінде халыққа білім, тәрбие берудің негізгі мақсаты – Қазақстанның егемендігін қамтамасыз ететін, оны бүкіл дүние жүзіне мойындататын, онымен тең қарым-қатынас жасап, Қазақстандық патриотизмді, саяси бостандықты қамтамасыз ететін, нарықтың іргетасын қалап, экономикалық бостандыққа қол жеткізетін, жан-жақты дамыған адамдарды тәрбиелеу.

Ақыл-ой тәрбиесі–оқушылардың ойлау қабілетін, дүниеге ғылыми көзқарасын қалыптастыру, ғылыми білім жүйесін меңгерту.

Адамгершілік тәрбиесінің міндеттері: гуманизм, адалдық, батылдық, төзімділікті қалыптастыру; адамға сүйіспеншілік, құрмет, қайырымдылық сезімін дамыту; оқушыларды өз міндетіне, өзгенің мүддесіне байыпты қарауға үйрету; өз Отанын сүйуге, ұлттар достығын құрметтеуге тәрбиелеу.

Еңбек тәрбиесінің негізгі міндеттері: оқушыларды іскерлікке, еңбек дағдысына үйрету; оқушыларды халық шаруашылығының басты салаларымен, еңбек түрлерімен таныстырып, мамандық таңдауға тәрбиелеу; озық еңбек дәстүріне тәрбиелеу.

Эстетикалық тәрбие міндеттері: бейнелеу өнері (кескіндеме, графика, мүсін) көркемөнер шығармашылығы (көркем өдебиет, музыка, театр, кино) арқылы баланың сезімдері мен талғамдарын дамытып, сұлулық туралы ұғымдарын қалыптастыру; эстетикалық құралдарды пайдалануға дағдыландыру; әсемдікке үлесін қосуға тәрбиелеу.

«Қазақ тілі» пәні бойынша балаға берілетін тәрбие мәтін арқылы жүзеге асады. Сабақ барысында алынатын мәтіннің мазмұны ұлттық құндылықтарға негізделуі қажет. Әрбір жасаған жұмысының мазмұнынан адам бойына қажетті жақсы қасиеттердің ұшқыны сезіліп тұрса, ол бала бойына жақсы қасиеттерді дарытады.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-11-сыныптар

1. Жалпыға міндетті білім беру стандартындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында «Қазақ әдебиеті» (10-11 сыныптар) міндетті оқу пәні ретінде оқытылады.

2. Үлгілік оқу жоспарындағы оқу пәніне байланысты енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

Республиканың жалпы білім беретін мектептеріндегі оқу процесі «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» 2022 жылғы 26 қаңтардағы №25 бұйрығымен бекітілген Үлгілік оқу жоспарларымен жүзеге асырылады:

- 1) негізгі орта және жалпы орта білім берудің Үлгілік оқу жоспарлары;
- 2) төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарлары.

Үлгілік оқу жоспарының түріне байланысты негізгі және жалпы орта білім беру деңгейлерінде «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі әртүрлі болады (6.5-кесте).

6.5-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнін оқытуға бөлінген оқу жүктемесінің көлемі

Сынып	Оқу пәнінің атауы	Жалпы жүктеме, сағат			
		Үлгілік оқу жоспары		Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен)	
		Апталық	Жылдық	Апталық	Жылдық

5	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
6	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
7	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
8	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72
9	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72
жаратылыстану-математика бағыты					
10	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
11	Қазақ әдебиеті	2	72	2	72
қоғамдық-гуманитарлық бағыт					
10	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72
11	Қазақ әдебиеті	3	108	2	72

Оқу жылының ұзаруына байланысты пайда болған қосымша сағаттарды қайталауға, өтілген материалды бекітуге және күрделі тақырыптарды оқуға пайдалану ұсынылады.

Төмендетілген оқу жүктемесімен Үлгілік оқу жоспарын таңдаған жағдайда инвариантты компоненттегі таңдау пәндерінің комбинациясы (7-9-сыныптар) берілген. Пәндер комбинациясында 2 пәннің атауы көрсетілген, үшінші пән – таңдау бойынша пән (әрқайсысы 2 сағаттан), яғни 8-9 және 10-11-сыныптарда (қоғамдық-гуманитарлық бағыт) 2 сағат көлемінде оқытылатын «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша вариативті компоненттен тағы 2 сағат алуға мүмкіндік берілген.

Комбинация бойынша «Қазақ әдебиеті» пәні таңдалған жағдайда пән мұғалімдері пәнді тереңдетіп оқыту үшін ҰМЖ, авторлық бағдарламалар әзірлей алады. Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА сайтында (www.nao.kz) ұсынымдама ретінде әзірленген ҰМЖ үлгісі орналастырылған.

3. Оқу пәнінің мазмұны бойынша Үлгілік оқу бағдарламаларына енгізілген өзгерістер мен толықтырулар

2022-2023 оқу жылында «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша оқу процесін ұйымдастыруда Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының ресми сайтында <https://www.nao.kz> орналастырылған Үлгілік оқу бағдарламаларын басшылыққа алу қажет.

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың ерекшеліктері

«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың бойында гуманистік, адамгершілік-эстетикалық, ұлттық құндылықтарды тәрбиелеу; ұлттық әдеби туындылармен қатар әлем әдебиеті туындыларымен таныстыру; көркем шығарманы тануда қажетті біліммен қаруландыра отырып, шығарманы мазмұн мен түр бірлігінде көркемдік тұтастық пен көркемдік бейнені талдау,

жинақтай білу, шығарма идеясын, жазушы ұстанымын бағалай білу дағдыларын қалыптастыру.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламалары оқушылардың бойында адамгершілік, рухани құндылықтармен қатар функционалдық сауаттылығын арттыруды, көркем-әдеби шығарманы талдау дағдыларын қалыптастыруды көздейді.

Әлемдік және кеңестік әдебиет классиктерінің шығармаларын зерделеу, салыстырмалы талдау жүргізу, қазақ, орыс және әлем әдебиетінің тақырыптарын салыстыру қабілеттерін қалыптастыру мақсатында әлем әдебиетінің туындыларын оқыту қарастырылған.

«Қазақ әдебиеті» пәні әдебиетті өнердің басқа салаларымен (кескін, театр, кино, музыка) салыстыра қарастырып, өз ойын еркін, дәлелді, сараптай, салыстыра отырып жеткізе білетін тұлғаның қалыптасуына үлес қосады. Сонымен қатар әдебиетті «Қазақ тілі», «Тарих», «Орыс әдебиеті», «География» пәндері, мәдени, қоғамдық және тәрбиелік шаралармен байланыстыра отырып жүзеге асыру көзделеді.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламасы үш негізгі дағдыны басшылыққа алады: түсіну және жауап беру; анализ және интерпретация; бағалау және салыстыру.

«*Түсіну және жауап беру*» бөлімі аясындағы бөлімшелер білім алушылардың төмендегі дағдыларды үйренуіне мүмкіндік береді: көркем шығарманың мазмұны мен пішінін анықтау және талдау; әдеби шығарманың тұжырымдамасын айқындай білу; көркем шығармадағы образды ашу және сипаттау; шығарма үзінділерімен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.

«*Анализ және интерпретация*» бойынша әдеби шығарманың композициясын, композициялық амал-тәсілдерді талдау; шығармадағы автор бейнесін анықтау, оның рөлін талдау; көркем шығарманың тілін, көркемдегіш құралдардың қолданысын талдау; көркемдегіш құралдарды пайдалана отырып, шығармашылық жұмыс жазу.

«*Бағалау және салыстыру*» бойынша шығарманың тарихи және көркемдік құндылығына баға беру; әдеби шығармаларды заманауи тұрғыда салыстырып, жаңашылдығына баға беру; шығарманың құндылығын талдап, әдеби эссе жазу; әдеби шығармаларды талдап, салыстыра отырып, сыни шолу және сыни мақала жазу дағдыларын дамыту.

Бөлімдер сыныптар бойынша оқыту мақсаттарын қамтитын бөлімшелерден тұрады. Оқу мақсаттары әр бөлімше ішінде мұғалім мен білім алушыға болашақ қадамдары жөнінде өзара ой бөлісуге, оларды жоспарлау мен бағалауға мүмкіндік беретін бірізділік пен сабақтастықты көрсетеді.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламасы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға, сыни тұрғыдан ойлау дағдысын дамытуға ықпал етеді. Бұл пән әдеби шығармаларды оқытып қана қоймай, танымдық және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға да негізделген. Оқу бағдарламасында оқушылардың жас ерекшеліктерінің танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес пәннің мазмұны мен білім, білік,

дағдыларының көлемі анықталған. Әр сыныпта оқытылатын шығармаларды таңдау кезінде қазіргі замандағы баланың жас ерекшелігімен қатар танымдық ерекшеліктері де ескерілген.

Көркем шығармаларды толық оқу міндеттеледі. Сол арқылы оқушыға автордың идеясын толық түсінуіне, шығарманы жан-жақты талдай алу қабілетін дамытуға және оқырмандық қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік беріледі. Көркем шығарманы саналы түрде түсініп, талдап, зерттеп, кейіпкерлерді салыстырып, олардың әрекетіне баға беріп, сол шығармалар арқылы оқырмандық сауаттылығын қалыптастыру көзделеді. Бір шығарманы толық оқып, талдай білген оқушы өз бетімен оқыған шығармасын сыныпта меңгерген дағдылары бойынша барлық әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып, ой елегінен өткізіп, интерпретация жасап, бағалай алады. Сыныпта және өз бетімен оқылатын көркем әдеби шығармалардың табиғи сабақтастығы мен байланыстылығы сақталынып отырады. Яғни оқушыда көркем шығарманы оқуда осындай әдеби дағды қалыптастыра білсек, ол кез келген басқа ақын-жазушылардың өмірбаянын, шығармаларын өздігінен оқып, талдай алатын болады.

Қазақ әдебиеті туындылары жасөспірімдердің рухани қажеттіліктері мен даму мүмкіндіктеріне сәйкестендіріле, қазақша ойлау және сөйлеу, жазу, тыңдағанын түсіну, монолог, диалог, пікірталас жасау дағдыларын қалыптастырып, талдап, тану негізіне сәйкес құрылған.

Қазақ әдебиетінің әр кезеңінде жазылып, өзінің көркем құндылығын жоғалтпай келе жатқан туындылармен танысу арқылы оқушы әдеби талдау, сыни ойлау қабілеттеріне ие болып, шығармашылдық ізденіске қадам басады. Оқу мақсаттары белгілі бір тарау бойынша ұзақ мерзімді жоспарда көрсетілген тізімге сай жүзеге асады.

Тоқсан ішінде көркем шығармаларды оқытуға бөлінетін сағат сандарын шығарманың көлеміне, оқу мақсаттарының жеңіл, күрделілігіне қарай мұғалім өзі анықтайды.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 6 және 7-сыныптарында «Қазақ әдебиеті» пәнінің базалық мазмұнына «Өлкетану» материалдары кіріктірілген.

Өлкетану – бұл туған өлкенің тарихы, табиғаты мен экологиясы, экономикалық, әлеуметтік-құқықтық дамуы, рухани шыққан тегі, әдебиеті және көркемөнері. Өлкетану өзінің туған жерінді аялауды, сүюді ғана үйретіп қоймайды, сондай-ақ ол туралы білуінді, тарихқа, өнерге, әдебиетке қызығушылық танытуға, мәдениет деңгейін көтеруге үйретеді.

«Өлкетану» материалдарын оқыту:

- білім алушылардың ежелгі дәуірден бастап қазіргі уақытқа дейінгі туған жер аумағында болып жатқан тарихи процестердің негізгі кезеңдері мен ерекшеліктері туралы білім қалыптастыру;

- туған өлкенің табиғи байлықтары, тарихи ескерткіштері және мәдени нысандары туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің дәстүрлі қолөнері, мәдени және әдеби мұралары мен өңір мақтанышына айналған адамдар туралы білімдерін кеңейту;

- туған өлкенің бірегей табиғаты, тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімдеріне тәрбиелеу; оларды қорғауға жауапкершіліктерін арттыруға бағытталған.

Өлкетану материалдары 6, 7-сыныптарда 2 сағаттан 4 сағат көлемінде оқытылады. Өлкетану материалдары оқу бағдарламасының базалық білім мазмұны мен ұзақ мерзімді жоспардың 3 және 4-тоқсандарына енгізілді. Оқу бағдарламасы бойынша тоқсандағы бөлімдер мен бөлім ішіндегі тақырыптар бойынша сағат сандарын бөлу мұғалімнің еркінде болғандықтан «Өлкетану» материалдарын кіріктіріп оқыту ұсынылады.

6-сыныпта «Менің туған өлкем өлеңдер мен прозада», «Өлкені сипаттау өнері» тақырыптарын оқытуда білім алушыларды туған өлкенің табиғаты және тарихы сипатталатын поэтикалық және прозалық шығармаларды, туған өлкенің ақындары мен жазушыларының шығармашылығын білуге, олардың шығармашылығы туралы деректер жинауға және мәтіннің ақпараттылық, оның көркемдік, тілдік ерекшеліктері негізінен өлкетану сипаттамаларын талдауға үйрету ұсынылады.

7-сыныпта «Туған өлке публицистика беттерінде», «Менің туған өлкем» электрондық энциклопедиясы» тақырыптарын оқытуда өңірде шығатын газет-журналдарды білуге, туған өлке туралы, шындық көзқарас тұрғысынан адамдар туралы мақалалар мен очерктерді ақпараттылығы, мазмұнының тереңдігі, эмоционалдық әсері тұрғысынан талдауға, энциклопедия ұғымын түсінуге, энциклопедияға қажетті материалдарды іріктей білуге, электрондық энциклопедия құрастырудың ұжымдық жұмысына қатысуға баулу ұсынылады.

Негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасының ерекшеліктері:

Үлгілік оқу жоспары (төмендетілген оқу жүктемесімен) бойынша 8-9-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» оқу пәніне 2 сағат бөлінген (6.1-кесте) және осы сыныптарда «Қазақ әдебиеті» оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу бағдарламасымен оқытылады.

Оқу жүктемесі төмендетілген үлгілік оқу жоспары бойынша 8-9-сыныптарға «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінен әзірленген Үлгілік оқу бағдарламасында қарастырылатын бөлімдер мен оның аясында оқытылатын шығармалар тізімі толығымен сақталған. Айырмашылығы: ұзақ мерзімді жоспардағы жыл бойы бірнеше рет қайталанып келетін оқыту мақсаттарының қысқартылуында.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқу процесін ұйымдастырудағы әдістемелік ерекшеліктер

Әдебиетті оқытуда:

- білім алушыларды креативті ойлауға бағыттау;
- олардың ойларын ауызша еркін жеткізуіне және жаза білуіне қолдау көрсету;
- дәлелдер келтіру, салыстыру және анализ жасау, бағалау, алған білімін өмірде қолдану дағдыларын қалыптастыру;

- жанрларды меңгерту;
- көркем шығармаларды толық оқуға міндеттеу;
- кітап оқуға қызығушылығын арттыру;
- қосымша әдебиеттер оқуға ынталандыру.

Қазақстан 2009 жылдан бастап үш жылда бір рет өткізіліп тұратын PISA халықаралық зерттеуіне қатысады. PISA зерттеуінің негізгі бағыттарының бірі – оқу сауаттылығы. Ол тек оқу техникасы мен мәтіннің мазмұнын түсінуді ғана емес, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білуін бағалайды.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша бір сабақта бір немесе бірнеше оқу мақсатын алып, сабақ жоспарлауға болады. Мұғалім оқу мақсаттарының комбинациясын шебер пайдалана білуі керек. Пән мұғалімдері оқушыларды өздігінен білім алуға, шешім қабылдауға қабілетті, ынталы, қызығушылығы жоғары, өзіне сенімді, жауапкершілігі жоғары, өзінің және өзгенің іс-әрекетіне талдау жасай алатын жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған қағиданы ұстануы тиіс.

Мұғалімдер оқушылардың бойында бұл қасиеттерді әртүрлі оқыту тәсілдерін қолдану арқылы тәрбиелейді және дамытады.

Оқу процесінде білім алушының ынтасын, қызығушылығын арттыруға бағыттайтын оқытудың түрлі формалары ұсынылады:

- әдеби шығармаларды талдауда болжам жасау, жанрын, фабуласын, сюжетін, шығармада көтерілген әлеуметтік-қоғамдық мәселені, идеясын анықтау, дәлелдер келтіре алу, кейіпкерлерді сипаттау, өзара салыстыру, тарихи және көркемдік құндылығына баға беру және өз ойын, пікірін жеткізе білу қабілеттерін дамытуға ынталандыратын жағдайлар жасау;

- іс-әрекеттердің белсенді түрлерін ұйымдастыру және тиянақты сараланған тапсырмалар мен жаттығулар арқылы ынталандыру және дамыта оқыту;

- оқушылардың сабақта зерттеу жұмыстарын жүргізуін қажет ететін проблемалық жағдаяттар туындату және проблемаларды шешу стратегияларын модельдеу және көрсету;

- оқушылардың жеке мүмкіндіктерін және жас ерекшеліктерін есепке ала отырып, сараланған тапсырмалар әзірлеу;

- сабақта білім алушының біліміндегі олқылықтарды уақытында анықтауға мүмкіндік беретін кері байланысты ұйымдастырудың әр түрлі әдістерін қолдану.

Пәнаралық байланыс – оқытудың ерекше категориясы болғандықтан, оқушылардың әдебиеттен жүйелі білім алуын арттыру үшін оқу әдістерін белсендендіру қажет. Әдебиет сабағындағы пәнаралық байланыс оқушылардың эстетикалық талғамын және сурет, музыка, кино өнерлеріне ұмтылысын қалыптастырады. Шығармадағы тарихи шындық пен көркемдік шешім көрінісін, топонимикалық, ономастикалық атаулардың маңыздылығын түсіне отырып, оқылған шығарманы бейнелеу және музыка өнерімен ұштастыра отырып,

пәнаралық байланысты кеңінен қолдану оқушының дүниетанымын қалыптастырады.

Оқушыларды оқытудың ең жоғары стандарттарын қамтамасыз етуде мұғалімдердің қолданатын оқыту тәсілдері (яғни, педагогикалық әдістемелер) маңызды болып табылады.

Мұғалімнің сабаққа әзірлейтін тапсырмалары келесі критерийлерге сәйкес болуы қажет:

- тапсырманың, оның мақсаты мен орындалуының қолжетімділігі;
- сараланған тапсырмаларды ұсыну;
- сын тұрғысынан ойлауды дамытуға мүмкіндік беру;
- проблемалық оқытуға негізделуі.

Эссе, шығарма жазу, презентация жасау және т.б. бойынша тапсырма беру барысында оқушыларды тапсырманың критерийлерімен таныстыру ұсынылады.

Оқытудың барлық аспектілері сындарлы оқыту теориясымен үйлеседі. Сындарлы оқыту тәсілдері білім берудің «дәстүрлі» әдістерімен салыстырғанда, оқыту кезінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың алдыңғы білімдерімен ұштастырыла отырып, жаңа білім алуы туралы тұжырымдамаға негізделген. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болады. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да дағдыларды, алған білімін өмірде қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді қатысуы керек.

Оқу нормативтері бойынша ұсынымдамалар

Оқу жылдамдығы – оқушы тұлғасының қалыптасуына әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Оқытудың екінші негізгі кезеңінде де оқушылардың оқу жылдамдығын қалыптастыру жалғасады, алайда 5-9-сыныптарда түсініп оқуға ғана емес шапшаң оқу мен мәнерлеп оқуға да басты назар аударылады.

5-сыныпта бастауыш сыныптағыдай оқу жылдамдығын тексеруді бақылап отыру қажет. Бақылау мақсаты тез, жылдам оқу емес түсініп оқу болатынын ескерген жөн.

5-9-сыныптардағы оқу жылдамдығына қойылатын талаптар:

- мәнерлеп оқу;
- логикалық екпінді ең маңызды сөздерге қойып оқу;
- оқу барысында сөз бұзылмай, автордың айтатын ойын дұрыс жеткізу.

«Қазақ әдебиеті» пәнінен кітап оқу дағдыларын қалыптастырудың нормалары (оқу жылдамдығы) берілген (6.6-кесте).

6.6-кесте. «Қазақ әдебиеті» пәнінен кітап оқу дағдыларын қалыптастырудың нормалары (оқу жылдамдығы)

Сыныптар	Міндетті деңгей	Мүмкіндік деңгейі
5-сынып	105 – 115 сөз	120 – 150 сөз
6-сынып	120 – 130 сөз	150 – 170 сөз
7-сынып	135 – 140 сөз	170 – 150 сөз
8-сынып	145 – 150 сөз	155 – 160 сөз
9-сынып	160 – 180 сөз	170 – 200 сөз
10-сынып	190 – 200 сөз	200 – 220 сөз
11-сынып	220 – 250 сөз	250 – 300 сөз

4. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың нормативтік талаптарына сәйкес бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны

Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау жүргізу бойынша ұсынымдар

«ҚР БҒМ 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылау, оларға аралық және қорытынды аттестаттау жүргізудің үлгілік қағидаларына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 12.05.2022 жылғы № 193 бұйрығының 4-тармағына сәйкес «Формативтік бағалау, оның ішінде үй жұмысын бағалау білім алушылардың оқу мақсаттарына қол жеткізуіне мониторинг жүргізу және сабақта сараланған жұмысты одан әрі құру үшін жүргізіледі және педагогтің ұсыныстары арқылы жазбаша нысанда (дәптерлерде немесе күнделіктерде) немесе ауызша жүзеге асырылады. 2-11 (12) сынып білім алушыларының оқу жетістіктерін бағалау бір балдан 10 балға дейінгі шекте жүзеге асырылады.

9-тармағына сәйкес БЖБ өткізу нысаны (бақылау, практикалық немесе шығармашылық жұмыс, жоба, эссе, диктант, мазмұндама, шығарма, тестілеу және басқалар) мен сабағын және БЖБ орындау уақытын педагог өздігінен белгілейді.

БЖБ үшін максималды балл 1-4 сыныптарда кемінде 7 және 15 балдан артық емес, 5-11 (12) сыныптарда кемінде 7 және 20 балдан артық емес болуы керек.

12-тармағына сәйкес БЖБ тоқсанына үш реттен артық өткізілмейді. Бөлімдер/ортақ тақырыптар тоқсанына төрт және одан да көп бөлімдерді/ортақ тақырыптарды оқып-зерделеген жағдайда тақырыптардың ерекшеліктерін және оқыту мақсаттарының санын ескере отырып біріктіріледі. Оны екі кезеңде өткізуге болады.

Формативті және жиынтық бағалау тапсырмаларын академиялық адалдық принциптерін сақтай отырып педагог өзі дайындайды.

Ағымдағы жылғы білім алушылардың жиынтық жұмыстары мектепте сол оқу жылы аяқталғанға дейін сақталады.

Үлгілік оқу бағдарламаларына (негізгі және төмендетілген оқу жүктемесі бойынша) сәйкес 5-11-сыныптарда оқытылатын «Қазақ әдебиеті» оқу пәнінен әр тоқсан сайын өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалаудың саны көрсетілген (6.7-кесте).

6.7-кесте. 5-11-сыныптарда «Қазақ әдебиеті» пәнінен өткізілетін бөлім бойынша жиынтық бағалау саны

Сынып	Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып	2	2	2	2
11-сынып	2	2	2	2
Сынып	Оқу жүктемесі төмендетілген Үлгілік оқу жоспары бойынша			
	1-тоқсан	2-тоқсан	3-тоқсан	4-тоқсан
5-сынып	2	2	2	2
6-сынып	2	2	2	2
7-сынып	2	2	2	2
8-сынып	2	2	2	2
9-сынып	2	2	2	2
10-сынып	2	2	2	2
11-сынып	2	2	2	2

Вариативтік компонент есебінен таңдалған 8-9-сыныптар мен 10-11-сыныптарда (қоғамдық-гуманитарлық бағыт) оқытылатын «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша жиынтық бағалау өткізілмейді, оқу жылының соңында «есептелінді» («есептелінген жоқ») деген белгі жазылады (ҚР БҒМ 12.05.2022 жылғы №193 бұйрығы 17, 18-тармақтар).

Тоқсандық баға формативті бағалау, БЖБ және ТЖБ қорытындысының негізінде 50/50 пайыздық арақатынаста қойылады (28-тармақ).

Ерекше білім берілуіне қажеттіліктері бар білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін есепке ала отырып, оның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде бағалау өлшемшарттарына өзгерістер енгізеді (15-тармақ).

Төменде ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 1-қосымшасына сәйкес балдарды бағаға ауыстыру шәкілі берілген (6.8-кесте).

6.8-кесте. Балдарды бағаға ауыстыру шәкілі

2-11 (12) сыныптардағы балдардың пайыздық мазмұны (%)	Баға
0 - 39	қанағаттанарлықсыз - "2"
40 - 64	қанағаттанарлық - "3"
65 - 84	жақсы - "4"
85 - 100	өте жақсы - "5"

9-сынып білім алушыларына арналған қорытынды аттестаттау туралы «Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды

аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 39-4)-тармағына сәйкес 9-сынып білім алушылары таңдау пәні ретінде «Қазақ әдебиеті» пәнінен жазбаша емтихан тапсырады.

Білім алушыларды қорытынды аттестаттау негізгі орта білім беру деңгейінің 8-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұнын қамтиды. Білім алушылардың білімі, білігі, сондай-ақ дағдылары МЖМББС-тан күтілетін нәтижелермен анықталады.

Емтихан жұмысы барлығы 30 балмен бағаланатын екі бөлімнен тұрады:

А бөлімі бірнеше таңдауы бар, ал В бөлімі толық жауапты қажет ететін сұрақтарды қамтиды.

А бөлімінде білім алушылар 4 бір және бірнеше таңдауы бар, сондай-ақ сәйкестендіру тапсырмаларын орындайды. Әр дұрыс жауап 1 балмен бағаланады.

В бөлімінде білім алушылар толық жауапты қажет ететін 4 тапсырма орындайды. 5, 6, 7-тапсырмаларды орындау үшін білім алушыға көлемі 200-250 сөзден тұратын көркем шығарма үзіндісі беріледі. Тапсырмалар 3-9 балмен бағаланады.

9 (10) сыныпта пән бойынша қорытынды бағаларды шығару кезінде қорытынды баға емтихан нәтижелері (бес балдық шәкіл бойынша) және оқу жылындағы тоқсандық бағалар (бес балдық шәкіл бойынша) 30%-70% пайыздық арақатынаста қойылады. Қорытынды бағаны дөңгелектеу жақын бүтіндікке қарай жүргізіледі.

Келесі кестеде ҚР БҒМ 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 4-қосымшасына сәйкес 9 (10) және 11 (12) сынып білім алушыларының емтихан балдарын емтихан бағаларына ауыстыру шәкілі көрсетілген (6.9-кесте).

6.9-кесте - 9 (10) және 11 (12) сынып білім алушыларының емтихан балдарын емтихан бағаларына ауыстыру шәкілі

Баға	Максимальды балл 30 болған пәндер үшін балдар	Максимальды балл 40 болған пәндер үшін балдар	Максимальды балл 50 болған пәндер үшін балдар	Максимальды балл 60 болған пәндер үшін балдар
"2"	0-11	0-15	0-19	0-23
"3"	12-19	16-25	20-32	24-38
"4"	20-25	26-33	33-42	39-50
"5"	26-30	34-40	43-50	51-60

11-сынып білім алушылары үшін мемлекеттік бітіру емтиханын өткізу туралы

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды

аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 мамырдағы №193 бұйрығының 41-тармағына сәйкес *таңдау пәні ретінде «Қазақ әдебиеті» пәнінен* тест тапсырады.

Мектеп бітірушілер қорытынды аттестаттау үшін таңдау пәндері тізбесінен әдебиетті таңдаған жағдайда баға тек осы пән бойынша қойылады.

5. Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен оқу пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстардың тақырыптары

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша жүргізілетін элективтік курстың төмендегідей тақырыптары ұсынылады:

1. «Абайтану» курсы. Негіздемесі: ұлы Абай шығармашылығын толық игерту арқылы поэзия құдіретін таныту, әлем әдебиетімен салыстыра отырып, қазіргі өмірмен байланыстыруға үйретеді.

2. «Ыбырайтану» курсы. Негіздемесі: Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқыту арқылы ұлттық құндылықтарға баулуға, адамгершілік-рухани тәрбие беруге жетелейді.

3. «Шешендік сөз өнері». Негіздемесі: шешендік сөздің табиғатын танытып, айтылған ойды саралай білуге үйретеді, ұлттық құндылығымыз – шешендік сөздердің мағынасын түйсінуге, шешен сөйлеуге, орфоэпиялық норманы сақтап сөйлеуге баулиды.

4. «Ұлы дала даналығы». Негіздемесі: ғасырлар бойы өзіндік ерекшелігімен сақталып, өркениетке жеткізген ұлтымыздың салт-дәстүрі, әдет-ғұрпы, ұлттық тәлімінің қыр-сырын жас ұрпақтың санасына сіңіру арқылы туған еліне құрмет, сүйіспеншілік сезімдерін арттырады.

5. «Әлем әдебиеті». Негіздемесі: әлем әдебиетінің озық үлгілерімен танысады, әдебиет дамуындағы жаңа бағыттар мен ағымдар негізінде жазылған шығармаларды талдап, шығармашылық ізденістеріне қолдана білетін жас буынды қалыптастырады.

6. Тіл дамыту және сөйлеу мәдениеті. Негіздемесі: оқушыларды көркем әдебиеттің озық үлгілерімен таныстырып, сол арқылы өз бетінше ойлай алатын, тұжырымдап қорытынды жасайтын, өзіндік пікірі қалыптасқан, дүниетанымы биік, шығармашылықпен жұмыс жасайтын дара тұлға қалыптасады. Шығармашылық жұмыстар арқылы сөздік қоры байыйды, сөз байлығының ішінен ұтымды тілдік құралдарды таңдап алып, оларды айтылмақ ойға және мәтіннің мазмұны мен мақсатына сай тіркестіре алуға, алған білім мен білік дағдыларын күнделікті өмірде қолдана білуге үйренеді.

7. Әдебиет сабағында күрделі мақсаттарды оқушыға меңгертудің әдістемесі

8. «Эссе, оның түрлері, бағалауға қойылатын талаптары, өлшемдері». Негіздемесі: оқушы өз ойын, танымы мен парасатын, көзқарасын жинақы түрде жеткізе алатын дәрежеге жетеді, сыни ойлауы дамиды, өз ойын еркін жеткізуге, дәлелдер мен аргументтер арқылы өз пікірін ашық айтуға дағдыланады, өзіндік

көзқарасы, позициясы айқындалып өмірде жеке тұлға ретінде қалыптасады, шығармашылығы дамиды.

9. «Көркем мәтін оқу». Негіздемесі: көркем шығарманы құштарлықпен оқу талабына сай оқушыларды әдеби шығарма оқуға баулу, көркем шығармаға талдау жасау жолдарын меңгерту.

10. «Ғабит Мүсірепов шығармаларын сатылай кешенді талдау»

(8-сынып). Негіздемесі: аса көрнекті қазақ жазушыларының бірі Ғ. Мүсіреповтің әңгімелерін «Сатылай кешенді оқыту» технологиясы арқылы талдай отырып, шындық, әділет үшін күресте өзінің ұлылығын айқын сезінетін, айбатты күрескер, өршіл, өжет ананың типтік образдарын талдай алу. Шығармалардың мазмұндық желісін тақырыбына сай талдау жасау арқылы оқушының ойлау қабілетін арттыру, эстетикалық сезімін ояту, әдеби талдаулар арқылы оқушының тілін дамытып, сөйлеу мәдениетін қалыптастыру, өздігінен іздену және өзіндік ой-тұжырым жасауға, ауызша сөйлеу мәдениетін дамыту, ізденімпаздық ой-өрісін дамыту, сөздік қорларын бағалау.

6. Оқу пәні мұғалімдерінің әдістемелік бірлестігінде қарастырылатын әдістемелік тақырыптар

Әдістемелік бірлестік отырыстарында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін жетілдіру (әдістемелік бірлестік, жас мамандар мектебі, педагогикалық шеберлігін жетілдіру мектебі, шығармашылық топ және т.б.) бойынша ұсынылатын тақырыптар:

1. Оқу бағдарламасы негізінде сабақты жоспарлау мен критериалды бағалау;

2. Тиімді сабақ. Жоспарлау. Бақылау.

3. Рефлексия – білім сапасының негізі;

4. Оқу мақсаттары бойынша теориялық семинар;

5. Қалыптастырушы бағалау – бағалаудың тиімді тәсілі;

6. Оқу мақсаттарынан сабақ мақсаттарына шығу жолдары;

7. Қазақ әдебиеті сабағында қолданылатын жаңа контенттер;

8. Цифрлық білім беру ортасындағы заманауи оқыту құралдары;

9. Пәнішілік және пәнаралық байланыс;

10. АКТ-ны пайдаланудың тиімді жолдары;

11. Сабақта саралап оқытуды жүзеге асыру;

13. «Эссе жазу стратегиясы»;

14. Білім беруде қолданылатын цифрлық технологиялардың тиімділігі;

15. Оқушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдері.

Назар аударыңыз!

«Қазақ әдебиеті» пәнінен оқушыларды кітап оқуға баулу, сөйлеу тілін дамыту мақсатында тоқсандық және жазғы демалыс кездерінде оқитын оқу бағдарламасына қосымша көркем шығармалардың тізімі ұсынылады (nao.kz).

Көркем шығармалардың тізімі оқушылардың жас ерекшелігі мен келесі сыныпта оқылатын және оқулықта үзіндісі ғана берілетін шығармалар ескеріліп жасалды. Жаңа оқу жылының басында жазда оқыған шығармалары бойынша *«Оқушы күнделігі»*, *«Мен оқыған кітап»* және т.б. тақырыптарда көрме өткізуге болады. Көрмеге әр оқушы өзі оқыған туынды бойынша шығармашылық жұмысын ұсынады. Жұмыс фотоколлаж, эссе, жарнама, сурет т.с.с. түрде жасалуы мүмкін. Оқушылардың жұмысын арнайы сарапшылар талдап, қорытындысын шығарады.

«Оқырман күнделігі» тақырыбындағы іс-шарада оқушы оқыған шығарманың мазмұнын сұрақ қою; тірек сөздерді жазу; оқиғаның түйінін жазу; оқиғаны суретке түсіру түрінде дәптерге түсіреді.

7. Пәнді оқыту процесінің тәрбиелік әлеуетін арттыру

Пән мазмұны адамзаттық өркениетке бет түзеген егемен елдің мүддесіне сай асқақ руханият пен мәдени-эстетикалық мұраны игеру мен дамыту бағдарында терең танып білу және қазіргі өзгермелі қоғам жағдайында белсенді, халқымыздың тарихын, дәстүрін, өнерін, әдебиеті мен мәдениетін ұлттық құндылық ретінде бағалап, құрметтей білетін жан-жақты дамыған, өзіндік көзқарасы қалыптасқан дара тұлға қалыптастыру мақсатына жұмылдырылады.

Қазақ әдебиеті пәнінің оқушыларды тәрбиелеу мен дамытудағы рөлі аса ауқымды. Білім алушыларды тәрбиелеудің негізгі идеясы – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар. Сондықтан *«Қазақ әдебиеті»* пәні бойынша *«Рухани жаңғыру»* идеясы негіздерінің құндылықтарын *«Елдіктің жеті тұғыры»* қағидаларын оқыту мен тәрбиелеуде жүзеге асыру ұсынылады.

«Елдіктің жеті тұғыры» қағидаттарын:

«Тәуелсіздік – кез-келген азамат үшін ең қастерлі құндылық» принципі бойынша пән мазмұнындағы ел тәуелсіздігі жолындағы күрестер тарихы арқылы тамыры терең тарихымызға құрметпен қарап, мемлекеттілігімізді қадірлеу, оны көздің қарашығындай қорғауға;

«Бірлік пен келісім – елдігіміздің мызғымас тұғыры» принципі (Қазақстан халқы Ассамблеясы тақырыбы аясында) бойынша халқымыздың бірлігі пен этносаралық татулығын сақтауға; Конституцияны қастерлеу, мемлекеттік тілді білу, ұлттық құндылықтарды қадірлеуге;

«Жер – ата-баба мұрасы, халық қазынасы» принципі бойынша ел мен жерді қорғау үшін болған тарихымыздағы соғыстарды зерделеу арқылы ата-баба аманатына адал болып, ұлан-ғайыр жерімізді қорғауға;

«Отбасы мен салт-дәстүр – қоғамның алтын діңгегі» принципі бойынша. ғасырлар бойы қалыптасқан құндылықтарды, үлкенге – ізет, кішіге – құрмет көрсетуді дәріптейтін ата дәстүрімізді берік ұстануға;

«Ұлттық мәдениет – халықтың рухани тірегі» принципі бойынша тарихты білу, мәдени құндылықтарды тану, мәдениетімізді зерделеп, өзге жұртқа насихаттай білуге;

«Білім мен еңбек – бақуатты өмірдің кілті» принципі бойынша табыстың кілті ретінде үздіксіз білім алу мен тынымсыз еңбек етуге;

«Прагматизм – бәсекеге қабілетті болудың кепілі» принципі бойынша білім алушыларды барынша қанағатшыл, үнемшіл, ұстамды болып, уақытты орынды пайдалануға тәрбиелеуді пән мазмұнында қамтылған тақырыптарды меңгертуде жүзеге асыру ұсынылады.

Бұл білім алушылардың бойында патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуға негіз болады.

Еліміздің орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысы «Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру жағдайындағы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздеріне сәйкес жүзеге асырылады.

«Қазақстандық патриотизм мен азаматтықты тәрбиелеу, құқықтық тәрбие» бағыты білім алушылардың бойында қазақстандық патриотизм сезімін, құқықтық және азаматтық сана-сезімді, жеке бас бостандығы мен ар-намысының құндылығын, парасаттылық пен адалдықты, толеранттылықты, еңбекке деген құрметті, «толық адам» қасиеттерін қалыптастырады, зорлық-зомбылық пен агрессиялық ой-пиғылдың, әртүрлі типтегі кемсітушіліктің алдын алуды қарастырады.

Оқыту процесіндегі «Қазақ әдебиеті» пәнінің тәрбиелік әлеуетін арттыру үшін *«Оқуға құштар мектеп»*, *«Тарих тағылымы»*, *«Қазақ мәдениетінің антологиясы»* әлеуметтік жобалары, *«Қазақстанның қасиетті рухани құндылықтары»*, *«Ұлы дала мұрагерлері»* жобасын, *«Тәуелсіздік бәрінен қымбат»* атты Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың мақаласын іске асыруды жалғастыру ұсынылады.

«Оқуға құштар мектеп» жобасы білім алушылардың, кітапханашылардың, ата-аналардың арасында оқу сауаттылығын қалыптастыру мен жетілдіруге, оқу мәдениетінің деңгейін арттыруға және оқуды насихаттауға бағытталған. Жоба аясында отбасылық оқудың жарқын дәстүрлерін жаңғырту, оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру, кітапхана қорын көркем әдебиетпен толықтыру мақсатында мектеп жанындағы кітапханалар қажетті көркем әдебиеттермен толық қамтамасыз етіледі. Сондықтан бүгінгі таңда оқушылардың кітап оқу құзыреттілігін қалыптастыру өте маңызды міндет болып отыр.

Білім алушылар, педагогтер мен ата-аналар арасында *«Кітап әуесқойы»*, *«Өзің оқып, өзгеге ұсын»*, *«Оқы және өзгеге сыйла»* және т.б. акциялар өткізу ұсынылады.

Шараны ұйымдастыру жастардың кітап оқуға қызығушылығын арттыруға, өзі оқыған көркем шығармаларымен бөлісіп, оны насихаттауға, оқырмандарды кітап оқу өнеріне баулуға, дүниетанымын кеңейтуге, оқыған кітаптарының, көркем шығармалардың құдіретін сезінуге, оқығандарын дұрыс бағалай алуға, өмірде, еңбекте, оқуда, кітапты дұрыс пайдалануға баулуды үйретеді.

Назар аударыңыз!

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптан тыс жұмыстар мен тәрбиелік іс-

шараларды жоспарлау және ұйымдастыру кезінде 2022-2023 оқу жылында аталып өтілетін мерейтойлық күнтізбелік күндерге назар аударуды ұсынамыз:

1. Қаз дауысты Қазыбек бидің туғанына – 355 жыл;
2. Дулат Бабатайұлының туғанына – 220 жыл;
3. Ахмет Байтұрсынұлының туғанына – 150 жыл;
4. Мұхтар Әуезовтің туғанына – 125 жыл;
4. Ғабиден Мұстафиннің туғанына – 120 жыл;
5. Ғабит Мүсіреповтің туғанына – 120 жыл;
6. Мәншүк Мәметованың туғанына – 110 жыл;
7. Зейін Шашкиннің туғанына – 110 жыл;
8. Жұмағани Саинның туғанына – 110 жыл;
9. Әзілхан Нұршайықовтың туғанына – 100 жыл;
10. Сырбай Мәуленовтің туғанына – 100 жыл;
11. Сафуан Шаймерденовтің туғанына – 100 жыл;
12. Зейнолла Қабдоловтың туғанына – 95 жыл;
13. Шерхан Мұртазаның туғанына – 90 жыл;
14. Төлен Әбдіковтің туғанына – 80 жыл;
15. Дүкенбай Досжановтың туғанына – 80 жыл;
16. Дулат Исабековтің туғанына – 80 жыл;
17. Қазақстанның мемлекеттік рәміздеріне – 30 жыл.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстар күрделі тапсырмаларды шешуге, өздік жұмыстарды орындауға бағытталуы қажет. Шығармашылық жұмыстар әртүрлі тапсырмаларды өздігінен орындау білігін қалыптастыруды нысана тұтып, оқытудың қай түрі болмасын оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етері сөзсіз. Міндетті оқытылатын әдеби білім мазмұнымен ғана шектелмей, сонымен бірге қосымша әдеби шығармаларды өздігінен оқуға дағдыландыру оқушылардың нәтижелі білім алуының барлық мүмкіндіктерін көрсетпек.

Мектепте сыныптан тыс жұмыстар төмендегі шаралар арқылы жүзеге асады:

- мекемелерде, табиғат аясында, мәдени мекемелерде, мұражайларда;
- таңдауы бойынша еркін сабақтар, оқу пәндері бойынша сайыстар мен олимпиадалар жүргізу;
- оқу бағдарламаларына сай қосымша арнаулы сабақтар өткізу;
- кіріктірілген және пәнаралық оқу сабақтарын жүргізу;
- мерейтой иелеріне арналған тәрбие сағаттарын, әдеби кештер, мәнерлеп оқу сайыстарын, эссе, мазмұндама, шығарма жазу сайыстарын және т.б. ұйымдастыру.

Сыныптан тыс жұмыстар білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, алған білімдерін тереңдетіп, өздігінен іздене білуге үйретеді. Сонымен қатар теориялық білімін кеңейтіп толықтырады және білім алушылардың жеке қабілетін дамыта түседі.

4. ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

4.1 Білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын жүзеге асыру

Осы бөлімде орта білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын ұйымдастыруды реттейтін нормативтік құқықтық құжаттарды ескере отырып, жаңа оқу жылында тәрбие жұмысын ұйымдастырудың басым бағыттары қарастырылады. Оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру кезіндегі басымдықтар білім алушылардың әл-ауқатын қамтамасыз ету, баланың жеке басына құрмет пен сенім, балалардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету, оларды кемсітушілікке жол бермеу болып табылады.

Назар аударыңыз!

✓ Білім күні салтанатты жиын өткізіледі. Өткізу форматын білім беру ұйымы дербес айқындайды.

✓ 1-11 сыныптарда 2022 жылдың 1 қыркүйегінде балалар жылына арналған **«Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және патриотизм»** тақырыбында сынып сағаты, ашық сабақ өткізіледі.

✓ Сынып сағаты аясында мұғалімдерге білімге деген ұмтылыс, патриотизм және еңбекқорлық, сондай-ақ жаңа оқу жылында рухани құндылықтарды қалыптастыру мен дамыту туралы бірлескен талқылау ұйымдастыруға, достық қарым-қатынастың, жауапкершілік пен бір-біріне деген құрметтің маңыздылығын ашуға кеңес беріледі.

2022-2023 оқу жылында тәрбие жұмысы Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері шеңберінде іске асырылады, оның негізгі идеясы Абайдың «Толық адам» рухани мұрасында бейнеленген үйлесімді дамыған адамның ұлттық бейнесі болып танылады. «Толық адам» тұлғалық жеке қасиеттері білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарында, Мемлекет басшысының «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» және «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» бағдарламалық мақалаларында және басқа да мемлекеттік тұжырымдамаларда айқындалған құндылықтар мен басымдықтарды жеке тұлғаны тәрбиелеудің бірегей жүйелік тәсілімен қамтамасыз ету үшін біріктіреді.

2022-2023 оқу жылының басталуына арналған **1 қыркүйек Білім күнін және «Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және отаншылдық»** тақырыбында бірыңғай сынып сағатын өткізу **Тұжырымдамасы.**

Қыркүйектің бірінші күні білім беру ұйымдарында білім күніне арналған салтанатты жиын өтеді.

Өңірлік білім басқармалары жаңа 2022-2023 оқу жылын жариялайтын іс-шараның жоғары идеялық-құндылықтық мазмұнын қамтамасыз ету мақсатында қажетті іс-қимылдарды үйлестіреді.

Білім беру ұйымдары оған бүкіл мектеп қоғамдастығының қатысуын қамтамасыз етеді.

Салтанатты жиын және алғашқы сынып сағаты бұл мектепте жаңа оқу жылының ашылуына арналған әрі білім берудің адам өміріндегі маңызы мен рөлін айқындайтын іс-шаралар болып табылады.

Салтанатты жиынды өткізу түрін, қатысушылар құрамын білім беру ұйымдары дербес айқындайды.

Мемлекеттік туды алып шығу және гимнді орындау Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін пайдалану тәртібіне сәйкес жүргізіледі¹.

Салтанатты іс-шараның мақсаты: жаңа оқу жылының басталуы қарсаңында білім алушылардың бойында жағымды көңіл-күй, оң көзқарас қалыптастыру.

Міндеттері:

- қатысушыларды өткен оқу жылының жетістіктерінен хабардар ету;
- білім алушылардың бойында оқуға құштарлық пен білім алуға деген ұмтылысын қалыптастыру;
- білім алушылардың бойына отаншылдық, құрмет және азаматтық сана құндылықтарын дарыту;
- өзара құрмет пен түсіністікке негізделген мектеп мәдениетін қалыптастыру.

Салтанатты жиынға келесі өкілдердің қатысуы ұсынылады:

- аудан/қала/облыс әкімдері;
- бөлімдердің/білім басқармаларының басшылары;
- қамқоршылық кеңесінің мүшесі;
- 1-сынып оқушысының ата-анасы/заңды өкілі.

Бірінші сынып оқушыларының ата-аналарының/заңды өкілдерінің бірінің іс-шараларға қатысуының маңыздылығына назар аударамыз.

2022 жылғы 1 қыркүйекте республиканың барлық жалпы білім беретін мектептерінде «Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және отаншылдық» тақырыбында бірыңғай сынып сағаты өткізіледі.

Сынып сағаты аясында адам өміріндегі құндылықтардың рөлін талқылауға басты назар аударылады.

Бірыңғай сынып сағатын өткізу кезінде кәсіби қызметінде елеулі жетістіктері бар, еңбексүйгіштік, білімге деген ұмтылыс және отаншылдық құндылықтарының жарқын көрінісі болып табылатын құрметті қонақтың қатысуы ұсынылады.

¹https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitutional_laws/o-gosudarstvennyh-simvolah-respubliki-kazahstan-1

Бірыңғай сынып сағатының мақсаты: білім алушылармен бірге білімге ұмтылу, отаншылдық, еңбексүйгіштік құндылықтарының адам өміріндегі рөлін талқылау.

Міндеттері:

- білім алушыларға құндылықтар жөнінде жалпы ақпарат беру;
- білім алушылармен бірге құндылықтардың адам өміріндегі рөлін талқылау;
- отаншылдық, құрмет және азаматтық сана құндылықтарын дарыту;

- сыныптың жағымды микроклиматын және жаңа оқу жылына жағымды көңіл-күй қалыптастыру.

Ұсынылады:

- балалардың жазғы демалыстан алған әсерлерін, сондай-ақ жаңа оқу жылынан күтулерін талқылау;

- заманауи интерактивті технологияларды, қосымша көрнекі құралдарды қолдану, мұражай, кітапхана ресурстарын пайдалану.

Бірыңғай сынып сағатын өткізу кезінде білім алушылардың жас ерекшеліктері мен олардың дайындық деңгейі ескерілуі тиіс.

Білім күні білім алушылар, олардың ата-аналары мен педагогтері арасында әлеуметтік желілерде 1-2 минуттық бейнеролик орналастыру бойынша **«Білімге ұмтылу, еңбексүйгіштік және отаншылдық»** республикалық онлайн-акциясын өткізу ұсынылады.

Бейнероликті орналастыру күні: 2022 жылғы 1 қыркүйек.

Әлеуметтік желілерде орналастыру уақыты: 17.00-21.00.

Хэштег: Bilim_quni

Бейнероликке ұсынылатын тақырыптар:

- барлығы үшін «Менің мектебім-ең керемет мектеп!», «Сәлем, жаңа оқу жылы», «Маған мектеп формасы ұнайды!»;

- Бірінші сынып оқушыларына арналған «Менің мектептегі алғашқы күнім»;

- 2-4 сынып оқушыларына арналған «Менің жарқын жазғы оқиғаларым»;

- 5-8 сынып оқушылары үшін – «Менің саяхатым»;

- 9-11 сынып оқушылары үшін – «Менің үлкен сыныптастарым», «Менің ойларым, армандарым, үміттерім»;

- Ата-аналар, 1 сынып оқушылары үшін – «Біздің мектептегі бірінші күніміз», «Бірінші сынып-өмірдің жаңа кезеңі»;

- Сынып жетекшілері үшін – «Жаңа оқу жылы құтты болсын, менің сүйікті сыныбым!».

** Білім күніне арналған салтанатты іс-шаралардың және бірыңғай сынып сағаттарының материалдары білім беру ұйымдары және білім басқармаларының сайттарында орналастырылады.*

Тұлғалық ерекшеліктерді қалыптастыру оқу бағдарламаларының мазмұны, оқу-тәрбие және оқудан тыс қызметті ұйымдастыру тәсілдері, тәрбие ортасының мүмкіндіктері арқылы, сондай-ақ барлық мүдделі тараптардың: отбасының, білім беру ұйымының, қоғамның кеңінен қатысуы арқылы іске асырылады.

Назар аударыңыз!

✓ 2022/2023 оқу жылында тәрбие жұмысын ұйымдастыру кезінде Ахмет Байтұрсынұлының 150 жылдығын, Роза Бағланованың 100 жылдығын, Қазыбек бидің 355 жылдығын, Мұхтар Әуезовтің 125 жылдығын, Дінмұхамед Қонаевтың 110 жылдығын, сондай-ақ Қазақстанның Мемлекеттік рәміздерінің 30 жылдығын мерекелеуге және дайындауға ерекше назар аудару қажет.

Қазіргі уақытта оқыту мен тәрбиелеудің бірлігі мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының негізінде жатқан және күтілетін нәтижелердің көп деңгейлі жүйесінде байқалатын **құндылыққа бағдарланған тәсіл** арқылы іске асырылады. Сонымен бірге құндылыққа бағдарланған тәсілді іске асыруда педагог тәрбие мақсатын білім беру процесіне енгізуді қарастырады; рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасының элементтерін білім берудің барлық деңгейлеріндегі барлық оқу пәндері бойынша сабақтардың мазмұнына міндетті тәрбиелік компонент ретінде кіріктіреді деп болжайды.

Қолайлы білім беру ортасы педагогтердің, білім алушылардың, ата-аналардың, мектеп әкімшілігі мен қызметкерлердің өзара қарым-қатынасының сапасымен айқындалады.

Мектеп қауымдастығында бір-біріне **құрметпен қарау** маңызды:

- ✓ педагогті «мұғалім» немесе аты-жөні бойынша атауы;
- ✓ педагогтің білім алушыны аты-жөнімен атауы;
- ✓ мұғалімдер бір-бірін аты-жөні бойынша атауы.

Қазақтың мақалында: «Сәлем-сөздің анасы», - делінген. «Қайырлы таң!», «Қайырлы күн!», «Қайырлы кеш!», «Сау болыңыз!», «Сау бол!» сөздерін қолдана отырып, білім алушылар мен педагогтер арасында достық қарым-қатынасты қалыптастыру маңызды.

Физикалық және психологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін әр мектепте зорлық-зомбылықтың, буллингтің/кибербуллингтің алдын-алу және әрекет ету бойынша мынадай шаралар ұсынылады:

✓ барлық білім алушыларға, олардың ата-аналарына және мектеп қызметкерлеріне, соның ішінде әкімшілікке, мұғалімдерге және қызметкерлерге бағытталған жалпы мектептік тәсіл. Жүйелі алдын-алу жеке тұлғалардың немесе топтардың мінез-құлқына ғана назар аудармайды, бүкіл мектептің мәдениетін өзгертуді талап етеді.

- ✓ білім алушылар арасында оң қарым-қатынасты дамыту;
- ✓ педагог тарапынан білім алушыға қолдау білдіретін қарым қатынас;
- ✓ білім алушылардың ата-аналары үшін үлгілі ата-ана болуды насихаттау.

Назар аударыңыз!

Буллинг/кибербуллингтің алдын алу бойынша әдістемелік ұсынымдар материалдары Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (<https://uba.edu.kz/qaz>).

Сонымен бірге, білім беру ұйымдарында медиация қызметін енгізу мәселесі өзекті болып отыр, өйткені медитация сындарлы диалог және оңтайлы нәтижеге қол жеткізу тәсілі және дауларды шешудің жалғыз баламалы тәсілі

болып табылады. Білім алушылар қатысатын медиация білім беру ұйымындағы тұлғааралық қақтығыстарды басқарудың тиімді әдісі бола алады. Мектеп медиациясы қызметінің жемісті жолға қойылған жұмысы мектепті қауіпсіз кеңістікке айналдырып қана қоймай, өскелең ұрпақтың әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру бойынша маңызды тәрбиелік және профилактикалық міндеттерді шешуге мүмкіндік береді.

Назар аударыңыз!

Мектеп медиациясын ұйымдастыру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған (<https://uba.edu.kz/qaz>).

Мектептің **жайлы кеңістігін** жобалау білім алушылардың оқу процесіне қатысуына, академиялық жетістіктеріне, сабаққа қатысуына, мінез-құлық үлгілеріне, сондай-ақ балалардың әлеуметтік-эмоционалды әл-ауқатына айтарлықтай әсер етеді, өйткені олар өмірінің көп бөлігін мектеп қабырғасында өткізеді. Сонымен қатар, мұғалімдердің кабинеттері үшін кеңістіктер, сабақтан тыс уақытта мұғалімдердің жұмысы үшін бұрыштар ұйымдастыру арқылы мұғалімдердің әл-ауқаты үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету қажет.

Жарақтандыру кезінде кабинеттер атрибутка сәйкес келмейтін артық ресімдеумен безендірілмеуі тиіс.

Жеке кабинетке есім беру кезінде білім беру ұйымдары белгілі бір ережелерді ұстанады, соған сәйкес:

✓ кабинетте заманауи жөндеу жұмыстарын жүргізіп, оны толық жабдықтаған мектеп түлегі / меценат / қоғам қайраткері немесе кабинет ашуға ниет білдірген кез келген адам кабинетке ат қоюға құқылы;

✓ кабинеттің салтанатты ашылуы өткізіледі және қабырғаға тақтайша бекітіледі.

Назар аударыңыз!

✓ **Үзілістер** мектеп өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл сабақтар арасындағы қысқа үзіліс, бұл білімалушылар мен мұғалімдерге басқа пәннің алдында демалып, күш алуға мүмкіндік береді. Үзілістер білімалушылардың әлеуметтік-эмоционалды әл-ауқатын қамтамасыз ету үшін **еркін ойын** әрекетіне ықпал етуі керек.

ҚР Денсаулық сақтау министрінің 2021 жылғы 5 тамыздағы № ҚР ДСМ-76 бұйрығымен бекітілген Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес жалпы білім беру ұйымдарының барлық түрінде білім алушылар үшін сабақтар арасындағы үзілістің ұзақтығы кемінде 5 минут, үлкен үзіліс (2-ші немесе 3-ші сабақтан кейін) 30 минутты құрайды. Бір үлкен үзілістің орнына екінші және төртінші сабақтан кейін әрқайсысы 15 минуттан екі үзіліс жасауға жол беріледі.

Үзілістерді таза ауаны барынша көп пайдаланып, қозғалыс ойындарымен өткізеді.

Ауысымдар арасында ылғалды жинау және желдету үшін ұзақтығы кемінде 40 минут үзіліс көзделеді.

Мектеп алды сыныптардағы сабақтардың барынша рұқсат етілген саны – ұзақтығы 25-30 минуттан төрт сабақтан аспайды. Сабақтар арасындағы үзілістер кемінде 10 минут болуы тиіс.

1-сыныпта оқушылар демалып, келесі сабаққа дайындалуы үшін мазмұнды демалыс пен физикалық минуттар үшін үзілістерді ұзарту ұсынылады.

Адамгершілік құндылықтар жүйесін қалыптастырудың бір жолы – кітап оқу. 2022-2023 оқу жылында кітап оқуға деген қызығушылықты арттыру және оны қолдау, кітап мәртебесін («*Кітап оқу – сән*») арттыру мақсатында білім алушылар арасында «**Оқуға құштар мектеп**» жобасы жалғасады. Жобаның негізгі бағыттары өзара қарым-қатынас пен әлеуметтік әріптестік арқылы білім алушылардың оқу құзыреттілігін, оқу мәдениеті мен оқу белсенділігін арттыруды, оқу сауаттылығы бойынша халықаралық зерттеулерге қатысуын жалғастыруды, оқырмандар қауымдастығын қалыптастыруды, іс-шараларға ата-аналарды қатыстыруды көздейді.

Мектеп сайтында үздік балалар әдебиеті мен мектеп әдебиетіне арналған түрлі сервистер, балалар мен жасөспірімдердің кітап оқу үрдісін кеңейту бойынша ресурстар (интернет-викториналар, сервистік ұсынымдар, кітапханалар туралы ақпарат және т.б.) ұсынылуы тиіс. Әрбір мектепте және отбасында 20 минуттық кітап оқу ұйымдастырылады. Мектеп холдарында үлкен үзілістерде кітап оқуды ұйымдастыру үшін «Буккроссинг» бұрыштарын құру ұсынылады.

Кітаптарды электронды форматта, соның ішінде мобильді құрылғылардың көмегімен оқу мүмкіндіктерін кеңейтетін, балаларға әдебиетті таңдауда дұрыс бағдар алуына көмектесетін, кітап оқуға құмар балалар санын арттыратын жаңа электронды ресурстарды пайдалануға болады.

Сабақтан тыс қызметті ұйымдастыру

Мектептің тәрбие жүйесінде білім алушылардың рухани-адамгершілік, азаматтық-патриоттық, көркемдік-эстетикалық, еңбек және дене тәрбиесінің іске асырылуын қамтамасыз ететін сабақтан тыс іс-әрекеттің әртүрлі нысандарын ұйымдастыру үшін қолайлы жағдайлар жасау маңызды. Сабақтан тыс қызмет шеңберінде мынадай жобалар іске асырылуы мүмкін:

- 1) «Отбасы-орта мектеп».
- 2) «Оқуға құштар мектеп».
- 3) «Еңбек – елдің мұраты».
- 4) «Ерте жастан экологиялық мәдениет».
- 5) «Қоғамға қызмет».

6) «Психологиялық қызмет және мектептегі татуласу қызметтерін ұйымдастыру».

Осы жобаларды іске асыру білім алушылардың тәрбиелік, өмірлік кеңістігінің әлеуетін кеңейтуге, жеке тұлғаның өзекті қажеттіліктері мен қабілеттерін іске асыруға мүмкіндік береді. Жобаларды білім беру ұйымы білім алушылардың отбасыларымен, басқа да әлеуметтендіру нысандарымен – білім беру ұйымының әлеуметтік серіктестерімен тұрақты өзара іс-қимылда және тығыз ынтымақтастықта жүзеге асырылады.

Назар аударыңыз!

✓ Білім алушыларды тәрбиелеуге құндылықтық-бағытталған тәсілді іске асыру бағдарламасының материалдары БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған. (<https://uba.edu.kz/qaz>)

Қазіргі уақытта «Ұшқыр ой алаңы» дебаттық қозғалысы, мектеп парламенті, «Жас Ұлан», «Жас Қыран», «Жас Сарбаз» балалар қоғамдастығы оқудан тыс қызметті ұйымдастырудың табысты нысандары болып табылады.

Назар аударыңыз!

✓ Оқушылардың мектептегі өзін-өзі басқаруы білім беру процесін демократияландыруға ықпал етеді және білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының ажырамас бөлігі болуы керек.

✓ Дебаттың мақсаты-зияткерлік рөлдік ойын, білім беру технологиясы, ол бар білімді қолдана білуді қалыптастырады, функционалдық сауаттылықты дамытады және болашақта өзін-өзі сәтті жүзеге асырудың кепілі болады.

✓ 2022 жылғы 1 қыркүйектен бастап білім беру ұйымдары пікірсайыс клубтары мен мектептің өзін-өзі басқару клубтарын ашуы, оның ішінде мектептің аудандық, қалалық, облыстық деңгейлерінде пікірсайыс қозғалысының мектеп лигасын іске қосуы қажет.

✓ Білім беру ұйымдарында «Мектеп парламент» білім алушылардың өзін-өзі басқару органдарын дамыту тұжырымдамасы <https://www.ziyatker.org/schoolparliament> сайтында орналастырылған.

Сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастырудың құрамдас бөлігі жалпы мектептік іс-шаралар болып табылады. Жалпы мектептік іс-шаралардың идеялық-құндылық мазмұны білім алушылардың қажеттіліктеріне, мектептің ерекшеліктеріне, сондай-ақ мемлекеттік саясат қағидаттарына бағдарланады. Жалпы мектептік іс-шараларды өткізу кезінде **мемлекеттік рәміздерге** құрметпен қарауды насихаттау маңызды.

Жалпы мектептік іс-шараларға мыналар кіреді:

- ұлттық және мемлекеттік мерекелерге байланысты іс-шаралар;
- еліміздегі атаулы күндер мен маңызды оқиғаларға арналған іс-шаралар;
- оқу жылының басталуына, аяқталуына арналған салтанатты іс-шаралар;

- олимпиадалардағы, спорттық және шығармашылық конкурстар мен жарыстардағы жетістіктері үшін білім алушылар мен педагогтерді марапаттау рәсімдері;

- оқушылар мен педагогтардың бастамасы бойынша ұйымдастырылған флешмоб акциясы;

- мектептегі әлеуметтік және қайырымдылық жобаларға арналған іс-шаралар;

- отбасылармен және мектеп серіктестерімен бірлесіп өткізілетін іс-шаралар;

- білім алушылар мен педагогтердің қатысуымен көшпелі іс-шаралар.

Жалпы мектептік салтанатты іс-шараларды өткізуге қойылатын талаптар:

- іс-шараларды өткізу кезінде шарларды, көгершіндерді аспанға ұшырмау;

- барлық жалпы мектептік іс-шаралар түрлі компанияларды тартпай мектеп тарапынан тегін өткізіледі;

- патриоттық тәрбиеге, мемлекеттік рәміздерге деген құрметке ерекше көңіл бөлінеді.

Назар аударыңыз!

✓ Ұлттық мерекелер, мемлекеттік мерекелер, кәсіби және өзге де мерекелер «Қазақстан Республикасының мерекелері туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 13 желтоқсандағы N 267 Заңымен реттеледі.

Сабақтан тыс іс-шараларды ұйымдастырудың бір түрі-мектеп театрлары. Мектептегі театр үйірмелері білім алушылардың шығармашылық әлеуетін ашуға және эстетикалық талғамға ықпал етеді. Әр түрлі спектакльдерді дайындауға және қоюға қатыса отырып, білім алушылар әдеби шығармаларды тереңірек зерттеуге, костюмдер жасауда шығармашылық танытуға, сондай-ақ эмпатия, ынтымақтастық, эмоционалды интеллект сияқты әлеуметтік-эмоционалды дағдыларды дамытуға мүмкіндік беріледі. Сондықтан білім беру ұйымдарына жетекшілік ету үшін мүдделі білім алушыларды, тілдік пәндердің педагогтерін, жергілікті театр әртістерін қатыстыра отырып, мектеп театр үйірмелерін құру мүмкіндігін қарастыру ұсынылады.

Сонымен қатар, қазіргі заманғы мектеп тәрбие процесінде сабақтан тыс қызметті ұйымдастырудың инновациялық әдістерін, формаларын, модельдерін іздеуді жүзеге асырады, олар:

- қайырымдылық әлеуметтік жобалар;
- елдің мәдени көрікті жерлеріне экскурсиялар;
- Ted форматындағы кездесулер;
- кәсіби бағдар беру мақсатында шақырылған қонақтармен кездесулер;
- стартап-жобаларды қорғау;
- мектеп подкастын жүргізу;
- мектеп газетін ұйымдастыру;

– мектеп серіктестерімен желілік байланыс.

Мысалы, білім алушыларды «Қоғамға қызмет» әлеуметтік волонтерлік жобасына, «Мектепке жол», «Biz birgemiz» акцияларын жүзеге асыруға кеңінен тартуға болады.

Назар аударыңыз!

✓ Орта білім беру ұйымдарында волонтерлік қозғалысты ұйымдастыру туралы толығырақ ақпарат «Білім беру саласындағы волонтерлік пен қайырымдылық және олардың қазіргі жағдайдағы білім беру жүйесін жаңғыртудағы рөлі» әдістемелік ұсынымдарында қамтылған (<https://uba.edu.kz/qaz>).

Мектептің отбасымен өзара әрекеттесуі. Мектеп пен ата-аналардың өзара байланысы кезінде балалардың мүддесі үшін ынтымақтастық қажет. Ата - аналарға арналған дәрістерді, ата-аналар кештерін, Ашық есік күндерін, тренингтерді онлайн және офлайн форматта өткізу, «Ата мектебі», «Әже мектебі», «Әке мектебі», «Ана мектебін», «Аға мектебі» және с.с. құру ұсынылады. Бұл мектептерді құрудың мақсаты – бала тәрбиесіндегі отбасының рөлін арттыру.

Тәрбие жұмысында орта білім беру ұйымдарында мектеп пен ата-аналардың өзара байланысын ұйымдастырудың жаңа форматы анықталды.

Мектеп пен ата-аналардың өзара байланысының жаңа форматын іске асыру шеңберінде ата-аналар қоғамдастығымен жұмыс бағытының мынадай деңгейлері айқындалды:

- жеке (педконсилиум, әңгімелесу, консультация, бала туралы ата-аналарды толық хабардар ету);

- топтық (ата-аналар комитетімен өзара әрекеттесу; топтық кеңестер; ата-аналармен практикалық сабақтар; тренингтер; әкелермен кездесулер);

- ұжымдық (ашық есік күндері; «дөңселек үстелдер»; тәрбие тәжірибесімен алмасу бойынша конференциялар; ата-аналар лекторийі; ата-аналар апталығы).

Отбасы мен мектеп арасындағы қарым-қатынасты ұйымдастырудағы басты міндеттердің бірі-ата-аналардың бала тәрбиесіндегі рөлі, мектеп пен сыныптың білім беру процесіне қатысу қажеттілігі туралы дұрыс түсінігін қалыптастыру.

Мектеп пен ата-аналардың өзара іс-қимыл форматын ұйымдастыру бойынша жұмыстың жаңа мазмұны мыналарды көздейді:

- ата-аналарды баланы оқыту мен тәрбиелеу процесіне толық тарту;

- ата-аналарды тәрбиелеу әдістерімен, балалардың физиологиялық және психологиялық даму кезеңдерімен таныстыру;

- ата-аналардың балалармен бірлескен жұмысы (үйірмелер, секциялар, клубтар, тренингтер, сапарлар);

- балаларды тәрбиелеу деңгейін бірлесіп бағалау;

- ата-аналардың мектептегі өзін-өзі басқаруға қатысуы.

Ата-аналар үшін балаларға мамандық таңдауда дұрыс бағытты көрсету, еңбекке деген құрметке баулу өте маңызды. Мұғалімдер ата-аналармен баланың

мамандық таңдау мәселесі бойынша түсіндіру және тәрбие жұмыстарын жүргізуі керек. «Баланы жұмысқа ал», «Он күн ата-ана жұмысында» («НЗМ» ААҚ тәжірибесі) сияқты жобалар білім алушылардың кәсіби бағдарлануына ықпал етеді, әлеуметтік белсенділігі мен азаматтық жауапкершілігін арттырады.

Ата-аналардың, қоғамның, үкіметтік емес ұйымдардың қатысуымен **«Мектептегі бір күн»** жобасын іске асыру ата-аналардың қажеттіліктерін, сұраныстарын, отбасылық ерекшеліктері мен отбасылық тәрбиесі ескеріледі, ата-аналарды мектептің, сыныптың, өз баласының істеріне жұмылдыруға, білім беру процесінің барлық қатысушыларымен өзара іс-қимыл жасауға жәрдемдеседі

«Отбасы – мектеп» жобасы отбасының тәрбиелік әлеуетін, Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарында білім алушылардың ата-аналарымен өнімді өзара іс-қимыл және отбасылық тәрбие бойынша педагогтердің әдістемелік тәжірибесін жетілдіруге бағытталған.

Отбасы мен мектептің өзара іс-қимылы педагогтер мен ата-аналардың жеке әңгімелесулері, электрондық журнал, телефон арқылы сөйлесу, хат алмасу, жеке консультациялар, ашық сабақтар, Ашық есік күндері, сыныптан тыс іс-шаралар (ата-аналармен бірлескен мерекелер, экскурсиялар, сапарлар, саяхаттар), балалар жұмыстарының көрмелерін ресімдеу (суреттер, аппликациялар) арқылы жүзеге асырылады.

Білім алушылардың мемлекеттік тілді меңгеру деңгейін арттыру үшін сыныптан тыс қосымша іс-шараларды негізінен мемлекеттік тілде өткізу ұсынылады.

Ата-аналармен жұмыс келесі бағыттарда жүргізіледі:

- Оқушылардың оқу жетістіктерін талдау.
- Ата-аналарды сыныптағы эмоционалды климаттың жағдайымен таныстыру. Мұнда әңгіме тақырыбы білім алушылардың қарым-қатынасы, сыртқы келбеті және басқа да мәселелер болуы мүмкін.
- Психологиялық-педагогикалық ағарту.
- Ұйымдастыру мәселелерін талқылау (экскурсиялар, сынып кештері және т.б.).

Педагогикалық консилиумдарды мектептер кесте бойынша сыныптар мен пәндер бөлінісінде жүргізеді, онда ата-аналарды балалардың оқу жетістіктері және оларды оқудан тыс қызметке тарту туралы хабардар етеді.

Назар аударыңыз!

✓ Отбасылық құндылықтарды қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдарды uba.edu.kz/qaz сайтынан жүктеуге болады

Сонымен қатар, отбасыларды: жас отбасы клубтары, болашақ ата-аналарға арналған дәрісханалар, ата-аналар мен балаларға арналған клубтарды дамыту отбасылық оқу жобасына тартуға болады. Отбасылық оқырмандар клубының мақсаты – білім алушылар мен олардың ата-аналарының бірлесіп оқуға және

шығармашылыққа деген қызығушылығын ояту. Клубтың міндеттері оқуға деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу; ақпараттық мәдениетті тәрбиелеу; кітапқа қызықтырудың стандарттан тыс түрлерін енгізу; оқу процесінде отбасының рөлін арттыру болып табылады.

Қолайлы білім беру ортасын құруда сынып жетекшісі ерекше рөл атқарады. Сынып жетекшісі үнемі сынып сағаттарын және оқушылармен жеке кездесулер өткізеді. Сынып сағаттары білім мазмұнының маңызды бөлігі болуы тиіс. Сынып сағаттарының жоспарларын жасау кезінде оқушылардың жеке қажеттіліктері мен мүдделеріне назар аудару керек. Тақырыптық сынып сағаттарын өткізу формалары:

- 1) нақты тақырыптағы әңгіме,
- 2) пікірталас, диспут, дебаттар,
- 3) рөлдік ойындар,
- 4) тақырыптық дәріс,
- 5) сынып жиналысы,
- 6) байланыс сағаты,
- 7) ойын-саяхат,
- 8) тренингтер,
- 9) конференциялар,
- 10) шеберлік сыныптар,
- 11) театрлық қойылымдар

Сынып сағаттары кезінде сынып жетекшісі білім алушылармен бірге сыныптың жалпы нормалары мен ережелерін әзірлеуге бастамашылық жасай алады. Қазіргі зерттеулерге сәйкес, бұл мінез-құлықтың жалпы нормаларын бірлесіп талқылау және үйлестіру, олардың жауапты сақталуына әкеледі.

Назар аударыңыз!

✓ Сынып сағаттарын өткізудің инновациялық тәсілдері туралы материалдар Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналастырылған. Алтынсарин <https://uba.edu.kz/qaz>.

Тәрбие саласындағы мұғалімнің үздіксіз дамуы мектептегі әдістемелік бірлестіктер аясында құндылықтарды қалыптастыру мәселелерін бірлесіп талқылауды, рефлексияны және зерттеуді қамтиды. Педагог үшін білім беру мақсаттарына қол жеткізуде шығармашылық жобалық қызметті, командалық жұмысты, құрдастар арасында өзара оқытуды (peer learning) көтермелеу үшін «төңкерілген сынып», сторителлинг, театр педагогикасы сияқты оқытудың тиімді технологияларын үздіксіз жетілдіру және іздеу маңызды. Сонымен қатар, педагогтерге оқу-тәрбие процесінде білім алушылардың бойында өсуге, өзіне деген сенімділікке, мақсатқа жетуде табандылыққа және осыған сай өзін-өзі бағалауға психологиялық көзқарасты дамыта білу маңызды.

Мектептің тәрбие жүйесін басқару.

Мектептің тәрбие жүйесі білім беру процесіне қатысушылармен жасалады. Әрбір мектеп жергілікті қоғамдастықтағы рөлін ескере отырып, өзінің миссиясы

мен даму стратегиясын айқындайды, сонымен қатар, тәрбие жұмысының жоспарын әзірлейді. Жоспар білім алушылардың мүдделері мен қажеттіліктерін, мектеп орналасқан аймақтың әлеуметтік-экономикалық және мәдени ерекшеліктерін көрсетуі тиіс жүйені құрайтын іс-шаралар төңірегінде құрылады.

Директордың тәрбие жұмысына жетекшілік ететін орынбасары педагогтармен, ата-аналармен, білім алушылармен, мектеп серіктестерімен тиімді ынтымақтастық құрады; білім алушылардың оқудан тыс қызметін және кәсіптік бағдарлануын ұйымдастыруды үйлестіреді. Сонымен қатар, ол сынып жетекшілерінің қызметін үйлестіреді, мониторинг жүргізеді, әдістемелік қолдау көрсетеді және сапалы кері байланысты қамтамасыз етеді, сондай-ақ сынып жетекшілеріне апта, ай және жылға арналған тәрбие жұмысының жоспарын әзірлеуге көмектеседі.

Назар аударыңыз!

✓ Орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын басқару туралы толық ақпарат келесі сілтемедегі әдістемелік ұсынымдарда берілген: <https://uba.edu.kz/qaz>

4.2. Білім беру ұйымдарында психологиялық қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері

Беру ұйымдарындағы психологиялық қызмет – бұл білім беру ұйымының алқалық органы, оның қызметі білім алушылар мен тәрбиеленушілердің психологиялық салауаттылығын сақтауға және нығайтуға, білім беру қызметіне қатысушылар арасында қолайлы психологиялық ахуал жасауға, білім алушыларды оқытуда, олардың оқу-танымдық процесін дамыту мен тәрбиелеуде әлеуметтік, психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуге бағытталған.

Білім беру ұйымының психологиялық қызметін құрудың мақсаты – білім алушыларды табысты оқыту, дамыту, тәрбиелеу және әлеуметтендіру, кәсіби білім беру траекториясын саналы таңдауды қалыптастыру үшін білім беру ортасына қолайлы жағдай жасауға бағытталған психологиялық-педагогикалық қолдауды жүйелі ұйымдастыру.

Психологиялық қызметтің негізгі міндеттері:

оқыту процесінде білім алушылар мен тәрбиеленушілердің даму жағдайын психологиялық-педагогикалық талдау, негізгі проблемалар мен олардың туындау себептерін анықтау, оларды шешу құралдарын айқындау, сондай-ақ ұжымның педагогикалық қызметі үшін қауіпсіз орта құру;

оқу процесінде баланың психологиялық-педагогикалық мәртебесін және оның психологиялық даму динамикасын мониторингтеу; білім алушылар мен тәрбиеленушілердің оқу қызметін дараландыру;

білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, оқыту нәтижелеріне қойылатын мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарын орындау;

әлеуметтік қауіпсіздік, психологиялық денсаулық проблемаларын еңсеруге және деструктивті мінез-құлық нысандарының алдын алуға, білім

алушылар мен тәрбиеленушілерді бейімдеу, оқыту және тәрбиелеу қиындықтарына бағытталған жеке дамыту және түзету-дамыту бағдарламаларын әзірлеу және енгізу;

жаңа әлеуметтік тәжірибені саналы және белсенді түрде беру арқылы білім алушылар мен тәрбиеленушілердің бойында өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге әмбебап оқу дағдыларын қалыптастыру мен қабілеттерін дамыту.

білім беру процесіне қатысушылардың жеке құқықтарына нұқсан келтірмей өзара көмек, эмпатия, жауапкершілік, өзіне сенімділік, шешім қабылдау қабілеті, белсенді әлеуметтік өзара іс-қимыл қағидаттарын тәрбиелеу мен қалыптастыру;

білім беру ұйымының психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік қолдау саласындағы ғылыми және практикаға бағдарланған жетістіктерін тарату және практикаға енгізу;

білім алушылар мен тәрбиеленушілердің жеке мүмкіндіктері мен ерекше қажеттіліктерін ескере отырып, оларды әлеуметтендірудің тиімді жағдайларын жасау үшін білім беру процесіне қатысушыларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсететін педагогтер мен мамандардың пәнаралық, топтық өзара ынтымақтастығын қамтамасыз ету;

білім беру ұйымының алқалы органдарымен және білім беру, денсаулық сақтау, халықты әлеуметтік қорғау, ішкі істер мүдделі органдарымен өзара ынтымақтастық орнату.

Орта білім беру ұйымындағы психологиялық қызметтің қызметінің принциптері:

- 1) кәсіби этиканы сақтау;
- 2) баланың жеке басына эмпатия және құрмет көрсету;
- 3) білім алушы мен тәрбиеленушінің жеке және жас ерекшеліктерін есепке алу;
- 4) психологиялық және педагогикалық білімді интеграциялау;
- 5) баланың құқықтары мен мүдделерін сақтай отырып, ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз етуге міндетті;
- 6) білім алушылардың, тәрбиеленушілердің, ата-аналардың, педагогтердің денсаулығына, ар-намысына және қадір-қасиетіне зиян келтіру мүмкіндігін болдырмау;
- 7) білім алушылар мен тәрбиеленушілерді білім беру процесінде қолдаудың ғылымылығы, кешенділігі, бірізділігі, кезеңділігі мен үздіксіздігін сақтау.

Психологиялық қызметтің жұмысы білім берудің барлық деңгейінде ұйымдастырылады:

1) Бастауыш білім беру деңгейінде – оқушыны танымдық және оқу уәждемесін, дербестікті және өзін-өзі реттеуді дамытуда, әрбір білім алушының шығармашылық қабілеттерін қалыптастыруда қолдау;

2) Негізгі орта білім беру деңгейінде – оқытудың жаңа жағдайларына бейімделу, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің танымдық және оқу іс-әрекетін дамыту, жеке және құндылықты-мағыналық өзін-өзі дамыту және өзін-

өзі тану міндеттерін шешуде қолдау көрсету, танымдық процестерге тұрақтылықты қалыптастыру;

3) Жалпы орта білім беру деңгейінде – білім алушы мен тәрбиеленушіге өзін-өзі анықтауға және жеке бірегейлікке, бейінді бағдарлануға көмек көрсету, мақсат қою және дербес шешімдер қабылдау қабілетін дамытуға, тұрақты дүниетанымның қалыптасуына көмектесу.

Білім беру ұйымының психологиялық қызметінің құрамына орта білім беру ұйымы басшысының орынбасары, педагог-психолог (штат кестесіне сәйкес), әлеуметтік педагог енеді. Психологиялық қызметтің құрамы білім беру ұйымы басшысының бұйрығымен рәсімделеді және бекітіледі. Сынып жетекшілері, тәрбиешілер, кураторлар, пән мұғалімдері, медицина қызметкерлері білім алушылар мен тәрбиеленушілерді психологиялық-педагогикалық қолдау процесіне қатысады және лауазымдық міндеттеріне сәйкес ата-аналармен және өзге де заңды өкілдермен өзара ынтымақтастық жасайды.

Педагог-психологтың білім беру қызметінің бағыттары: диагностикалық, консультациялық, дамытушылық (түзету), психологиялық-педагогикалық ағарту және ұйымдастыру-әдістемелік.

1) Диагностикалық бағыт – жеке және топтық жұмысты, білім алушылар мен тәрбиеленушілерді оқытудың бүкіл кезеңі бойы психологиялық-педагогикалық зерделеуді, олардың жеке ерекшеліктері мен бейімділіктерін, оқыту және тәрбиелеу процесінде, өзін-өзі кәсіби тұрғыдан айқындауда әлеуетті мүмкіндіктерін айқындауды, сондай-ақ оқытудағы, дамудағы, әлеуметтік бейімделудегі олқылықтардың себептері мен тетіктерін анықтауды көздейді;

2) Консультациялық бағыт – білім беру процесіне қатысушыларға: туындаған қиындықтардың табиғатын немесе себептерін түсінуінде, психологиялық проблемаларды талдау мен шешуде, жеке ерекшеліктерін өзектілендіру; жаңа әлеуметтік тәжірибені саналы және белсенді түрде беруге; жаңа көзқарастар қалыптастыруға және өз шешімдерін қабылдауға; түрлі әлеуметтік мәселелерді шешу жолдарын тұлғааралық қатынастардағы, өзін-өзі тану мен өзін-өзі дамытудағы қиындықтармен байланысты психологиялық проблемалар нысанында жеке және топтық қызметте көмек көрсетуді көздейді;

3) Дамытушылық (түзету) бағыт – білім алушылармен және тәрбиеленушілермен жаңа білімге, дағдылар мен икемдерге уәждемені қалыптастыру, оларды қабылдау мүмкіндіктері, оқу және танымдық қызметті қарастырады. Диагностика процесінде анықталған оқу қиындықтарымен және мінез-құлық проблемаларымен жұмысты ұйымдастыруды қамтиды; педагог-психологтың пән педагогтерімен, әлеуметтік және арнайы педагогтермен кешенді өзара іс-қимылы негізінде оқу материалын меңгерудегі қиындықтарды жеңуде, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің психикалық және физикалық жай-күйін түзетуді жүргізу бойынша жеке жұмысты көздейді;

4) Психологиялық-педагогикалық ағарту – білім алушылар мен тәрбиеленушілердің, педагогтердің жеке кәсіби өсуіне, өзін-өзі анықтауына; педагогтердің, ата-аналардың және өзге де заңды өкілдердің психологиялық-

педагогикалық білімге қажеттілігін және оларды білім алушылар мен тәрбиеленушілерді оқытуда, тәрбиелеуде және дамытуда кездесетін қиындықтардың алдын-алу үшін пайдалануды қалыптастыруда жүйелі қолдауды көздейді (сынып сағаттары, семинарлар, ата-аналар жиналыстары, педагогикалық кеңестер, педагогтер, ата-аналар мен өзге де заңды өкілдер үшін интерактивті әдістер мен лекториялар);

5) Ұйымдастырушылық-әдістемелік бағыт – ұйымдастырушылық-әдістемелік және ғылыми-әдістемелік жұмысты жүргізуді: білім беру және дамытушы ортаның жай-күйін бақылау, мониторинг жүргізу, психологиялық-педагогикалық қамтамасыз ету және оны қолдау бойынша түсініктемелерді әзірлеу, білім алушылар мен тәрбиеленушілердің қолдау мен пәнаралық бақылауды дамыту; білім беру ұйымдарында, семинарларда, конференцияларда психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік қолдау көрсету бойынша отандық және шетелдік ғылым мен тәжірибені зерделеу; білім алушылар мен тәрбиеленушілерді психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік қолдау технологияларын меңгеру бойынша семинарлар, тренингтер ұйымдастыру және өткізу.

Внимание!

✓ Мектептегі психологиялық қызмет жұмысына әдістемелік қолдау бойынша әдістемелік ұсынымдамалар Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналасқан (<https://uba.edu.kz/qaz>).

4.3. Білім беру ұйымдарында әлеуметтік қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қазақстан Республикасының «Бала құқықтары туралы», «Неке және отбасы туралы», «Білім туралы» Заңдарының негізінде баланың құқықтары мен мүдделерін қорғау мектепте мынадай бағыттар бойынша қалыптастырылады:

– балалардың құқықтары мен заңды мүдделері туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтау;

– ата-аналар, оқушылар, мектеп мұғалімдері үшін кеңестер, тренингтер, диагностикалық жұмыстар;

– сапалы білім беру және балаларды дұрыс тәрбиелеу үшін әлеуметтік жағдайлар жасау;

– әлеуметтік жетімдіктің алдын алу бойынша жұмыстар жүргізу;

– балалардың бос уақытын ұйымдастыру

– тиісті ведомстволармен (жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар департаменті, Балалардың құқықтарын қорғау, денсаулық сақтау, қорғаншылық және қамқоршылық комитеті, кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау жөніндегі Комиссия) тығыз байланысты қолдау.

Әлеуметтік педагог баланың жан-жақты психологиялық дамуы үшін жағдай жасау, тәрбиеге теріс көзқарасты жою, салауатты өмір салтына оң көзқарас қалыптастыру, баланың жеке басының дамуының бұзылу себептерін анықтау, профилактикалық іс-шаралар өткізу, насихаттау жұмысы арқылы

педагогтар мен балалардың жоғары психологиялық, құқықтық біліктілігін қамтамасыз ету арқылы отбасы мен балаларға әлеуметтік-педагогикалық көмек көрсетеді.

4.4. Білім беру ұйымдарында білім алушылардың өзін-өзі басқару қызметін ұйымдастырудың ерекшеліктері

Қазір әр білім беру ұйымдарында балама шешімдері бар проблемалар бар. Оқушылардың өзін-өзі басқару пікірін ескере отырып, осы мәселелердің көпшілігін шешуге болады. Мектепте оқушылардың өзін – өзі басқару жүйесін құрудың ең оңай жолы-оқушылардың «белсенділігін» күтпей-ақ, мектеп әкімшілігі мектеп оқушыларының өкілдерімен кеңесусіз шеше алмайтын мәселелердің шеңберін анықтау.

Мектептегі өзін-өзі басқарудың инновациялық жүйесінде адам мен қоршаған әлем арасындағы қатынастардың көп деңгейлі жүйесі ретінде салауатты өмір салты бағдарламасы болуы керек, дамудың әмбебап заңдылықтары мен алгоритміне сәйкес кезең-кезеңмен қалыптасуына, адамның тікелей және кері себептік қатынастар кешенін құруға ықпал етуі керек.

Өзін – өзі басқарудың инновациялық жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі-шығармашылықтың жеке және ұжымдық формалары арқылы адамның: жауапкершілік, тұрақтылық, ізгі ниет және қатысу секілді негізгі қасиеттерін тәрбиелеуге ықпал ету.

Мектептегі өзін-өзі басқару деңгейлері

Мектептегі өзін-өзі басқару құрылымы төрт деңгейлі:

1-деңгей. Сыныптардағы өзін-өзі басқару: сынып жиналысы, сынып активі, жұмыс секторлары.

2-деңгей. Мектептің өзін-өзі басқаруы: мектеп активі.

3-деңгей.

1. Жалпы мектептік оқушылардың өзін-өзі басқаруы: жоғары сынып оқушыларының Кеңесі.

2. Жалпы мектептік өзін-өзі басқару: мектеп кеңесі: оқушылар, ата-аналар, мұғалімдер.

4-деңгей. Жалпы мектептік конференция.

4.5 Қамқоршылық кеңестің жұмысын ұйымдастыру

Отбасы мен мектептің өзара байланысы

Отбасы мен мектептің педагогикалық өзара әрекеттесуінің мақсаты – баланың жайлы, қуанышты, бақытты өміріне, оның жеке басының дамуына жағдай жасау.

Отбасы мен мектептің өзара әрекеттесуінің мәні ең алдымен:

- отбасындағы тәрбие жағдайларын зерттеу;
- ата-аналармен жеке және топтық жұмыс жүргізу;

тақырыптық ата-аналар жиналыстары;

- ата-аналарды оқудан тыс қызықты, мазмұнды іс-шараларды ұйымдастыруға тарту;

- баланың құқықтары мен мүдделерін қорғау.

Отбасы мен мектептің өзара іс-қимылы білім алушының электрондық күнделігі, телефон арқылы сөйлесу, хат алмасу, әңгімелесу, жеке консультациялар, сынып ата-аналар жиналысы, ашық сабақтар, ашық есік күндері, сыныптан тыс іс-шаралар (ата-аналармен бірлескен мерекелер, экскурсиялар, сапарлар, саяхаттар), балалар жұмыстарының көрмелерін ресімдеу (суреттер, аппликациялар) және т. б. арқылы жүзеге асырылады.

Ата-аналар жиналысын өткізу бойынша ұсыныстар:

Ата-аналар жиналысында балалардың оқудағы қателіктері мен сәтсіздіктерін емес, ата-аналарды сындарлы және ағарту жұмыстарын жүргізу керек.

Жиналыстың тақырыбы балалардың жас ерекшеліктеріне бағытталуы тиіс.

Жиналыс теориялық және практикалық сипатта болуы керек:

жағдайларды талдау, тренингтер, пікірталастар және т. б.

Жиналыс оқушының жеке тұлғасын талқылаумен немесе айыптаумен айналыспауы тиіс.

Қамқоршылық кеңес және оның қызметін ұйымдастыру

Қамқоршылық кеңестің мақсаттары:

білім беру ұйымдарына жәрдемдесу, бекітілген жарғылық функцияларды орындау;

білім беру ұйымының білім алушылары мен педагогтары үшін қажетті жағдайлар жасау;

білім беру ұйымдарына қаржылық қолдау көрсету, материалдық-техникалық базаны нығайту;

білім беру ұйымын одан әрі дамытуға жәрдемдесу.

Қамқоршылық кеңестің қызметі «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі Қазақстан Республикасы Заңының 44-бабының 9-тармағына сәйкес әзірленген «Қамқоршылық кеңестің жұмысын ұйымдастырудың және оны білім беру ұйымдарында сайлау тәртібінің үлгілік қағидаларымен» реттеледі.

Қамқоршылық кеңес білім беру ұйымының әкімшілігімен, ата-аналар комитетімен, жергілікті атқарушы органдармен, мүдделі мемлекеттік органдармен және өзге де жеке және/немесе заңды тұлғалармен өзара іс-қимыл жасайды.

Внимание!

✓ «Білім беру ұйымының қамқоршылық кеңесі: қызмет ету ерекшеліктері» тақырыбында әзірленген әдістемелік ұсынымдамалар Б.І. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында орналасқан (<https://uba.edu.kz/qaz>).

5 БІЛІМ БЕРУДІҢ ИНКЛЮЗИВТІК СИПАТЫ

5.1 Инклюзивті білім беруді нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету

Қазақстанда, әлемнің көптеген елдеріндегідей, инклюзивті білім беру білім беру жүйесін дамытудың маңызды бағыты болып табылады, өйткені дамыған

халықаралық қоғамдастықта инклюзивті білім беру әрбір адамның білім алу құқығын іске асыру құралы ретінде танылған. Біздің еліміз де аталмыш ұстанымды қолдайды. Мұны әрбір баланың сапалы білімге тең қолжетімділігін қамтамасыз етудің білім беру саласын дамытудағы басты міндет болып есептелетіндігі айғақтай түседі.

Еліміздің президенті Қ.К. Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына жолдауында: «Күнделікті мәселелерді шешумен қатар, балалардың бәріне бірдей мүмкіндік туғызу үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет. Балаларымыз қай жерде тұрса да, қандай тілде оқыса да сапалы білім алуы керек» деп атап өтті. Сонымен қатар мемлекет басшысы 2021 жылғы 1 қыркүйектегі «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Біздің білім беру жүйеміз қолжетімді әрі инклюзивті болуға тиіс» деп белгілеп өтті.

Инклюзивті білім берудің басты аспектілерінің бірі болып есептелетін инклюзивті саясаттың соңғы жылдары елімізде қарқынды түрде дамып келе жатқандығын байқауымызға болады. Бірқатар құжаттар ратификацияланды, заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерге өзгерістер енгізілуде, барлық мүдделі тараптардың қатысуымен әртүрлі деңгейлерде талқылаулар іске асуда.

Мектеп әкімшілігі мен педагогтерге еліміздің мектептерінде білім беру процесінің қолжетімділігі мен инклюзивтігі қағидаттарын іске асыру үшін басты мәнге ие нормативтік құқықтық құжаттарға шолуды ұсынамыз.

5.2 Инклюзивті білім беру ортасын құру бойынша ұсынымдар

Барлық білім беру ұйымдарында инклюзивті практиканы инклюзивті саясат пен инклюзивті мәдениет негізінде дамыту қажет. Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды инклюзивті педагогиканың негізгі принциптерін терең түсінбей жалпы білім беру процесіне қосу мүмкін емес.

Инклюзивті білім берудің сегіз принципін еске түсірсек:

1. Адамның құндылығы оның қабілеті мен жетістіктерімен өлшенбейді.
2. Әрбір адам сезінуге, ойлауға қабілетті.
3. Әрбір адам қарым-қатынасқа түсуге құқылы.
4. Барлық адамдар бір-біріне мұқтаж.
5. Шынайы қарым-қатынас негізінде ғана сапалы білім алуға болады.
6. Барлық адамдар құрдастарының қолдауы мен достығын қажет етеді.
7. Кез келген адамның жетістіктері қолынан келетін істерімен өлшенуі тиіс.
8. Әртүрлілік адамды тек дамыта түседі.

<i>*Берілген принциптер 1959 жылдың 20 қарашасында БҰҰ-ның Бас Ассамблеясында жарияланған Бала құқықтарының декларациясы принциптеріне негізделген.</i>

Инклюзивті білім беруге сәйкес барлық балалар ақыл-ой немесе физикалық дамуына; мәдени, әлеуметтік, этникалық, нәсілдік, діни ерекшеліктеріне қарамастан құрдастарымен тең дәрежеде жалпы білім беретін мектепте білім алуға құқылы.

Инклюзивті білім беру принциптеріне сәйкес білім беру ұйымдары барлық білім алушылардың білім алудағы әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруы тиіс.

Педагогтер балалардың ақыл-ой қабілеттері түрліше болатындығын, берілген білімді түрліше қабылдайтындығын ескеруі керек. Мысалы, бір білім алушы жаңа материалды жылдам игерсе, келесі білім алушы үшін көбірек уақыт қажет болуы мүмкін. Сәйкесінше берілген білімді бекіту үшін бірнеше рет қайталау немесе жаңа ақпаратты айтып не көрсетіп түсіндіру қажет болуы мүмкін.

Білім алушылардың бағдарламалық материалдарды меңгеру деңгейі оқытудың деңгей бойынша сараланған тәсілдерін пайдалануға байланысты. Білім беру процесінде саралау тәсілдерін пайдаланғанда әрбір білім алушының жеке мүмкіндіктері мен қабілеттері ескеріліп, оқыту деңгей бойынша шағын топтар жүйесі негізінде іске асады. Яғни педагогтер білім алушыларға жеке ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып оқу бағдарламаларын бейімдеу негізінде сараланған тапсырмалар, вариативті әдістер қолдану арқылы көмек көрсетеді.

Оқытуды саралау оқу процесін білім алушының жеке ерекшеліктерін ескеріп ұйымдастыруға, барлық білім алушылардың білім мазмұнын меңгеруіне мүмкіндік береді. Білім мазмұны түрліше берілгенімен, барлығына бірдей ортақ инвариантты бөлік сақталуы тиіс. Саралау жағдайында оқыту процесі білім алушылардың танымдық қажеттіліктерін, олардың жеке ерекшеліктерін ескереді.

Осылайша сараланған оқу процесінің мақсаты – әрбір білім алушының қажеттіліктері мен ерекшеліктерін ескере отырып сапалы білім алуына, қабілеттері мен мүмкіндіктерін максималды түрде дамытуға жағдай жасау.

Оқыту процесіндегі жеке сараланған тәсілді пайдаланудың негізгі міндеті – білім алушының біліміндегі олқылықтардың алдын алу. Мұндайда басты назар білім алушылардың ұжымдық жұмысын ұйымдастыруға аударылады. Педагог жеке білім алушыларда пайда болуы мүмкін қиындықтарды болжай білуі тиіс. Мұндай жағдайларда педагог білім алушыға оқулықтағы материалмен алдын ала танысу, мәтінмен жұмыс істеуде қиналатын оқушылар үшін көрнекіліктер, иллюстрация, сызбалар қолдану, ұқсас жаттығуды қайта орындауға ұсыну арқылы бекіту жұмысына көп көңіл бөледі немесе білім алушыны ойландыратын сұрақтарды қоя алады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды оқытудағы жеке тәсіл әрбір пәннің ерекшеліктерін ескеруді қажет етеді. Педагог сыныпта кез келген білім алушы сұрақ қоя алатындай ахуалды қалыптастыруы керек. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыстың әдістерін меңгеру білім алушылардың психикалық ерекшеліктерін зерделеуге байланысты. Әрбір білім алушының жеке ерекшеліктерін білу онымен жұмыс істеудің оңтайлы жолын табуға көмектеседі. Мұндайда білім алушының келесі ерекшеліктерін ескеру маңызды:

- баланың физикалық және психикалық дамуына әсер ететін ерекшеліктер;
- сөйлеу, зият, эмоциялық-ерік аясы;

- балалардың жас және жеке ерекшеліктері;
- балалардың қызығушылықтарын, қабілеттерін, мүмкіндіктерін анықтап, дамытуға жағдай жасау;
- психикалық процестері (қабылдау, назар аудару, есте сақтау, ойлау);
- темперамент типі.

Жеке тәсіл аталған ерекшеліктерді ескеріп қана қоймай, әрбір білім алушымен жеке жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді. Кейбір білім алушылар үшін жеке жұмыс істеу – дамудың негізгі шарттарының бірі екендігін естен шығармау керек.

Осылайша, инклюзивті білім беру жағдайында қазіргі педагог қызметінің негізгі ерекшелігі – кәсіби қызметінің көп бағыттылығы және әртүрлілігі. Сабақта мұғалім шешетін міндеттердің ішінде ең бастысы – білімді меңгеруіне қолайлы жағдай жасау негізінде білім алушыны кез келген оқу әрекетіне қосу.

«Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығында *ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың келесі топтары анықталған:*

1) мінез-құлық және эмоционалдық проблемалары, қолайсыз психологиялық факторлары (отбасындағы тәрбиенің бұзылуы, бала-ата-ана және отбасыншілік қарым-қатынастар) бар балалар;

2) әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, лингвистикалық мәдени сипаттағы кедергілері (әлеуметтік қауіпті отбасы балаларының педагогикалық немқұрайлылығы; жергілікті қоғамға бейімделуде қиындықтарға тап болған балалар (босқындар, мигранттар, кандастар және т.б. отбасылар);

3) даму мүмкіндіктері шектеулі (есту, көру, интеллект, сөйлеу, тірек-қимыл аппараты, психикалық дамуы тежелген және эмоционалдық-еріктік бұзылыстар) бар балалар.

Төменде ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, балаларды оқыту стратегиясын құруда мұғалімдерге арналған ресурстар мен сілтемелер берілген.

Ерекше білім беру қажеттіліктері	Мұғалім стратегиясы
Мінез-құлық және эмоционалдық проблемалары, қолайсыз психологиялық факторлары (отбасындағы тәрбиенің бұзылуы, бала-ата-ана және отбасы ішілік қарым-қатынастар) бар балалар	
<i>Мінез-құлықтың айқын</i> <i>виктимділігі бар балалар. Бұл топтағы балаларды бірнеше топқа бөлуге болады:</i> –соматикалық аурулармен ауыратын немесе әлсіз, жиі әрі ұзақ ауыратын балалар; - гипоактивті немесе қимылы баяу балалар; - депрессивті балалар; <i>Эмоциялық-ерік бұзылыстары бар балалар</i> (негізінен жасөспірім балалар).	Бұл категорияға жататын балалармен жұмыстың әрбір нақты тәжірибесі жеке сипатқа ие. Мұғалімнің барлық стратегиялары білім беру процесін бейімдеуге көмектесетін отбасымен, психологпен және өзге мамандармен серіктестікте анықталуы тиіс.

– гиперактивті балалар, сонымен қатар назар жетіспеушілігі синдромы бар балалар; - агрессивті балалар; - девиантты мінез-құлыққа ие балалар;	
<i>Ата-аналардың қамқорлығынсыз қалған балалар</i> Мектепте білім беру процесінде жетім балалардың қиындықтарының болуы және сәйкесінше одан кейін қоғамда сәтсіз әлеуметтенуінің себептері келесідей болуы мүмкін: - депривация; - дисфункциялы отбасыдағы, асоциалдағы ортадағы өмірлік тәжірибе; - жетім балаларға арналған мекемелердегі әлеуметтендіру нәтижелерінің төмендігі.	Ата-аналардың қамқорлығынсыз қалған балалардың қиындықтарын келесі жолдар негізінде еңсеруге болады: - асырап алған отбасыда бейімделіп бастағанда оқу үлгеріміне қойылатын талаптарды жеңілдету; - оқытудың стандартты емес формаларын пайдалану: әртүрлі жастағы топтарда оқыту, жасы үлкен балалардың жасы кіші балаларды оқытуы; - баланың қызығушылықтарын ескеру, мұндайда бір қызметтегі табысты тәжірибе қызметтің өзге формаларына ауыстырыла алады.
Әлеуметтік-психологиялық, экономикалық, лингвистикалық мәдени сипаттағы кедергілері (әлеуметтік қауіпті отбасы балаларының педагогикалық немқұрайлылығы, жергілікті қоғамға бейімделуде қиындықтарға тап болған балалар (босқындар, мигранттар, кандастар және т.б. отбасылар) бар балалар	
Қандас баланың білім беру қажеттіліктері сипаттамалардың бес ерекше түрімен байланысты: тіл, бастапқы білімдер, эмоциялық жағдай, әлеуметтік дағдылар, мәдени нормалар және қағидаттар. Бұл білім беру қажеттіліктері бірінші кезекте тіл мәселелерімен байланысты. Бұл өз алдына мемлекеттік тілді оқытуды ерекше ұйымдастыруды жобалайды. Өмірлік қиын жағдайға тап болған бала (көшіп қонушы, босқын) әлеуметтенуді қажет етеді.	Кез келген сабақта тілдік мәселелерді ескеру керек және білім алушыға білімді меңгеруге көмектесетін әдіс-тәсілдерді қолдану керек. Әдетте балаларға тапсырманы орындау түрі (ауызша немесе жазбаша жауап) және орындау уақыты бойынша таңдау құқығы берілуі тиіс. Баланың жұмысты берілген уақыттан асырып орындауға, графикалық сызбаларды, қысқа нұсқаулықтарды, алгоритмдерді пайдалануға мүмкіндігі болуы тиіс.
Даму мүмкіндіктері шектеулі (есту, көру, интеллект, сөйлеу, тірек-қимыл аппараты, психикалық дамуы тежелген және эмоционалдық-еріктік бұзылыстар) бар балалар	
<i>Естімейтін балалар</i> Естімейтін балалар құлағының түбінде қатты сөйлеген дыбысты естуі мүмкін, бірақ арнайы үйретпесе, адамның сөйлеген сөзіне қарап, сөздер мен тіркестерді түсінбейді. Есту аппаратын немесе кохлеарлық импланттарды пайдаланғанымен, балалар айналасындағылардың сөзін қабылдауда және түсінуде қиналады.	Есту қабілеті зақымдалған баланы білім беру ұйымындағы оқыту процесіне табысты қосу үшін оның есту қабілетінің қаншалықты зақымдалғанын анықтау, дәрі-дәрмекпен қолдау, баланың аудиограммасына сәйкес есту аппараты моделін нақты талғау маңызды. Ойын ауызша және жазбаша білдірумен қатар баланың танымдық даму процесі қатар жүреді. Баланың педагогтің сөйлеп тұрғанын көріп тұруы маңызды. Сыныпта көп қозғалмаған да жөн. Бұл балаға мұғалімнің

Мұндай балалардың ауызша сөйлеу қабілеті өздігінен дамымайды. Сол себепті олар ұзақ мерзімді жүйелі түзетеді дамытушы жұмысты қажет етеді. Есту қабілеті зақымдалған балалар сөзді есту-көру, есту, көру тәсілдері арқылы түсінеді.	айтқанына қарап сөзін түсінуге көмектеседі. Жүппен жұмысты дамыту қажет (жанындағы көршісінің кітаптың парағын аударып, тапсырманы, нұсқаулықты түсіндіріп көмектесуі және т.б.).
<i>Нашар еститін балалар</i> Бұл балалардың ерекшелігі қатты дыбыстарды естігенде өздерін қолайсыз сезінеді. Және баланың есту қабілеті нашар болған сайын қатты дыбыстарға қатысты қолайсыздық өрши түседі. Нашар еститін балалардың вибрациялық сезімталдығы өте жақсы дамыған, сол себепті ырғақты суретті оңай ажырата алады, музыкалық аспаптарда ойнай біледі және билей алады.	Педагог мұндай баламен қарым-қатынасқа түскен кезде ойын ауызша жеткізуі керек, ым-ишаратты пайдалануы керек. Сұрақты нақты әрі қысқа құрауы керек. Бұл балаларға сұрақтың мазмұнын түсінуге, оған қатысты ойлануға мүмкіндік береді. Сондай-ақ жауап беруге асықтырмау керек. оларға ойлануға уақыт беру керек. Оқыту процесінде көрнекі материалды көбірек пайдаланған жөн. Айтылым мен сөйлесімге берілетін тапсырмалар көлемі мен мазмұны білім алушының психикалық-сөйлеу қабілеттерінің дамуына байланысты өзгеруі мүмкін.
<i>Көзі көрмейтін балалар</i> Көзі көрмейтін баланың қоршаған ортаны қабылдауы да шектеледі. Бұл, әрине, баланың даму қарқынына да өз әсерін тигізеді: көрнекі-бейнелі ойлау білу, кеңістіктік ойлау, кеңістікте бағдарлану, ірі және ұсақ моториканың дамуы нашарлай түседі. Бұл оқуда, жазуда, сөйлеуде қиындықтардың пайда болуына себеп болады. Көру қабілетінің зақымдалуы қосалқы функциялардың ауытқуына алып келеді (көру өрісінің, көз жітілігінің тарылуы және т.б.). Бұл психикалық процестердің (сезу, қабылдау, елестеу және т.б.) дамуына кері әсерін тигізеді.	Мектепте көзі көрмейтін балаларға білім беру зақымдалған және жеткілікті түрде дамымаған функцияларды қалпына келтіруге және түзетуге бағытталған тапсырмаларды пайдалану есебінде іске асуы тиіс. Білім алушыны пәндік-кеңістіктік және оқу ортасында бағдарлаудың әдіс-тәсілдерін меңгеруге үйрету қажет: - жұмыс орнында отыру, оқулықпен, дәптермен, құралмен жұмыс істеу (қажетті паракты, жолды, әріпті таба білу); - оқу құралдарын партада дұрыс орналастыра білу; қарым-қатынасқа түсу үшін ауызша формаларды пайдалану; - білім алушыларға мектеп құралдарын іздеуде педагогтен, сыныптастарынан көмек сұрай білуін үйрету.
<i>Көзі нашар көретін балалар</i> Бұл балаларға көру қабілеті нашар балалар жатады. Олардың көбін амблиопия және қылилығы бар балалар құрайды. Көру қабілеті зақымдалған балалардың қарқыны баяу келеді, көру қабілеті тез шаршайды, сол себепті көзге көп жүк түсірмей, демалдырып тұру қажет болады. Бұл топтың білім алушыларына жалпы және көру жұмыс қабілетінің төмендігі, пәндік-практикалық іс-әрекеттерді қалыптастырудың баяулығы,	Баланың көру қабілеті жөнінде офтальмолог дәрігердің қорытындысымен танысқан маңызды. Егер білім алушы үнемі көзілдірік тағып жүруі керек болса, оның бұл талаптарды орындауын қатаң қадағалау қажет. Баламен қарым-қатынасқа түскен кезде жарыққа қарсы тұру керек. Тапсырмаларды орындауға көбірек уақыт беру керек. Көрнекі және үлестірмелі материалдың үлкен болғаны жөн және түсі, контуры және мүсіні бойынша танылуы маңызды. Сабақ барысында әр баланы атымен атаған маңызды, себебі көру қабілеті зақымдалған бала қай білім алушының жауап

өлшеу дағлыларын меңгеруде қиындықтардың туындауы тән.	беріп жатқандығын түсінуі тиіс.
<i>Тірек-қимыл аппараты зақымдалған балалар</i> өте көп және олардың зақымдары әртүрлі келеді. Олардың бәріне тән ортақ сипат – қозғалыс функцияларының қалыптасуының тежелуі, дамымай қалуы, зақымдалуы немесе мүлдем тоқтауы. Балаларда тірек-қимыл аппаратының зақымдалуы туа біткен немесе жүре пайда болған ауруларға не зақымдарға байланысты туындауы мүмкін. Қимыл-қозғалысының зақымдалуы неврологиялық сипатқа ие балаларға психологиялық-педагогикалық және логопедиялық қолдау, сонымен қатар әлеуметтік көмек қажет. Қимыл-қозғалысының зақымдалуы ортопедиялық сипатқа ие балалар психологиялық қолдауды және жеке қозғалыс режимін сақтауды қажет етеді.	Ұсынылады: - кедергісіз кеңістікті қамтамасыз ету; - демалу және сабақ өткізу үшін қажетті орындарды ұйымдастыру қажет; - қозғалыс патологиясына байланысты санитариялық-тұрмыстық, әлеуметтік-тұрмыстық шарттарды сақтау қажет. Мектепте арнайы жабдықталған медициналық кабинеттің және емдік дене шынықтырумен айналысуға арналған жабдықталған залдың болғаны жөн. Баланың сөзі мүлдем түсініксіз болса, бейвербал коммуникация технологиялары пайдаланылады (карточкалар, пәндер). Баланың практикалық іс-әрекеттері меңгеруіне қарай барлық іс-әрекетті толыққанды қолдаудан жеке әрекет етуге ойысу керек. Сондай-ақ көмектің түрін бейвербал амалдан (әрекет, зат, ым-ишара) сөйлеуге (кемшіліктер бар тұстарға нұсқау, іс-әрекеттерді бағалау, ынталандыру) ауыстыру қажет. Баламен сөйлесу кезінде онымен бір деңгейде, жанында отырып сөйлесу қажет.
<i>Сөйлеу қабілеті ауыр зақымдалған балалар</i> Сөйлеу қабілеті ауыр зақымдалған балаларға сөзді қабылдау және түсіну үшін, сөйлемдегі сөздерді анық әрі ретімен айту үшін, айтылған ойды есте сақтау үшін ұзағырақ уақыт қажет. Сөйлеу қабілеті зақымдалған балаларға сөзді қабылдап түсіну үшін, мәтіндегі сюжеттік желілердің кезектілігін есте сақтау үшін көмек керек. Жұмыс өнімділігінің төмендеуі және тез шаршау оқытудың баяу қарқынын қажет етеді. Сөйлеу қабілеті ауыр зақымдалған балалар тапсырмаларды орындауға бірден кіріспейді. Оларға импульсивті және ретсіз қозғалыстарды орындаған жеңілірек.	Әрбір нақты білім алушының сөйлеу қабілетінің дамымау себептерін түсіну үшін логопедпен кеңесу ұсынылады. Балаларға тапсырмаларды бере отыра бір баланың әлеуетті мүмкіндіктері әртүрлі тапсырмалар типін орындау кезінде ерекшеленетінін түсіну қажет. Сұрақтарды қысқа да нұсқа қоя білу керек. Себебі балалар сұрақтың мазмұнын түсіну үшін тереңірек үңілуі тиіс. Ойлануға уақыт беріп, жауаппен асықтырмау қажет. Білім беру міндеттеріне сәйкес әртүрлі көрнекі материалдарды пайдалана білу керек. Баламен көбірек сөйлесу қажет, барлық іс-әрекетті ауызша айтып отыру қажет. Бір сөзді бірнеше рет қайталаудан қашпау керек. Сөздерді нақты, сабырмен, жылы әуезбен айту керек.
<i>Психикалық дамуы тежелген балалар</i> Бұл білімнің жалпы қорының жеткіліксіздігімен, ойлау қабілетінің жетілмегендігімен, ойын қызығушылықтарының басым болуымен,	Балалардың жас ерекшеліктерін, жақын және алыс даму аймағын ескерген жөн. Сұрақтарды қысқа да нұсқа қоя білу керек. Себебі балалар сұрақтың мазмұнын түсіну үшін тереңірек үңілуі тиіс. Ойлануға уақыт беріп, жауаппен асықтырмау қажет.

интеллектуалды қызметтен тез шаршаумен ерекшеленеді. Балаларға білім беру ұйымында қабылданған мінез-құлық нормаларын сақтау қиын. Психикалық дамуы тежелген балалар ерекше назарды талап етеді, себебі олар өз қызметін ұйымдастыруда қиындықтарға тап болады. Қиындықтар жүйке жүйесіне әсерін тигізеді: балалар тез шаршайды, жұмысқа өнімділіктері төмендейді, кейде бастаған істі аяғына дейін бітірмейді.	Баланың оқудағы нәтижелерін өзге балалардың нәтижелерімен салыстырмау қажет. Қандай да бір баланың жеке дамуын үнемі ынталандыру қажет. Және мұндайда соңғы нәтиже емес, баланың танымдық процесін, қызметін, даму динамикасын бағалаған маңызды.
<i>Зердесі зақымдалған балалар</i> Зердесі жеңіл формада зақымдалғанда физикалық жағдайда қандай да бір өзгерістер байқалмауы мүмкін. Зақымның анық көрінуі, әсіресе, хромосомаларға байланысты туа біткен ауруларда (мысалы, Даун ауруы, зат алмасудың бұзылуына байланысты олигофренияның тұқым қуалайтын формалары) байқалады. Зердесі зақымдалған балаларды оқыту мен тәрбиелеудің негізгі мақсаты – әлеуметтік бейімделуі және кәсіби еңбекке дайын болуы.	Зердесі зақымдалған білім алушыны қарапайым сыныпқа қосу үшін мектептің педагогикалық кеңесі мұндай білім алушы үшін жеке оқу жоспары мен жеке оқу бағдарламасын әзірлейді, олар зердесі зақымдалған (жеңіл немесе ауыр) білім алушылар үшін Үлгілік оқу жоспарлары мен бағдарламалары негізінде құрылады. Оқу тапсырмаларының көлемі мен күрделілігін білім алушының жұмысқа қабілеттігі мен зияты мүмкіндіктерін ескере келе мөлшерлеу керек; оқу материалын түсіну үшін қажет жағдай жасайтын пәндік-практикалық қызметті пайдалану қажет. Зердесі орташа зақымдалған білім алушы үшін қызметінің негізгі түрлері келесідей болуы керек: жанды және жансыз табиғатты және әлеуметтік өмір құбылыстарын бақылау; пәндік-практикалық қызмет; ойын іс-әрекеттері және ойын қызметі; білім алушылардың шығармашылық-еңбек қызметі, әлеуметтік-тұрмыстық қызмет; білім алушылармен және жақын аймақтағы ересек адамдармен қарым-қатынас.
<i>Эмоциялық-ерік бұзылыстары бар балалар</i> Баланың ақыл-ойы зақымдалған болуы мүмкін немесе жоғары интеллектуалды не дарынды болуы мүмкін, десе де қарапайым тұрмыстық және әлеуметтік дағдылары болмауы мүмкін. Бір бала бір жағдайда ебедейсіздік танытса, екінші жағдайда керісінше ептілігімен көрінуі мүмкін. <i>Эмоциялық-ерік бұзылыстары бар балалардың танымдық белсенділігінде ерекшеліктер болуы мүмкін:</i>	Білім алушымен жұмыс істейтін барлық педагогтер мен мамандар білім беру процесінде ортақ тәсілді ұстануы тиіс. Мұндайда қойылған орындалуы тиіс міндеттерден шегінбеуге тырысу қажет. Педагог-ассистентті аутизмі бар баланы жиі қолдауы, әсіресе баланың бейімделуі кезінде қолдауы білім беру ортасына сәтті қосудың қажетті шарты болып табылады. Баланың танымдық қызметтерге қажеттілігіне назар аудару қажет, мәжбүрлеп оқытуға болмайды. Жағымды ахуалда білім беру керек. Барлық балаларға өз іс-әрекеттерінің тізімін ауызша дыбыстау қажет.

- қоршаған әлемді меңгеруде қызығушылықтың және белсенділіктің болмауы; - заттар мен материалдарды оларды пайдалану мүмкіндіктеріне қарай сараламайды, олардың неге арналғанын ескермей пайдаланады; - ақпаратты ұзақ өңдейді; - назарды бірлесіп бір жерге аудара алмайды. <i>Әлеуметтік өзара байланыс аясындағы ерекшеліктері:</i> - жақын адамдарымен байланыстың бұзылуы; - ересек адамның айтқанына мүлдем күлмей жауап беру; - балалармен байланысқа түспеу: басқа балаларды елемей, байқамау, достастуға не қарым-қатынасқа түсуге тырыспау; - қоғамда өзін-өзі ұстау нормалары мен ережелерін түсінбей. <i>Мінез-құлық ерекшеліктері:</i> - стереотипті (қайталатын) қозғалыстарды жасай береді: саусақпен түрте береді, қолын сілкілей береді, тербеле береді және т.б.; - кейбір дыбыстық тітіркендіргіштерге шектен тыс сезімтал келеді, ал кейбірін мүлдем елемейді; - қандай да бір заттарға шектен тыс назар аударады; - көп нәрседен қорқуы мүмкін: қандай да бір тұрмыстық шуылдардан, газеттің сыбдырынан, масаның ызыңынан қорқуы мүмкін. Денеге жанасқанға аса сезімтал болуы мүмкін, бірақ шынайы қауіптен қорықпауы мүмкін және т.б.	Аутизмі бар бала үшін алгоритмді білу маңызды. Аутизмі бар баланың ерекше сипаттамаларын еңсерудің келесі жолдары ұсынылады: - ақпаратты сызбалар, көрнекі суреттер арқылы беру; зорығуына жол бермеу; оқу кеңістігін тәртіппен ұйымдастыру; бала қолданатын заттардың сыртына атын жазып қою; баланы атымен атау; өз-өзіне қызмет көрсету және тұрмыстық бағдарлау дағдыларын үйрету. Бала жаңа жерлерден қорықпайтын жағдайда білім беру ұйымының кеңістігімен біртіндеп таныстыру маңызды, сыныптың қай жерде екендігін, сабақтардың қай жерде өтетіндігін, балалардың тамақты қай жерде ішетіндігін және т.б. көрсеткен маңызды; Баланың сыныптағы жеке орындарын белгілеуде (кішкене шкаф, парта) көрнекі маркерлерді пайдалануға болады: белгілі бір суретті салуға болады немесе бала оқи алатын болса – оның есімін жазуға болады. Педагогтер сыныптың білім алушылары мен олардың ата-аналарына аутизмі бар баланың өзін құрдастарымен салыстырғанда неге ерекше ұстайтындығын түсіндіруі тиіс. Қоршаған адамдардың әртүрлілігіне құрметпен қарауды дағдыландыру қажет.
---	---

**Инклюзивті білім беру ортасында педагог стратегиялары жөнінде толыққанды ақпаратпен <http://engime.org/ob-osobennostyah-organizacii-obrazovatenogo-processa-v-obshe-v4.html?page=189> сайтынан және БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>.*

Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың Ұлттық ғылыми-практикалық орталығы" РММ <https://special-edu.kz/>

Оқу бағдарламаларын жүзеге асыру бойынша әмбебап дизайн қағидаттарын сақтау маңызды. Себебі бұл педагогке қабілеттеріне, жасына, жынысына, мәдени немесе тілдік ерекшеліктеріне қарамастан барлық білім алушылар үшін оқу процесін ұйымдастыруға көмектеседі. Әмбебап дизайн әртүрлі қажеттіліктері бар балаларды оқыту және қамту үшін қажетті

стратегиялар, материалдар, бағалар және құралдарды әзірлеу жоспарын қамтиды.

Осылайша, мектептің білім беру ортасы барлық білім алушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруы тиіс, бұл ретте инклюзивті білім беруді іске асырудағы қажетті элемент білім беру сапасы болып табылады және білім алу құқығы әрбір баланың ерте жастан ересек өмірге дейінгі білім беру процесінде табысқа жетуін қамтамасыз ету ретінде қарастырылады.

**Оқытуды саралау және дараландыру мәселелері бойынша толыққанды ұсынымдармен Б.І. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>. және "Арнайы және инклюзивті білім беруді дамытудың ұлттық ғылыми-практикалық орталығы" РММ сайтында <https://special-edu.kz/>*

Бағалау жүйесі инклюзия жағдайында білім беру процесінің сапасын анықтауға, оқытудың стратегиясы мен тактикасы бойынша түбегейлі шешімдер қабылдауға, білім берудің мазмұнын да, күтілетін нәтижелерді бағалау нысандарын да жетілдіруге мүмкіндік беретін оқу жетістіктерін өлшеу мен проблемаларын диагностикалаудың негізгі құралы болып табылады. Білім беру жетістіктерін бағалау кезінде оқу барысында алынған нәтижелер мен жоспарланған мақсаттардың арақатынасы маңызды екенін ескеру қажет.

Инклюзивті ортадағы оқу жетістіктерін бағалау кезінде білім алушылардың психикасына барынша ұқыпты қарау керек, баланың көңіліне тиюі мүмкін жағдайлардан аулақ болу керек, ерекше білім беруді қажет ететін балалар дамуының психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеру қажет.

«Орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, оларды аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына сәйкес *ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды бағалау кезінде мұғалім сараланған және/немесе жеке тапсырмаларды қолданады, сондай-ақ білім алушының ерекшеліктерін есепке ала отырып, оның ішінде жеке оқу бағдарламаларын іске асыру кезінде бағалау критерийлеріне өзгерістер енгізеді.*

**Ерекше білім беруді қажет ететін балаларды бағалау бойынша толыққанды ақпаратпен <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V080005191> сілтемесі бойынша, сондай-ақ Б.І. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>.*

5.3 Орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру

Инклюзивті практиканы дамыту процесінде білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау білім беру процесінің міндетті

компоненті болып табылады. Оның өзектілігі пандемия уақытында қашықтан білім беру кезінде өрши түсті.

Еліміздің мектептерінің маңызды міндеті – ерекше қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере келе білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру. «Қолдау» деп білім беру процесінің барлық қатысушыларының (әкімшілік, мұғалімдер, мамандар, ата-аналар және білім алушылар) өзара байланыста және сабақтастықта жұмыс істеуін түсінуіміз керек. Баланы қолдау оның білім беру ұйымына қабылданған сәтінен бастап оқу аяқтағанға дейін жалғасуы керек, ал кейбір жағдайларда қолдау одан кейін де қажет болуы мүмкін.

Инклюзивті білім беру дамуында қиындықтары бар балалардың ғана емес, барлық балалардың ерекше қажеттіліктерін ескереді. Осылайша психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі әртүрлі пән мұғалімдері, сынып жетекші және мамандардан (арнайы педагог, логопед, педагог-психолог, әлеуметтік педагог) тұрады. Сонымен қатар психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі құрамына педагог-ассистент кіруі мүмкін. Сәйкесінше оқытуда жеке тәсілді қамтамасыз ету, нақты баланың ерекшеліктерін ескеру ұжымдық жұмысты, педагогтер мен мамандардың тығыз өзара байланысын қажет етеді. Аталған қызмет педагогтер және ата-аналарды жеке білім беру бағытын іске асыруға тарту, балалардың одан әрі ілгерілеуі мен олардың табысты әлеуметтенуі туралы күтілетін нәтижелерді зерделеу мақсатында ұйымдастырылады.

Қазіргі уақытта елімізде нормативтік құқықтық актілермен ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды кешенді психологиялық-педагогикалық қолдаумен қамтамасыз ету қажеттілігі бекітілген.

Педагогтердің назарын Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрімен 2022 жылдың қаңтар айында бекітілген бұйрықтарына аударамыз:

1) «Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 4 бұйрығы;

2) «Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2022 жылғы 12 қаңтардағы № 6 бұйрығы.

«Ерекше білім беру қажеттіліктерін бағалау қағидаларын бекіту туралы» бұйрықта оқу қиындықтарының себептеріне байланысты арнайы білім беру қажеттіліктерін бағалау тәртібі анықталды. Оқу қиындықтарының себептеріне байланысты балалар топтарының сипаттамалары және білім беру қажеттіліктерінің түрлері берілген.

«Білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдап отыру қағидаларын бекіту туралы» бұйрықта білім беру ұйымдарында психологиялық-педагогикалық қолдау тәртібі, мазмұны, шарттары бекітілді. Білім беру ұйымдарында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдауды жүзеге асыру кезеңдерінің сипаттамасы, осы процеске қатысушылардың құрамы, олардың функциялары берілген. Қағидаларда психологиялық-педагогикалық қолдау процесін бақылауды нормативтік құқықтық актілер, білім

беру процесіне қатысушылардың лауазымдық міндеттері негізінде білім беру ұйымының әкімшілігі жүзеге асыратыны көрсетілген.

Сонымен қатар ҚР «Білім туралы» заңының 45-бабының 3-тармағының 4-1 тармақшасының толықтырылғанын атап өту қажет. Оған сәйкес «Білім беру ұйымының басшысы Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген тәртіппен білім беру ұйымдарына оқуға қабылдаудың үлгілік қағидаларын бұзғаны немесе білім алу үшін арнаулы жағдайлар жасамағаны үшін жауаптылықта болады .».

Қазақстандық педагогтер ерекше білім беруді қажет ететін білім алушы – психофизикалық дамуы бұзушылықтары ғана емес, оқытуда қандай да бір қиындықтары бар кез келген білім алушы екендіктерін түсінулері қажет.

Ол үшін әрбір мектепте психологиялық-педагогикалық қолдаудың тұрақты қызмет істеуі тиіс, оның міндетіне мамандардың балалармен дамытушылық жұмысы ғана емес, педагогтер, мамандар және ата-аналардың тұрақты серіктестігі жатады.

Ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларға кәсіптік бағдар беру олардың денсаулығын, психофизиологиялық мүмкіндіктерін, психикалық ерекшеліктерін, қабілеттері мен қызығушылықтарын ескерумен кәсіби оқытуға қабілеттерін анықтау, кәсіптік өзін-өзі анықтауда көмектесу мақсатында жүргізілуі керек.

Осыған байланысты, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушыларды кәсіби бағдарлау осы процеске әртүрлі мамандар мен ата-аналарды тарта отырып, кешенді түрде жүзеге асырылуы керек, ерекше білім беруді қажет ететін білім алушының мүмкіндіктеріне мамандық таңдайтын тұлғаның типологиялық ерекшеліктерін анықтауға арналған әдістемелік құралдарды бейімдеу, кәсіптік бағдар берудің бүкіл кезеңінде ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылардың кәсіби жоспарларын олардың мүмкіндіктеріне сәйкес түзету қажет.

Инклюзивті ортада ерекше білім беруді қажет ететін білім алушылар өзін-өзі бағалауды және өз қабілеттеріне деген сенімділікті арттырады, олар саналы түрде дайындық бағытын таңдай алады, бұл болашақта оларды қызықтыратын кәсіп бойынша жұмысқа орналасуға көмектеседі.

**Білім беру ұйымдарында ерекше білім беруді қажет ететін балаларға кәсіптік бағдар беру бойынша толыққанды ақпаратпен Б.І. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен әзірленген әдістемелік ұсынымдардан таныса аласыз: <https://uba.edu.kz/>.*

МАЗМҰНЫ

1	Орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру	4
1.1	Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруды қамтамасыз етудің негізгі нормативтік құқықтық актілері	4
1.2	Білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері	6
1.3	Білім алушылардың оқу жетістігін бағалау және олқылықтардың орнын толықтыру жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері	14
1.4	Қашықтан оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері	20
1.5	Білім алушыларды үйде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері	21
1.6	Жазғы мектеп жұмысын ұйымдастырудың ерекшеліктері	22
1.7	Білім беру ресурстары: қайта басып шығарылған оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер, цифрлық ресурстар мен ақпараттық жүйелер	23
1.8	Білім беру ұйымдарын, басшыларын, педагогтерді аттестаттауды ұйымдастыру	23
1.9	Білім беру ұйымдары басшыларын ротациялауды ұйымдастыру	27
1.10	Орта білім беру ұйымдарын жан басына қаржыландыру	28
1.11	Пилоттық жобаларды енгізу	29
2	«Қазақ тілі» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-11- сыныптар	31
3	«Қазақ әдебиеті» пәнін оқытудың ерекшеліктері, 5-11- сыныптар	41
4	Орта білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын ұйымдастыруды қамтамасыз ету	56
4.1	Білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын жүзеге асыру	56
4.2	Білім беру ұйымдарында психологиялық қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері	68
4.3	Білім беру ұйымдарында әлеуметтік қызметті ұйымдастырудың ерекшеліктері	71
4.4	Білім беру ұйымдарында білім алушылардың өзін-өзі басқару қызметін ұйымдастырудың ерекшеліктері	72
4.5	Қамқоршылық кеңестің жұмысын ұйымдастыру	72
5	Білім берудің инклюзивтік сипаты	73
5.1	Инклюзивті білім беруді нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету	73
5.2	Инклюзивті білім беру ортасын құру бойынша ұсынымдар	74
5.3	Орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды психологиялық-педагогикалық қолдау қызметін ұйымдастыру	82

